

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2016-2017

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΝΩΜΑΛΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΠΑΤΑΛΗ

A.M. 7340010616016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ναυτιλιακή Οικονομία

Σχέση ναυτιλίας και τραπεζικής χρηματοδότησης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Μορφές και Δομή ναυτιλιακού δανείου

I. Διάκριση ανάλογα με τον αριθμό των πιστωτών

II. Διάκριση ανάλογα με τον τρόπο αποπληρωμής

III. Διάκριση ανάλογα με τον τρόπο εκταμίευσης

IV. Διάκριση ανάλογα με τις παρεχόμενες εξασφαλίσεις

Δομή ναυτιλιακού δανείου-συστατικά στοιχεία & ρήτρες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Έννοια αθετήσεως (default)

Αναδιάρθρωση δανειακών συμβάσεων

A. Νομικό θεμέλιο της υποχρέωσης προς αναδιαπραγμάτευση

B. Κώδικας Δεοντολογίας Τραπεζών

Γ. Πλεονεκτήματα της αναδιάρθρωσης

Δ. Παράγοντες που αξιολογούνται κατά την απόφαση

αναδιάρθρωσης

E. Μορφές αναδιάρθρωσης

ΣΤ. Συμμετοχή άλλων πιστωτικών ιδρυμάτων

Z. Κίνδυνοι για τη τράπεζα κατά το στάδιο της αναδιάρθρωσης

Ευθύνη έναντι τρίτων πιστωτών

Κίνδυνος πτωχευτικής ανάκλησης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Καταγγελία δανειακής σύμβασης

- A. Σχέση τράπεζας-πιστούχου
- B. Καταχρηστική καταγγελία
- Γ. Αντίθεση στα χρηστά ήθη κατ' άρθρο 919ΑΚ
- Δ. Ζητήματα εφαρμογής Ν.2251/1994 στις επαγγελματικές τραπεζικές πιστοδοτήσεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Μεταβίβαση απαιτήσεων από μη εξυπηρετούμενα δάνεια

- A. Νομικό πλαίσιο εκχώρησης ΜΕΔ
- B. Προστατευτικές για τον οφειλέτη διατάξεις
- Γ. Το επιτρεπτό της εκχώρησης
- Δ. Αποτελέσματα εκχώρησης

Επίλογος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μελέτη αυτή πραγματεύεται ένα σύννηθες τη σημερινή εποχή οικονομικό φαινόμενο, την ανώμαλη εξέλιξη μιας τραπεζικής σύμβασης ναυτιλιακού δανείου. Ορμώμενη από τη πληθώρα συζητήσεων και προβληματισμών σχετικά με τα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια και τα πολυσχιδή προβλήματα που γεννάνε στις εθνικές και διεθνείς οικονομίες, η παρούσα εξετάζει επιμέρους μορφές ανώμαλης εξέλιξης δανειακών συμβάσεων, καταρτισθεισών στο πεδίο της ναυτιλίας, προσεγγίζοντας τα αναφυόμενα ζητήματα και επιχειρώντας να καταλήξει στη πλέον συμφέρουσα αντιμετώπιση για αμφότερα τα συμβαλλόμενα μέρη. Εκκινώντας, εκτίθεται μια ενδεικτική εικόνα των επιλογών χρηματοδότησης μιας ναυτιλιακής επιχείρησης και του προβαδίσματος που ανέκαθεν είχε η τραπεζική χρηματοδότηση. Σε αυτό το πλαίσιο, περιγράφεται συνοπτικά το περιεχόμενο μιας δανειακής ναυτιλιακής σύμβασης, με έμφαση στους σπουδαιότερους αυτής όρους. Εν συνεχεία, προσεγγίζεται η έννοια της αθετήσεως της δανειακής σύμβασης που σηματοδοτεί την ανώμαλη εξέλιξή της. Με τη κατάφαση της αθετήσεως, παρουσιάζονται τρία επιμέρους κεφάλαια, που κατά βάση ακολουθούνται και στη πράξη κατά χρονική σειρά. Κατ' αρχήν, παρουσιάζεται η δυνατότητα αναδιαπραγμάτευσης της σύμβασεως, με απόπειρα ανεύρεσης νομικού θεμελίου της σχετικής υποχρέωσης, παρουσίασης των πλεονεκτημάτων της εν λόγω λύσης αλλά και των επαπειλούμενων κινδύνων και έκθεση του περιεχομένου της. Κατόπιν, η μελέτη εισχωρεί στο στάδιο της καταγγελίας της σύμβασης, εστιάζοντας στις περιπτώσεις που αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως καταχρηστική, αντιβαίνουσα σε περισσότερες της μιας νομικές διατάξεις. Τελευταίο αντικείμενο πραγμάτευσης είναι η σύγχρονη τάση εκποίησης πακέτων δανείων με τη διαμόρφωση μιας δευτερογενούς αγοράς μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων, με ταυτόχρονη παρουσίαση του ελληνικού νομικού καθεστώτος που προσφάτως διαμορφώθηκε με σκοπό την αποσυμφόρηση των τραπεζικών ισολογισμών και την εναρμόνιση με τη κοινοτική πολιτική αντιμετώπισης της συσσώρευσης των NPLs. Στόχος της μελέτης είναι η συστηματοποιημένη παρουσίαση των ενδεχόμενων επιλογών που έχουν στη διάθεσή τους οι συμβαλλόμενοι, άμα τη διαπιστώσει αδυναμίας ικανοποίησης της αρχικώς αναληφθείσας ενοχής και η αποτύπωση των συνήθως ακολουθούμενων στη τραπεζική πρακτική πολιτικών αντιμετώπισης του φαινομένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΝΑΥΤΙΑΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η ναυτιλία συνιστά έναν ιδιαίτερο κλάδο της οικονομίας που παρουσιάζει αυτοτελή και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία με τη σειρά τους επηρεάζουν ποικίλους παράγοντες της εξέλιξής της, μεταξύ αυτών και τη χρηματοδότησή της. Συγκεντρωτικά, θα λέγαμε ότι η ναυτιλία διακρίνεται από τα εξής χαρακτηριστικά: είναι καταρχήν ιδιαίτερα ασταθής (highly volatile), γεγονός που αφορά τόσο την διακύμανση των τιμών των ναύλων σε διάφορες υποκατηγορίες της ναυτιλιακής αγοράς όσο και τις τιμές των ίδιων των πλοίων. Πρόκειται για χαρακτηριστικό που εμφανίζεται ως αναπόφευκτη συνέπεια του δευτερογενούς και διεθνούς χαρακτήρα της ναυτιλίας, η οποία συναρτάται άρρηκτα με εξωγενείς παράγοντες, όπως τα θρησκευτικά και πολιτικά γεγονότα, οι διεθνείς συρράξεις, ή ακόμη και οι ισοτιμίες των συναλλαγμάτων ανά τον κόσμο ή οι καιρικές συνθήκες που φαίνεται να επηρεάζουν καθοριστικά την πορεία ορισμένων κατηγοριών πλοίων, π.χ. tankers/LNGs (seasonal). Δευτερευόντως, η ναυτιλία παρουσιάζει μια έντονα κυκλική πορεία (cyclical), από την ύφεση στην ανάπτυξη και αντιστρόφως, περνώντας από επιμέρους οικονομικά στάδια, την κρίση (crisis), την ανάκαμψη (recovery), την επέκταση (booming) και εκ νέου την ύφεση (recession)¹. Τρίτο και σημαντικότερο, η ναυτιλία συνιστά έναν κλάδο της παγκόσμιας οικονομίας που είναι εντάσεως κεφαλαίου (capital intensive). Τα πλοία συνιστούν κατά τη διεθνή ορολογία real and heavy assets, πρόκειται δηλαδή για περιουσιακά στοιχεία πολύ μεγάλης οικονομικής αξίας που δεν ρευστοποιούνται εύκολα. Η αγορά ή ναυπήγηση νέων πλοίων απαιτεί μεγάλα ποσά, ενώ όλη η λειτουργία μιας ναυτιλιακής επιχείρησης απαιτεί εξίσου αυξημένα λειτουργικά έξοδα, γεγονός που διαμορφώνει αντίστοιχα τις ανάγκες χρηματοδότησης μιας τέτοιας επιχείρησης. Λόγω όλων των ανωτέρω συνδυαστικά, η ναυτιλία συνιστά «high risk business», ήτοι μια εξαιρετικά «επικίνδυνη» δραστηριότητα, εκτεθειμένη σε πολλαπλά είδη κινδύνων.

Τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά διαδραματίζουν ανέκαθεν και ακόμη περισσότερο τη σημερινή εποχή διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στον τρόπο και το βαθμό χρηματοδότησης των ναυτιλιακών επιχειρήσεων. Αρχικά, στο πεδίο της ναυτιλιακής χρηματοδότησης, εντοπίζονται τρεις βασικές κατηγορίες: η χρηματοδότηση με ξένα κεφάλαια, συνήθως τραπεζικό ή ομολογιακό δάνειο (Debt Finance), η χρηματοδότηση με ίδια κεφάλαια, κυρίως έκδοση νέων μετοχών και εισαγωγή στο χρηματιστήριο (Equity Finance) και η υβριδική χρηματοδότηση (Mezzanine Finance) η οποία επιλέγεται σπανιότερα και συνίσταται ουσιαστικά σε εξωτερική χρηματοδότηση με δυνατότητα παροχής μετοχικών δικαιωμάτων στους δανειστές.

---

¹ Λ. Ι. Αθανασίου, Η διασυννοριακή πτώχευση της ναυτιλιακής επιχείρησης, Νομική Βιβλιοθήκη 2015, σελ. 21.

Στατιστικά, η διεθνής και έτι περισσότερο η ελληνική ναυτιλία εκδηλώνει μεγαλύτερη προτίμηση στην κλασική τραπεζική χρηματοδότηση συγκριτικά με άλλα εναλλακτικά και πλέον σύγχρονα εργαλεία χρηματοδότησης. Ακόμη και την τελευταία δεκαετία της πρωτοφανούς παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, κατά τη διάρκεια της οποίας, όπως αναλυτικότερα θα εκτεθεί κατωτέρω, η τραπεζική χρηματοδότηση συρρικνώθηκε, η τελευταία καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό μεταξύ των πηγών χρηματοδότησης στις οποίες καταφεύγει μια ναυτιλιακή επιχείρηση². Ενδεικτικός προς αυτή τη παραδοχή είναι και ο αριθμός των εισηγμένων στις διεθνείς κεφαλαιαγορές ναυτιλιακών εταιρειών, ο οποίος αντιστοιχεί σε ποσοστό μόνο 35% του παγκοσμίου στόλου³. Η επιφύλαξη των ναυτιλιακών επιχειρήσεων απέναντι στην κεφαλαιαγορά και εν γένει στις διεθνείς αγορές οφείλεται σε ποικίλους παράγοντες. Πρωτίστως, η δομή των ναυτιλιακών εταιρειών είναι παραδοσιακά οικογενειακή. Η εισαγωγή των εταιρειών στο χρηματιστήριο με την έκδοση νέων μετοχών και τη προσέλκυση επενδυτών που θα λάβουν θέση μετόχου (IPO process) «απειλεί» τον στενά οικογενειακό χαρακτήρα τους. Σε συνδυασμό μάλιστα, με τις ιδιαίτερα απαιτητικές προϋποθέσεις εισαγωγής (ειδικά στα διεθνούς φήμης και εμβέλειας χρηματιστήρια-π.χ. NASDAQ, NYSE), την υποχρέωση πλήρους διαφάνειας και την υποβολή σε διαδικασίες εκτενούς αξιολόγησης από εξειδικευμένους οίκους (underwriters), οι διεθνείς κεφαλαιαγορές δεν συνιστούσαν ελκυστική επιλογή για τους ναυτιλιακούς επιχειρηματίες. Ταυτόχρονα, τα υπέρογκα ποσά που απαιτούνται για την εκπόνηση ναυτιλιακών επιχειρηματικών σχεδίων μπορούσαν να αντληθούν πολύ ευκολότερα από εύρωστα τραπεζικά ιδρύματα παρά από την ιδιωτική κεφαλαιαγορά. Η τάση αυτή καλλιεργήθηκε και αναπτύχθηκε ιδιαίτερος τη δεκαετία 1970-1980 (the “bubble” phase⁴), όπου η άνοδος της ναυτιλιακής αγοράς οδήγησε σε «ξέφρενο» τραπεζικό δανεισμό με πολύ χαμηλά επιτόκια και ιδιαίτερα ελαστικές προϋποθέσεις χορήγησης, που οδήγησε στη διάδοση μιας πεποιθήσης προσφοράς φθηνού και εύκολου χρήματος. Όσον αφορά δε τις διεθνείς αγορές παραγώγων, αυτές επιτελούν περισσότερο εργαλεία αντιστάθμισης κινδύνου (risk hedging), που μάλιστα πολλάκις συνδυάζονται και με παρεχόμενα τραπεζικά ναυτιλιακά δάνεια, παρά εργαλεία άντλησης κεφαλαίων. Μεμονωμένα, σε ελληνικό επίπεδο, η έλλειψη επαρκούς και αποτελεσματικού νομοθετικού πλαισίου διαδραμάτισε έναν ακόμη αποθαρρυντικό παράγοντα.

---

² Σύμφωνα με στατιστικά δημοσιευμένα από την Tufton Oceanic τον Ιανουάριο 2016, τα τραπεζικά κεφάλαια καλύπτουν το 41% της ναυτιλιακής χρηματοδότησης σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ τα λοιπά ποσοστά καλύπτονται ως εξής: 16% δημόσια προσφορά μετοχών, 16% κρατική χρηματοδότηση, 9% έκδοση ομολογιακών δανείων, 8% έκδοση νέων μετοχών εντός του υφιστάμενου εταιρικού μορφώματος και 10% λοιπές πηγές.

³ Με καταγραφές του 2013, οι εισηγμένες ναυτιλιακές εταιρείες ανέρχονταν μόλις σε 170, εκ των οποίων 24 ελληνικών συμφερόντων (8th International Conference of Maritime Law, “Shipping Finance, The recent crisis and the Shipping Industry”, M. Kavussanos, σελ. 27 & Λ. Ι. Αθανασίου, Η διασυννοριακή πτώχευση της ναυτιλιακής επιχείρησης, Νομική Βιβλιοθήκη 2015, σελ. 48).

⁴ T.C. Syriopoulos, Shipping Finance and International Capital Markets, σελ. 6, Chapter 28, “The Handbook of Maritime Economics and Business”, C. Grammenos, 2nd Edition, 2010.

Ωστόσο, οι οικονομικές εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας αναμόρφωσαν τα δεδομένα και οι δυσμενείς συνθήκες που επικράτησαν και επικρατούν στον τραπεζικό τομέα ανάγκασαν τη ναυτιλιακή αγορά να διευρύνει τους ορίζοντές της και να στραφεί εξ' ανάγκης και σε εναλλακτικούς τρόπους χρηματοδότησης προκειμένου να επιβιώσει.

ΣΧΕΣΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ & ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Εστιάζοντας στη παρούσα μελέτη στην τραπεζική χρηματοδότηση και πιο συγκεκριμένα στη χορήγηση και την εξέλιξη τραπεζικών δανείων, αξίζει να γίνει μια σύντομη επισκόπηση της σχέσεως του διεθνούς τραπεζικού τομέα με τη ναυτιλιακή αγορά, επικεντρώνοντας στις πρόσφατες οικονομικές εξελίξεις που έχουν κλονίσει και τους δύο τομείς και έχουν οδηγήσει σε ριζική αλλαγή του τοπίου των προηγούμενων ετών.

Η ναυτιλία ήταν ανέκαθεν συνυφασμένη με τον τραπεζικό τομέα. Η πορεία της ναυτιλιακής αγοράς επηρέαζε άμεσα το ύψος και τα χαρακτηριστικά της τραπεζικής χρηματοδότησης και αντιστρόφως. Η εν λόγω διαπίστωση στηρίζεται και στην ευρέως διαδεδομένη αντίληψη περί επενδύσεων, ήτοι στο γεγονός ότι οι επενδύσεις στη ναυτιλία είναι ανάλογες της ναυλαγοράς, όσο πιο υψηλές οι τιμές των ναύλων τόσο μεγαλύτερα τα κέρδη των ναυτιλιακών εταιρειών και τόσο περισσότερες οι επενδύσεις. Ωστόσο, η διαχρονική «παγίδα» συνίσταται στο διεθνώς αποκαλούμενο “time lag”, το χρόνο που μεσολαβεί μεταξύ της παραγγελίας και της ολοκλήρωσης μιας νέας ναυπήγησης, εντός του οποίου ενδέχεται να έχουν μεσολαβήσει διακυμάνσεις στην αγορά και μείωση της ζήτησης, οδηγώντας κατ' αποτέλεσμα σε πλεονάζουσα χωρητικότητα.

Η ανωτέρω διαπίστωση παρατηρείται σταθερά στο χώρο της ναυτιλίας και συνοψίζεται στο χαρακτηριστικό της κυκλικότητας. Το τελευταίο μισό του διανυόμενου αιώνα έχουν διαμορφωθεί και κατηγοριοποιηθεί οι εξής φάσεις της ναυτιλιακής χρηματοδότησης:⁵ τη δεκαετία 1960-1970 καταγράφεται μια πρωτοφανής αύξηση των ναυπηγήσεων, οφειλόμενη κυρίως σε κρατικά χρηματοδοτικά προγράμματα, τα λεγόμενα ναυπηγικά δάνεια, στα οποία πρωταγωνίστησε η Ιαπωνία και τα οποία οδήγησαν σε υπέρμετρη αύξηση της προσφερόμενης χωρητικότητας που δε τελούσε εν τέλει σε καμία αναλογία με τη ζήτηση της αγοράς. Πρόκειται για την «charter back phase» κατά την οποία καταγράφεται μεγάλη ανάπτυξη της ναυτιλίας, αφού οι όροι δανεισμού, με συνεργασία κρατικών και εμπορικών τραπεζών, ήταν εξαιρετικά

---

⁵ T.C. Syriopoulos, Shipping Finance and International Capital Markets, σελ. 6, Chapter 28, “The Handbook of Maritime Economics and Business”-C. Grammenos, 2nd Edition, 2010.

ευνοϊκοί. Στη πορεία, οι κρατικές τράπεζες αποστασιοποιούνται καθώς οι προϋπολογισμοί αδυνατούν να «σηκώσουν» τα απαιτούμενα για τη ναυτιλία κεφάλαια και το ενδιαφέρον στρέφεται στα εμπορικά τραπεζικά ιδρύματα. Τη «χρυσή» δεκαετία 1970-1980 (bubble phase) δίνονται αφειδώς τραπεζικά δάνεια, με είσοδο στην αγορά τραπεζών με ελλιπή γνώση του χώρου και των χαρακτηριστικών της ναυτιλίας, με ανορθόδοξα κριτήρια δανεισμού και ανεπαρκείς εγγυήσεις. Σε αυτή τη περίοδο, αφθονούν τα δάνεια με εγγύηση φήμης (name lending)⁶, όπου το πρόσωπο του πλοιοκτήτη συνιστά σχεδόν αποκλειστικό κριτήριο εγκρίσεως και το πλοίο καθεαυτό είναι το μοναδικό χορηγούμενο μέσο εξασφάλισης. Η ακόλουθη δεκαετία 1980-1990 χαρακτηρίζεται από κρίση και αδυναμία εξυπηρέτησης των χορηγηθέντων δανείων (distress phase). Πρόκειται για αποτέλεσμα των δύο προηγθέντων μεγάλων πετρελαϊκών κρίσεων (1973, 1979) αλλά και της ανορθόδοξης χρηματοδότησης από τη μεριά των τραπεζών. Η σχέση των τελευταίων με τις ναυτιλιακές εταιρείες κλονίζεται σημαντικά. Η προσεχής περίοδος 1990-2000 χαρακτηρίζεται από σημάδια ανάκαμψης (convalescence phase) με σταθεροποίηση της αγοράς και σύγκλιση προσφοράς και ζήτησης. Σε τραπεζικό επίπεδο, παρατηρείται αναδιαμόρφωση των σχέσεων με τις ναυτιλιακές εταιρείες και εκ νέου ανάγκη για χορήγηση κεφαλαίων. Σε συνέχιση αυτών, ξεκινά η περίοδος της απόλυτης ανάπτυξης, τη δεκαετία του 2000 και μέχρι το 2008, διεθνώς αποκαλούμενη “super-cycle”. Πρόκειται για περίοδο ανεπανάληπτης ανόδου της αγοράς, με αύξηση των κερδών και κατ’ επέκταση ευρωστία του χρηματοδοτικού συστήματος.

Κατά τη διάρκεια της περιγραφόμενης δεκαετίας, ο τραπεζικός δανεισμός κυριαρχούσε. Τα χαμηλά επιτόκια και οι εξαιρετικά υψηλοί ναύλοι ευνοούσαν τη συντήρησή του, έλκοντας όλο και περισσότερους χρηματοδοτικούς οργανισμούς να εισέλθουν στον ιδιαίτερα επικερδή τομέα της ναυτιλίας. Μάλιστα, παρά τα αυξημένα κέρδη των εταιρειών, αυτές εξακολουθούσαν να καταφεύγουν σε χρηματοδότηση με ξένα κεφάλαια προκειμένου να επεκτείνουν όλο και περισσότερο τις επενδύσεις τους και να εκμεταλλευτούν το «φθινό» χρήμα της αγοράς. Οι ελληνόκτητες εταιρείες πρωταγωνίστησαν, καταγράφοντας ενδεικτικά το 2005 συνολικό ποσό δανείων ύψους 36,11 δις δολάρια.⁷ Το έτος 2007 το συνολικό ποσό των χορηγούμενων στην ελληνική ναυτιλία δανείων έφτασε το ποσό των 66,941 δις δολαρίων⁸, σημειώνοντας αύξηση

---

⁶ Λ. Ι. Αθανασίου, Η διασυννοριακή πτώχευση της ναυτιλιακής επιχείρησης, Νομική Βιβλιοθήκη 2015, σελ. 60.

⁷ T.C. Syriopoulos, Financing Greek Shipping: Modern Instruments, Methods and Markets, Research on Transport Economics, Volume 21, σελ. 175.

⁸ PetrofinBankResearch/15.04.2008, (<http://www.petrofin.gr/Upload/PetrofinBankResearch-end2007.pdf>).

ποσοστού 44,3%, ενώ το 2008, ακριβώς πριν το ξεκίνημα της υφεσιακής πορείας, άγγιξε το ποσό των 73,22 δις δολαρίων⁹.

Η ανωτέρω ανοδική πορεία διεκόπη όμως το 2008, όταν ξέσπασε η κρίση στην κτηματομεσιτική αγορά των ΗΠΑ, με συνακόλουθη κατάρρευση εκατοντάδων τραπεζικών ιδρυμάτων και συγκεκριμένα του κολοσσού Lehman Brothers. Η πτώση μιας τράπεζας που είχε χαρακτηριστεί από οίκους αξιολόγησης ως υψίστης ασφαλείας (AAA) οδήγησε σε κλονισμό της ενδοτραπεζικής εμπιστοσύνης και των χρηματαγορών, παρασύροντας στην ύφεση την παγκόσμια αγορά, δεδομένης της έντονης αλληλεξάρτησης των σύγχρονων οικονομιών, ιδιαιτέρως της ναυτιλίας. Πέρα από το φαινόμενο του «domino» σε επίπεδο διεθνών τραπεζικών ιδρυμάτων, η προηγηθείσα ξέφρενη περίοδος παραγγελιών νεότευκτων πλοίων οδήγησε σε πλεονάζουσα χωρητικότητα, η οποία από το 2008 κι έπειτα ήρθε αντιμέτωπη με πτώση της ζήτησης και εξαιρετικά χαμηλές τιμές ναύλων που ισούσαν με χαμηλές χρηματικές εισροές, ανίκανες να εξυπηρετήσουν τις δανειακές υποχρεώσεις των ναυτιλιακών εταιρειών. Πρόκειται για την αρχή μιας βαθιάς και μακρόχρονης κρίσης που ταλανίζει τις διεθνείς οικονομίες, περισσότερο δε την Ευρώπη, μέχρι σήμερα.

Η βαθιά και πολυεπίπεδη κρίση της τελευταίας δεκαετίας άλλαξε άρδην τα δεδομένα της ναυτιλιακής χρηματοδότησης. Η θετικά προσκείμενη στάση των τραπεζών απέναντι στον τομέα της ναυτιλίας, η ανορθολογική χορήγηση δανείων στηριζόμενη σε διαπροσωπικές σχέσεις, η ελλιπής εξασφάλιση και η επιείκεια απέναντι στην παραβίαση δανειακών όρων και προθεσμιών αποπληρωμής δεν απαντώνται πλέον στη διεθνή τραπεζική πρακτική.

Κατ' αρχήν, οι τραπεζικοί χρηματοδότες εκδηλώνουν πλέον μια ιδιαίτερη επιφύλαξη όσον αφορά την επιλογή των πελατών τους. Στη θέση της «εγγυήσεως φήμης» υπεισέρχονται αξιολογικά κριτήρια ελέγχου της πιστοληπτικής ικανότητας μιας ναυτιλιακής εταιρείας, τα οποία συνοψίζονται στον κανόνα των 6C's¹⁰: Character, Company, Capital, Capacity, Conditions, Collateral. Η εν δυνάμει πιστοδότρια τράπεζα αξιολογεί κατ' αρχήν το προφίλ του ναυτιλιακού επιχειρηματία που ηγείται της εταιρείας, την ακεραιότητα και τη συνέπειά του στις υποχρεώσεις της εταιρείας, καθώς και τις διαχειριστικές του ικανότητες, όσον αφορά τη διοίκηση και τις στρατηγικές πρακτικές της εταιρείας (Character). Η εταιρική δομή της ναυτιλιακής επιχείρησης (π.χ. αν είναι μονοβάπορη), οι στρατηγικές επιλογές της ως προς τις ναυλώσεις και την επιλογή των πελατών της, τα εισοδήματα και σταθερά κόστη της αλλά και η ανταγωνιστικότητά της

---

⁹ PetrofinBankResearch/13.04.2009, (<http://www.petrofin.gr/Upload/PetrofinBankResearch-end2008.pdf>).

¹⁰ M. Kavussanos, “Shipping Finance, The recent crisis and the Shipping Industry”, 8th International Conference of Maritime Law, σελ. 34.

στην αγορά (Company) διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο. Η κεφαλαιακή δομή της εταιρείας (Capital), η πολιτική της ως προς τη χρηματοδότηση (με ίδια ή ξένα κεφάλαια), το μετοχικό της κεφάλαιο και δείκτες όπως οι debt to equity ratio (σχέση εξωτερικού και εσωτερικού δανεισμού), hull to debt ratio (σχέση της αγοραίας αξίας της επιχείρησης προς τα χρέη της) και net worth (καθαρή αξία της επιχείρησης)¹¹ είναι υψίστης σημασίας κριτήρια. Επιπλέον, αξιολογούνται οι ικανότητες των διαχειριστών αλλά και των διοικητικών οργάνων της εταιρείας (Capacity), οι αποφάσεις τους σε ζωτικής σημασίας ζητήματα όπως οι επενδύσεις και η διαχείριση κόστους αλλά και η αποτελεσματικότητά αυτών. Φυσικά, καθοριστικό παράγοντα συνιστούν και οι υφιστάμενες συνθήκες της διεθνούς ναυτιλιακής αγοράς (Conditions), η τρέχουσα και προσδοκώμενη τιμή των ναύλων και το ύψος των λειτουργικών εξόδων. Τέλος, λαμβάνονται υπόψη τα υπάρχοντα περιουσιακά στοιχεία που δύνανται να παρασχεθούν ως εξασφαλίσεις, ιδιαίτερα ο στόλος της εταιρείας, ο αριθμός και η ηλικία του, η επισκευαστική πολιτική της εταιρείας, καθώς και τα χαρακτηριστικά του ευρύτερου ομίλου στον οποίο πιθανώς ανήκει αυτή, δεδομένου ότι συχνά χορηγούνται εταιρικές εξασφαλίσεις και από τον όμιλο. Συνοπτικά, πρόκειται για ένα πλέγμα προληπτικών ελέγχων που στοχεύουν στη μείωση των υψηλών κινδύνων που σχετίζονται με τη ναυτιλιακή επιχείρηση, τον κίνδυνο αφερεγγυότητας, τον κίνδυνο που απορρέει από τη κυκλικότητα που διέπει την αγορά και τον λειτουργικό κίνδυνο, αποβλέποντας στη μέγιστη δυνατή εξασφάλιση του δανειοδότη.

Δευτερευόντως, η έκθεση των τραπεζών σε μεγάλα ποσά δανείων που δεν δύναντο να εξυπηρετηθούν και η διαγραφή μεγάλων χρεών στην οποία αναγκάστηκαν να προβούν, με τεράστιες οικονομικές απώλειες εις βάρος τους, οδήγησε σε ριζική μεταβολή της στάσης των τραπεζών. Καταλυτικό ρόλο έχουν διαδραματίσει οι ρυθμιστικοί κανόνες της Βασιλείας II και Βασιλείας III¹², οι οποίοι συνιστούν ένα σύνολο ρυθμίσεων εκδοθέντων από την Επιτροπή της Βασιλείας (Basel Committee)¹³ σχετικά με την κεφαλαιακή επάρκεια και τη ρευστότητα των ευρωπαϊκών τραπεζικών ιδρυμάτων. Πρόκειται για κανονιστικά πρότυπα που στοχεύουν στη μείωση της έκθεσης των τραπεζών, τον περιορισμό της χρηματοοικονομικής τους μόχλευσης (leverage) και ενίσχυση των κεφαλαιακών απαιτούμενων, γεγονότα που επιβάλλουν ως επί το πλείστο την αποχή τους από επιχειρήσεις μεγάλης επικινδυνότητας. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε

---

¹¹ Costas Th. Grammenos, Revisiting Credit Risk, Analysis and Policy in Bank Shipping Finance, Chapter 27 “The Handbook of Maritime Economics”, 2nd Edition, 2010.

¹² (με επίσημη εφαρμογή από την 31.03.2019).

¹³ Πρόκειται για Επιτροπή, άνευ νομικής προσωπικότητας, εδρεύουσα στην Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (Bank for International Settlements-BIS) και ιδρυθείσα το 1974 από τους Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών των κρατών μελών των G-10. Στόχος των Κανόνων της Επιτροπής είναι η διαχείριση του πιστωτικού και λειτουργικού κινδύνου, του κινδύνου ρευστότητας και του κινδύνου αγοράς που διατρέχουν οι Τράπεζες, αποβλέποντας στη διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Σήμερα, στη σύνθεση της Επιτροπής συμμετέχουν 13 χώρες (Βέλγιο, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ).

ότι τη τελευταία πενταετία μεγάλοι τραπεζικοί όμιλοι έχουν αποχωρήσει από τον άλλοτε κραταιό τομέα της ναυτιλίας ρευστοποιώντας τα χαρτοφυλάκιά τους, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την RBS (Royal Bank of Scotland), η οποία το 2016 εκποίησε χαρτοφυλάκιο ελληνικών δανείων ύψους 3 δις δολαρίων. Η παρουσία διεθνών τραπεζών στην Ελλάδα μειώθηκε το 2015 κατά ποσοστό 7,49%, ενώ σημαντική μείωση της έκθεσης στη ναυτιλιακή αγορά σημειώθηκε και από τις ελληνικές τράπεζες, σε μια προσπάθεια περιορισμού του αναληφθέντος ρίσκου, προς συμμόρφωση στις αυστηρές ως άνω ρυθμιστικές επιταγές. Επιπλέον, τα ως άνω δεδομένα οδήγησαν τους πιστοδότες στην απαίτηση μεγαλύτερων εξασφαλίσεων εκ μέρους των ναυτιλιακών εταιρειών προκειμένου να χορηγηθούν νέα δάνεια ή να αναδιρθρωθούν ήδη υφιστάμενα. Το πλοίο δεν συνιστά πλέον το μοναδικό περιουσιακό στοιχείο που τίθεται προς εξασφάλιση των δανειστών, ενώ η πλέον σημαντική μεταβολή έγκειται στις ρήτρες που τίθενται στο κείμενο των δανειακών συμβάσεων και αποβλέπουν στον συνεχή έλεγχο και την επίβλεψη (monitoring) της δανειοδοτούμενης επιχείρησης προκειμένου να ληφθούν εγκαίρως μέτρα απέναντι σε τυχόν «ανησυχητικά» δείγματα μεταβολών στην οικονομική της κατάσταση. Επιπροσθέτως, πιο επιθετικές πρακτικές επιδίωξης ληξιπρόθεσμων και απαιτητών οφειλών έχουν παρατηρηθεί, χωρίς αυτό φυσικά να σημαίνει ότι δεν καταγράφονται μεγάλα ποσοστά αναδιάρθρωσης δανείων. Η αυξανόμενη επιθετικότητα εντοπίζεται στο σύγχρονο φαινόμενο των distress debt funds, κεφαλαίων στα οποία εκχωρούνται μη εξυπηρετούμενα δάνεια από τραπεζικά ιδρύματα σε αδύναμη οικονομική θέση, και τα οποία υπεισέρχονται στην υφιστάμενη δανειακή σχέση επιστρατεύοντας επιθετικά μέσα ικανοποίησης των απαιτήσεών τους.

Όλα τα ανωτέρω θα εξειδικευθούν στα προσεχή κεφάλαια της μελέτης, όπου θα περιγραφεί αναλυτικά η δομή και το περιεχόμενο του ναυτιλιακού δανείου και θα εξετασθούν επιμέρους περιπτώσεις ανώμαλης εξέλιξης αυτού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΜΟΡΦΕΣ & ΔΟΜΗ

ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ

Ο τραπεζικός δανεισμός αποτελούσε ανέκαθεν την πρώτη προτίμηση των ναυτιλιακών εταιρειών για τη χρηματοδότησή τους. Ακόμη και μετά το 2008, όπου πολλά τραπεζικά ιδρύματα αποσύρθηκαν από τον τομέα της ναυτιλίας, το κόστος της τραπεζικής χρηματοδότησης παραμένει σταθερά και σημαντικά ανταγωνιστικό σε σχέση με άλλες μορφές εναλλακτικής χρηματοδότησης. Παραδοσιακά, ο τραπεζικός τομέας ικανοποιεί το 75% της χρηματοδότησης με ξένα κεφάλαια (debt finance)¹⁴. Με καταγραφές του 2008, ο τραπεζικός δανεισμός ανήρχετο στο 84% της ναυτιλιακής χρηματοδότησης¹⁵ και παρά τη σημαντική πτώση, περί τα τέλη του 2013, το ποσοστό βρισκόταν ακόμη στο 63%.

Οι δύο βασικότερες μορφές τραπεζικού δανεισμού είναι το κλασικό τραπεζικό δάνειο με εγγραφή υποθήκης επί του χρηματοδοτούμενου πλοίου (Ship Mortgage Loan) και η μίσθωση γυμνού σκάφους (Bareboat Charter). Η τελευταία μορφή συνίσταται σε μια τριμερή σχέση μεταξύ του ναυπηγείου, της χρηματοδοτούμενης επιχείρησης και του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, περιλαμβάνοντας τρεις επιμέρους συμβάσεις: τη σύμβαση ναυπήγησης (shipbuilding contract), τη χρηματοδοτική μίσθωση γυμνού σκάφους (financing bareboat charter) και την σύμβαση πώλησεως του πλοίου υπό επιφύλαξη (conditional sale agreement).¹⁶ Πρακτικά, το τραπεζικό ίδρυμα αγοράζει το νεότευκτο πλοίο από το ναυπηγείο με πλήρη καταβολή του τιμήματος και στη συνέχεια το εκμισθώνει στην χρηματοδοτούμενη επιχείρηση, συνάπτοντας ταυτόχρονα και σύμβαση πώλησεως και μεταβίβασης κυριότητας υπό την προϋπόθεση καταβολής των μισθωμάτων που αντιστοιχούν στο καταβληθέν στο ναυπηγείο τίμημα. Οι ναυλωτές (στην ελληνική ορολογία απαντάται ο όρος μισθωτές) καταβάλλουν μίσθωμα που αντιστοιχεί στο τίμημα πώλησης του πλοίου, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής της χρηματοδοτούσας τράπεζας ή καταβάλλουν μίσθωμα που αντιστοιχεί σε μέρος του τιμήματος και εξοφλούν το υπόλοιπο ποσό με μια άπαξ καταβολή. Παρότι η εν λόγω πρακτική εμφανίζεται ιδιαίτερα συχνά στη ναυτιλία λόγω των πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει για αμφότερα τα συμβαλλόμενα μέρη, δεν θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στη παρούσα και η μελέτη θα εστιάσει στην πρώτη κατηγορία χρηματοδότησης, το ναυτιλιακό δάνειο, το οποίο διακρίνεται σε

¹⁴ ABN AMRO (http://old.mareforum.com/ISTANBUL_III_PRESENTATIONS/GORGELS.pdf).

¹⁵ (<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2015/10/kpmg-shipping-insights-briefing-2015.pdf>).

¹⁶ Th. Nikaki, "Financing newbuilding vessels and Barecon 2001: a fair deal?" σελ. 212-213, Chapter 13 "Shipbuilding, Sale and Finance" edited by Baris Soyer & Andrew Tettenborn, Routledge, 2015.

επιμέρους κατηγορίες ανάλογα με τον αριθμό των δανειστών, τον συμφωνημένο τρόπο αποπληρωμής, τον τρόπο εκταμίευσης καθώς και τις παρεχόμενες εξασφαλίσεις.

I. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΩΝ

Τα παραδοσιακά τραπεζικά δάνεια που χορηγούνται για τη χρηματοδότηση ενός νεότευκτου πλοίου, ήδη από το στάδιο της ναυπήγησής του, ή την αγορά ενός πλοίου από τη δευτερογενή αγορά (second hand market) αναλαμβάνονται από ένα τραπεζικό ίδρυμα και καλούνται διμερή δάνεια (bilateral). Τις τελευταίες δεκαετίες, ωστόσο, εμφανίζονται ολοένα και πιο συχνά τα κοινοπρακτικά (syndicated) δάνεια, τα οποία προτιμώνται από αμφότερα τα συμβαλλόμενα μέρη λόγω των σπουδαίων πλεονεκτημάτων που παρουσιάζουν. Από τη μεριά του δανειζόμενου, προσφέρουν δυνατότητα πρόσβασης σε ακόμη μεγαλύτερα κεφάλαια, τον κίνδυνο χορήγησης των οποίων δε θα μπορούσε να αναλάβει ένας και μόνο χρηματοδότης. Ιδιαίτερος σε εποχές ύφεσης όπου η τραπεζική ρευστότητα είναι περιορισμένη, τα κοινοπρακτικά δάνεια αποτελούν τη μόνη δυνατότητα πρόσβασης σε κεφάλαια επαρκή για την υλοποίηση επενδύσεων υψηλού κόστους (π.χ. ναυπήγηση πλοίων LNG). Από τη μεριά των τραπεζών, από την άλλη, το κοινοπρακτικό δάνειο προσφέρει επιμερισμό των κινδύνων που απορρέουν από μια δραστηριότητα εντασσόμενη στις high risk businesses. Οι περισσότερων ειδών κίνδυνοι που είναι συνυφασμένοι με τη ναυτιλιακή επιχειρηματικότητα (κίνδυνος αφερεγγυότητας, κυκλικότητα, οικονομικοί κίνδυνοι κ.α.) διαχέονται μεταξύ περισσότερων, μικρότερων και μεγαλύτερων, παραγόντων της χρηματοπιστωτικής αγοράς, που γίνονται πιο πρόθυμοι στη χορήγηση πιστώσεων με ανάληψη χαμηλότερου ρίσκου. Στη περίοδο του “super-cycle” όπου ο τομέας της ναυτιλίας άνθιζε και αποτελούσε αντικείμενο έλξης για περισσότερα τραπεζικά ιδρύματα, τα κοινοπρακτικά δάνεια αποτέλεσαν ευκαιρία και για μικρότερους και νέους παράγοντες να εισέλθουν στην αγορά, χωρίς να έχουν μάλιστα γνώση και εμπειρία επί του αντικειμένου. Αλλά και για μεγαλύτερης εμβέλειας τράπεζες (που στα κοινοπρακτικά δάνεια τελούν πάντοτε σε θέση manager), τα κοινοπρακτικά δάνεια συνεπάγονται μεγάλο κέρδος με μικρότερη έκθεση, αφού αυτές επιφυλάσσουν για τον εαυτό τους μεγαλύτερη κερδοφορία. Βέβαια, οι δανειακές κοινοπραξίες δεν είναι πάντοτε εύκολες και συχνά παρουσιάζουν μειονεκτήματα, κυρίως για τη δανειζόμενη επιχείρηση. Οι διάφορες τράπεζες ακολουθούν συχνά διαφορετικές πιστωτικές πολιτικές, γεγονός που οδηγεί σε συγκρούσεις και ιδιαίτερες δυσκολίες σε περιόδους δυσχέρειας της δανειοδοτούμενης επιχείρησης, τις οποίες συχνά και η επικεφαλής τράπεζα (lead bank) αδυνατεί να διαχειριστεί.

Πρακτικά, ως προς τη διαδικασία και τα χαρακτηριστικά σύναψης του κοινοπρακτικού δανείου, αξίζει να αναφερθεί ότι πρόκειται για μια και μόνο δανειακή σύμβαση μεταξύ του δανειολήπτη και των τραπεζών, η οποία διέπεται από κοινούς όρους για όλους τους συμβαλλομένους αλλά κι από την οποία πηγάζουν αυτοτελή δικαιώματα και υποχρεώσεις, με την έννοια ότι κάθε δανειστής ευθύνεται για το μέρος του δανείου που έχει αναλάβει ανεξαρτήτως των ενεργειών των λοιπών τραπεζών.¹⁷ Μεταξύ των δανειοδοτών συνάπτεται μια έγγραφη συμφωνία (coordination agreement), η οποία διέπει τις μεταξύ τους σχέσεις, διορίζει τη διαχειρίστρια τράπεζα, προβλέπει τις αρμοδιότητές της αλλά και τον τρόπο λήψεως των αποφάσεων μεταξύ των δανειστών (π.χ. ομοφωνία ή πλειοψηφία). Η Διαχειρίστρια Τράπεζα, η οποία συνήθως είναι αυτή που τηρεί πελατειακή σχέση με τον υποψήφιο δανειζόμενο, αναλαμβάνει την διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων και την ανεύρεση τραπεζών που ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν στο δάνειο, καθώς και όλες τις διαδικασίες για τη σύναψη και διαχείρισή του και απολαμβάνει σχετική αμοιβή γι' αυτές τις εργασίες.

II. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΑΠΟΠΛΗΡΩΜΗΣ

Η διάρκεια του δανείου (tenor) και ο τρόπος αποπληρωμής του (repayment method) συνιστούν κομβικό στοιχείο και αντικείμενο ευρείας διαπραγμάτευσης κατά τη σύναψη μιας δανειακής σύμβασης. Όπως αναλυτικότερα θα εκτεθεί κατωτέρω, ο χρόνος αποπληρωμής συναρτάται με την ηλικία του χρηματοδοτούμενου πλοίου και τις παρεχόμενες εξασφαλίσεις, ενώ ο τρόπος αποπληρωμής ποικίλει, συνδέεται στενά και με τους προαναφερόμενους παράγοντες και βασίζεται κυρίως σε μεθόδους υπολογισμού που διενεργεί η τράπεζα σχετικά με τη προβλεπόμενη «Περίοδο Επανείσπραξης» και το λεγόμενο “cash break-even rate”¹⁸, το χρονικό σημείο δηλαδή κατά το οποίο προσεγγιστικά υπολογίζεται ότι το χρηματοδοτούμενο πλοίο θα είναι σε θέση να καλύπτει, με τα έσοδα από την εκμετάλλευσή του, τις λειτουργικές του ανάγκες και να αποπληρώσει τους τόκους και το κεφάλαιο χρηματοδότησής του.

---

¹⁷ Στη διατραπεζική συμφωνία περιλαμβάνεται η λεγόμενη «exculpation clause» η οποία απαλλάσσει τη διαχειρίστρια τράπεζα από τυχόν ευθύνες έναντι των λοιπών δανειστών, οι οποίοι οφείλουν να ελέγχουν οι ίδιοι τη συμμόρφωση του οφειλέτη προς τις συμβατικές διατάξεις, διευκρινίζοντας ότι η διαχειρίστρια τράπεζα δεν υπέχει θέση θεματοφύλακα.

¹⁸ Fotis Giannakoulis, Overview of Shipping Finance, Chapter 3, σελ. 78 “The International Handbook of Shipping Finance” edited by M. Kavussanos and I. Visvikis, PalgraveMacmillan, 2016.

Αν και η συχνότερη μέθοδος αποπληρωμής συνίσταται σε καταβολή ισόποσων δόσεων ανά συμφωνημένα χρονικά διαστήματα (τρίμηνο ή εξάμηνο)¹⁹, στη ναυτιλιακή πρακτική εμφανίζονται οι κατωτέρω μορφές αποπληρωμής των χορηγούμενων δανείων:

1. Δάνεια με πληρωμή balloon: Στη συγκεκριμένη κατηγορία, οι δόσεις αποπληρωμής δεν είναι ισόποσες αλλά οι αρχικές είναι μικρότερες, επιφυλασσόμενης μιας μεγάλης χρεολυτικής δόσης που καταβάλλεται κατά το χρόνο λήξεως του δανείου και συνήθως ανέρχεται σε ποσοστό 20-25%. Ο καθορισμός της τελευταίας δόσης γίνεται επί τη βάση της προσδοκώμενης αγοραστικής αξίας του πλοίου κατά το χρόνο αποπληρωμής, η οποία ωστόσο τα τελευταία χρόνια της οικονομικής αστάθειας μειώνεται διαρκώς.
2. Δάνεια με moratoria: Πρόκειται για συμφωνία δανειστή και δανειζόμενου που παρέχει στον τελευταίο μια περίοδο χάριτος (ενός ή δύο ετών) κατά την οποία καταβάλλονται μόνο τόκοι και καθόλου κεφάλαιο. Τη τελευταία δεκαετία της κρίσης, αποφεύγονται επιμελώς από τα πιστωτικά ιδρύματα.
3. Δάνεια bullet πληρωμής: Σπάνια μορφή δανειακής σύμβασης κατά την οποία προβλέπεται έντοκη αποπληρωμή της χορηγούμενης πίστωσης σε συγκεκριμένη περίοδο, χωρίς ενδιάμεσες καταβολές.
4. Δάνεια front end: Πρόκειται για συμφωνία αποπληρωμής στην οποία οι αρχικές δόσεις είναι μεγαλύτερες συγκριτικά με τις τελευταίες. Η εν λόγω μορφή προτιμάται στις χρηματοδοτήσεις παλαιότερων πλοίων όπου η παρεχόμενη στην τράπεζα εγγύηση έχει μικρότερη αξία συγκριτικά με ένα νεότευκτο πλοίο.
5. Δάνεια back end: Αντίστροφη της προηγούμενης συμφωνία, κατά την οποία οι τελευταίες δόσεις αποπληρωμής είναι μεγαλύτερες σε σχέση με τις αρχικές, γεγονός που καθορίζεται από την προεξόφληση της επένδυσης και την πρόβλεψη απόδοσης της αγοράς και των εσόδων της χρηματοδοτούμενης επιχείρησης.

---

¹⁹ George Paleokrassas, Debt Financing in Shipping, Chapter 5 σελ. 131 “The International Handbook of Shipping Finance” edited by M. Kavussanos and I. Visvikis, PalgraveMacmillan, 2016.

III. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΗΣ

Με κριτήριο την εκταμίευση του χορηγούμενου ποσού, διακρίνουμε στη ναυτιλιακή πρακτική δύο μορφές, το κλασικό δάνειο (term loan facility) και την ανακυκλούμενη πίστωση (revolving credit). Στην πρώτη παραδοσιακή κατηγορία, παρατηρείται συνήθως μια εφάπαξ εκταμίευση του ποσού, η αποπληρωμή της οποίας γίνεται σε δόσεις, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα. Η δεύτερη κατηγορία, αντίστοιχη με το θεσμό του αλληλόχρεου τραπεζικού λογαριασμού, είναι ιδιαίτερα συχνή στις περιπτώσεις κεφαλαιακών αναγκών για λειτουργικές ανάγκες ή για αγορά στόλου που δεν έχει προσδιοριστεί / εξειδικευθεί ακόμη και συνίσταται στην παροχή ενός ποσού σε λογαριασμό, εκ του οποίου ο δανειζόμενος μπορεί να προβεί σε εκταμιεύσεις δόσεων ανάλογα με τις ανάγκες του και τις ευκαιρίες προς αγορά-επένδυση που θα του εμφανιστούν στη πορεία. Ειδοποιός διαφορά σε σχέση με το παραδοσιακό τραπεζικό δάνειο είναι η δυνατότητα που παρέχεται στον δανειζόμενο να εκταμιεύει ένα ποσό, να το αποπληρώνει και στη συνέχεια να μπορεί εκ νέου να το εκταμιεύσει. Φυσικά, σε αυτή τη μορφή δανειοδότησης καταβάλλεται υψηλό “commitment fee” (αμοιβή δέσμευσης) για το χρόνο δέσμευσης των χρημάτων του πιστωτικού ιδρύματος. Η αποπληρωμή-απόσβεση της ανακυκλούμενης πίστωσης συμφωνείται σε συγκεκριμένη ημερομηνία ή καθορίζονται περίοδοι σταδιακής μείωσης του μεγίστου δυνατού ποσού εκταμίευσης (reducing revolving facility)²⁰ με οριστική αποπληρωμή σε συμφωνημένο χρόνο.

IV. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΙΣ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ

Στη διεθνή, κυρίως, πρακτική συνηθίζεται μια διάκριση των ναυτιλιακών δανείων ανάλογα με το βασικό μέσο εξασφάλισης του δανειστή. Πρόκειται για τη διάκριση σε mortgage-backed loans και corporate loans, δηλαδή σε δάνεια που στηρίζονται στην εξασφάλιση μέσω υποθήκευσης του χρηματοδοτούμενου πλοίου και σε δάνεια των οποίων η εξασφάλιση βασίζεται σε ενεχύραση των μετοχών. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη και κρατούσα σχεδόν αποκλειστικά στη ποντοπόρο ναυτιλία κατηγορία αφορά το κλασικό εταιρικό σχήμα μονοβάπορων εταιρειών οι οποίες είναι εταιρείες ειδικού σκοπού (Special Purpose Vehicles-SPVs) αποβλέποντας στην υλοποίηση ενός επενδυτικού σχεδίου και οι οποίες ανήκουν σε μια μητρική εταιρεία (holding company) μαζί με άλλες «αδελφές» εταιρίες του ίδιου μορφώματος. Στις περιπτώσεις αυτές, η χρηματοδότηση συντελείται με εγγραφή υποθήκης στο μοναδικό πλοίο της εταιρείας, συνοδευόμενη, βέβαια, και με πρόσθετες εξασφαλίσεις, όπως προσωπικές

---

²⁰ Debt Financing in Shipping, George Paleokrassas, Chapter 5 p. 132 in “The International Handbook of Shipping Finance” edited by M. Kavussanos and I. Visvikis, PalgraveMacmillan, 2016.

εγγυήσεις από τον κύριο μέτοχο της εταιρείας, εγγραφή υποθήκης και σε πλοία άλλων εταιριών του ίδιου ομίλου, εκχώρηση εσόδων από τα ναυλοσύμφωνα και εκχώρηση της ασφαλιστικής σύμβασης. Το πλεονέκτημα της συγκεκριμένης επιλογής στηρίζεται ουσιαστικά στην απομόνωση του υπέγγυου πλοίου από άλλες απαιτήσεις προερχόμενες από την επιχειρηματική δραστηριότητα του μετόχου. Στην αντίθετη περίπτωση, η οποία συναντάται ως επί το πλείστο στην ακτοπλοΐα ή σπανιότερα και σε πλοία ξηρού φορτίου, εμφανίζονται μεγάλες ναυτιλιακές εταιρείες με πιο πολύπλοκες εταιρικές και οικονομικές δομές, στις οποίες η υποθήκευση ενός και μόνο πλοίου ατομικά δεν θα εξυπηρετούσε την εναλλαγή του στόλου. Σε αυτές τις περιπτώσεις, πρακτικά, ενεχυράζονται οι μετοχές των θυγατρικών εταιριών που κατέχει η μητρική εταιρεία, εκτείνοντας την εξασφάλιση σε περισσότερα του ενός πλοία. Φυσικά και σε αυτή τη περίπτωση ο δανειστής αποσπά και επιπλέον εξασφαλίσεις, προσωπικού ή μη χαρακτήρα, τόσο από τη μητρική όσο και από τις θυγατρικές αυτής.

ΔΟΜΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ: ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ & ΡΗΤΡΕΣ

Το τραπεζικό ναυτιλιακό δάνειο συνιστά ιδιαίτερη κατηγορία τραπεζικού δανείου που κατ' αρχήν παρουσιάζει τα βασικά νομοτυπικά στοιχεία (ενοχική σύμβαση, διαρκής, με χρηματικό αντικείμενο) αλλά με ιδιαιτερότητες που άπτονται των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ναυτιλίας και των αυξημένων κινδύνων που παρουσιάζει ως επιχειρηματικός κλάδος. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο, ότι τα τραπεζικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ναυτιλίας απαρτίζονται και από αυτοτελή ναυτιλιακά τμήματα (shipping departments), που στελεχώνονται από εξειδικευμένο προσωπικό, γνώστες των ειδικών αναγκών του χώρου, που προσαρμόζουν τον έλεγχο και την κατάρτιση των εγγράφων στα επιμέρους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τομέα.

Το ναυτιλιακό δάνειο, στην παραδοσιακή του εκδοχή (term loan agreement), περιλαμβάνει το «term sheet», μια προπαρασκευαστική σύμβαση, εν είδει προσυμφώνου, στην οποία ενσωματώνεται η πρόταση της τράπεζας προσδιορίζοντας τη δομή και θέτοντας τη νομική βάση για την μετέπειτα κατάρτιση και υπογραφή της δανειακής σύμβασης και τη κύρια δανειακή σύμβαση («loan agreement»), ως αυτοτελές έγγραφο, που περιλαμβάνει το σύνολο των όρων και προϋποθέσεων που διέπουν τη σχέση μεταξύ δανειστή και δανειζόμενου. Το term sheet επιτελεί, στη πλειοψηφία των περιπτώσεων, ρόλο προσυμφώνου, εκ του οποίου απορρέουν αμφίδρομες δεσμεύσεις²¹. Συγκεκριμένα, ενσωματώνει τη πρόθεση του τραπεζικού ιδρύματος

---

²¹ Stefan Otto and Thilo Scholl, Legal Treatment of Ship Finance Loans: Analysis of the Ship Loan Contract, Chapter 3, “HSBA Handbook on Ship Finance”, Springer 2015.

να χορηγήσει δάνειο στην αιτούσα επιχείρηση, περιλαμβάνει τους όρους που θα περιληφθούν στο σώμα της δανειακής σύμβασης και συνιστά το αρχικό κείμενο επί του οποίου διεξάγονται οι διαπραγματεύσεις των συμβαλλομένων μέχρι την τελική υπογραφή του δανείου. Παρότι κάθε τράπεζα και οι συνεργαζόμενοι νομικοί της σύμβουλοι χρησιμοποιούν διαφορετικά πρότυπα συμβάσεων, σύνθηες και προτιμώμενο στη διεθνή πρακτική είναι το πρότυπο δανειακής σύμβασης LMA 2012²², το οποίο κατ' αρχήν διέπεται από το Αγγλικό δίκαιο (όπως η πλειοψηφία των συναφθέντων ναυτιλιακών δανείων), αλλά προσαρμόζεται αναλόγως στο εκάστοτε εφαρμοστέο δίκαιο και τις τροποποιούμενες ανάγκες της κάθε περίπτωσης.

Κάνοντας μια ενδεικτική αναφορά στους όρους και το περιεχόμενο της δανειακής σύμβασης, αυτή κατ' αρχήν περιλαμβάνει ερμηνεία των χρησιμοποιούμενων όρων, όπως αυτοί έχουν ήδη εκτεθεί στο term sheet και στη συνέχεια τα βασικά της στοιχεία, το σκοπό χορήγησης του δανείου, το χορηγούμενο ποσό²³, τη διάρκεια του δανείου και τον τρόπο αποπληρωμής του, το επιτόκιο και το χρόνο έναρξης τοκισμού, το όφελος του τραπεζικού ιδρύματος (margin), την αμοιβή της τράπεζας για τη διεξαγωγή των διοικητικών διαδικασιών μέχρι τη σύναψη και εκταμίευση του αιτούμενου ποσού (fees), την αμοιβή δεσμεύσεως κεφαλαίου (commitment fee), δηλαδή το ποσό που λαμβάνει η Τράπεζα για το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μέχρι την εκταμίευση (ή το διάστημα που χρειάζεται όταν συμφωνείται δάνειο με περισσότερες από μια φάσεις εκταμίευσης) και το διέπον τη σύμβαση δίκαιο (συνήθως το Αγγλικό). Μετά την καταγραφή αυτών των όρων που απαντώνται σε κάθε είδος δανειακής σύμβασης, εκτίθενται οι βασικές ρήτρες του δανείου (operative clauses), οι οποίες άπτονται αποκλειστικά του ναυτιλιακού του χαρακτήρα και συνιστούν το αποτέλεσμα της ουσιαστικής διαπραγμάτευσης και σύγκλισης των αντιτιθέμενων συμφερόντων των συμβαλλόμενων μερών, γι' αυτό θα αποτελέσουν αντικείμενο συνοπτικής επεξήγησης στη παρούσα.

---

²² Loan Market Association: Πρόκειται για ένωση που ιδρύθηκε το 1996, εδρεύει στο Ηνωμένο Βασίλειο και εκδίδει προτεινόμενες μορφές δανειακών συμβάσεων. Σκοπός της εξαρχής ήταν η έκδοση πρότυπων δανειακών συμβάσεων με ομοιομορφία που δεν θα εμπόδιζε τη διαπραγμάτευσή τους στη δευτερογενή αγορά. Σήμερα, ως ένωση, αριθμεί πάνω από 630 μέλη (δικηγορικές εταιρείες, εμπορικές και επενδυτικές τράπεζες, ρυθμιστικές αρχές και οίκους αξιολόγησης) και κατέχει εξέχουσα θέση τόσο στη Πρωτογενή όσο και στη Δευτερογενή αγορά δανείων.

²³ Το ποσό της χρηματοδότησης (ειδικά όταν πρόκειται για αγορά second hand πλοίου) ορίζεται είτε ως ποσοστό επί της συμφωνηθείσας αξίας (purchase price), η οποία έχει προσυμφωνηθεί στο memorandum of agreement, είτε ως το αντίστοιχο ποσοστό επί της εμπορικής αξίας του πλοίου κατά το χρόνο παραδόσεως. Εν τέλει καταβάλλεται το μικρότερο από τα δύο ποσά. Πρόκειται για ιδιότυπη ρήτρα που προνοεί για το ενδεχόμενο υποτίμησης των τιμών του πλοίου κατά το χρόνο που μεσολαβεί από τη σύναψη της σύμβασης πώλησης (memorandum of agreement) έως την παράδοση του πλοίου. Π.χ. η τράπεζα αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση του 60% του τιμήματος αγοράς του πλοίου που είναι 10 εκατ. δολάρια, ήτοι αναλαμβάνει να χορηγήσει 6 εκατ. Έστω υποθεθεί ότι η αξία του πλοίου υποτιμηθεί εν τω μεταξύ, πέσει δηλαδή στα 8 εκατ. δολάρια. Αν η τράπεζα καταβάλλει 6 εκατ. τότε συμμετέχει στη χρηματοδότηση κατά ποσοστό 75%. Με τη ρήτρα αυτή όμως, καλύπτεται κι εν τέλει θα εκταμιεύσει 4,8 εκατ. προς χρηματοδότηση του ποσοστού 60% που εξ' αρχής ανέλαβε.

α) **Securities (Εξασφαλίσεις):** Ακρογωνιαίο λίθο της δανειακής σύμβασης συνιστά, σε κάθε περίπτωση, το σύνολο των χορηγούμενων στο δανειστή εξασφαλίσεων. Στο πλαίσιο δε του ναυτιλιακού δανείου, όπου το αναλαμβανόμενο ρίσκο είναι αυξημένο λόγω των προαναφερθέντων χαρακτηριστικών της ναυτιλιακής αγοράς, οι απαιτήσεις των τραπεζών είναι ιδιαίτερα αυστηρές. Μάλιστα, η ολοκλήρωση όλων των απαιτούμενων ενεργειών για τη χορήγηση των εξασφαλίσεων συνιστά προϋπόθεση που πρέπει να συντρέχει κατά το χρόνο υπογραφής και εκταμίευσης και συμφωνείται ρητά στο κεφάλαιο των προαπαιτούμενων (C.P.s), όπως θα εκτεθεί κατωτέρω. Είναι ευκόλως εννοούμενο ότι ανάλογα με το είδος των χορηγούμενων πιστώσεων, διαφοροποιούνται και οι παρασχεθείσες εξασφαλίσεις, αλλά εν προκειμένω καταγράφονται οι πλέον συνήθεις στη ναυτιλιακή τραπεζική πρακτική.

- Υποθήκη: πρώτη απαίτηση των τραπεζών, σε όποια έννομη τάξη και αν υπάγεται η δανειακή σύμβαση, είναι η υποθήκευση του χρηματοδοτούμενου πλοίου (ή ακόμη και άλλων πλοίων του ιδίου ομίλου ή της μητρικής εταιρείας, αναλόγως το ύψος της χρηματοδότησης) και μάλιστα σε πρώτη σειρά. Πρόκειται για εμπράγματη εξασφάλιση της δανείστριας τράπεζας επί του πλοίου η οποία εμφανίζεται συνηθέστερα στην προνομιούχο εκδοχή της, ήτοι την προτιμώμενη υποθήκη. Στο ελληνικό δίκαιο, εν προκειμένω, η προτιμώμενη υποθήκη διέπεται από το ν.δ. 3899/1958 και χορηγεί στον ενυπόθηκο δανειστή ευρύτερα δικαιώματα από την απλή υποθήκη του ΚΙΝΔ, γι' αυτό και προτιμάται από τα χρηματοδοτικά ιδρύματα. Συγκεκριμένα, πέρα από προνομιακή εξασφάλιση της απαιτήσεως σε περίπτωση εκκίνησης διαδικασίας αναγκαστικής εκτελέσεως, η οποία κατατάσσεται κατά τον κανόνα της χρονικής προτεραιότητας, μετά την ικανοποίηση των ναυτικών προνομίων του άρθρου 205 ΚΙΝΔ²⁴, η προτιμώμενη υποθήκη εξοπλίζει τον δανειστή με δικαίωμα αναλήψεως της διαχείρισης του πλοίου²⁵ προς συμψηφισμό των εσόδων από την εκμετάλλευση με το οφειλόμενο χρέος και δικαίωμα ιδιωτικής εκποίησης του, κατόπιν σχετικής συμφωνίας, γεγονός που παρέχει αυξημένη ασφάλεια στον ενυπόθηκο δανειστή. Το ποια νομική οδό θα ακολουθήσει η τράπεζα σε περίπτωση αθέτησης των όρων του δανείου και ποιοι παράγοντες θα κατευθύνουν την επιλογή της είναι αντικείμενο εξέτασης σε επόμενο κεφάλαιο.

---

²⁴ Η σειρά κατάταξης των δανειστών διαφοροποιείται στην περίπτωση που το χρηματοδοτούμενο πλοίο είναι νηολογημένο σύμφωνα με το ν.δ. 2687/1953 ως κεφάλαιο εξωτερικού. Σε αυτή τη περίπτωση τίθεται ως όρος στις εκδιδόμενες υπουργικές πράξεις ότι οι προτιμώμενες υποθήκες προηγούνται των ναυτικών προνομίων, με μόνη εξαίρεση τα ναυτικά προνόμια που αναγράφονται στο άρθρο 2 της Δ.Σ. Βρυξελλών 1926 και ταυτίζονται με τα αναγραφόμενα στο άρθρο 205 ΚΙΝΔ. Δηλαδή, της προτιμώμενης υποθήκης έπονται τα προνόμια που δεν εμπεριέχονται στο άρθρο 2 της διεθνούς συμβάσεως, ήτοι οι απαιτήσεις του NAT και Κ.Α.Α.Ν.

²⁵ Οι τράπεζες δεν κάνουν σχεδόν ποτέ χρήση του εν λόγω δικαιώματος, λόγω των αυξημένων υποχρεώσεων που πηγάζουν από τον χαρακτηρισμό τους ως εφοπλίστριας.

- Εξασφαλιστική εκχώρηση των εσόδων από την εκμετάλλευση του πλοίου: πρόκειται για ενοχική σύμβαση εκχώρησης απαιτήσεως κατά τρίτου, κατ' άρθρο 455ΑΚ, η οποία επιτελεί εξασφαλιστική λειτουργία στο πλαίσιο της χρηματοδότησης. Η τράπεζα, ως εκδοχέας, καλείται να ασκήσει την αξίωσή της μόνο για τον παρασχεθέντα λόγο, δηλαδή μόνο στη περίπτωση αθέτησης των υποχρεώσεων από τη μεριά του εκχωρητή-δανειζόμενου. Ιδιαίτερη περίπτωση που εντάσσεται στην εν λόγω κατηγορία είναι η εκχώρηση εν ισχύ ναυλοσυμφώνου (συνήθως μακροχρόνιου χρονοναυλοσυμφώνου), η οποία συντελείται με αναγγελία στο ναυλωτή, καθ' υπαγόρευση του 460ΑΚ, και συνιστά σημαντικής οικονομικής σημασίας²⁶ εξασφάλιση, ιδιαίτερα αν πρόκειται για επικερδή σύμβαση με φερέγγυο ναυλωτή.
- Εξασφαλιστική εκχώρηση της ασφαλιστικής σύμβασης: πρόκειται για εκχώρηση των απαιτήσεων που πηγάζουν από την ασφαλιστική σύμβαση. Με τη σύναψη της εκχώρησης και την αναγγελία στον ασφαλιστή²⁷, καθ' υπαγόρευση του άρθρου 460ΑΚ, ο εκδοχέας-δανειστής είναι ο δικαιούχος του ασφαλίσματος σε περίπτωση επέλευσης του ασφαλιστικού κινδύνου.
- Διατήρηση Ειδικού Λογαριασμού (Retention Account): στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, με τη χορήγηση της χρηματοδότησης, συστήνεται λογαριασμός στη δανειοδοτούσα τράπεζα στον οποίο κατατίθενται τα έσοδα από την εκμετάλλευση του χρηματοδοτούμενου πλοίου (earnings account). Ταυτόχρονα, παρέχεται εξουσιοδότηση στην τράπεζα να λαμβάνει μηνιαίως ένα ποσό από τα καταβαλλόμενα στο λογαριασμό αυτό, το οποίο να μεταφέρεται σε άλλο λογαριασμό, επίσης τηρούμενο στην ίδια τράπεζα, προκειμένου να συγκεντρώνεται το ποσό για την εξόφληση της προσεχούς δόσης. Πρόκειται για τον λεγόμενο στη πρακτική retention account, ο οποίος ενεχυριάζεται από την τράπεζα. Το ποσό που δεσμεύεται από τον λογαριασμό των εσόδων και μεταφέρεται στον ειδικό λογαριασμό διαφοροποιείται ανάλογα με το κάθε πότε προβλέπεται καταβολή δόσεως, δηλαδή αν οι δανειακές δόσεις είναι τριμηνιαίες, τότε η τράπεζα λαμβάνει μηνιαίως το 1/3 των κατατεθειμένων εσόδων προκειμένου να καλυφθεί η επερχόμενη δόση.
- Ενεχύραση μετοχών της εταιρείας ή της μητρικής της: πρόκειται για εμπράγματα εξασφάλιση με σύσταση ενεχύρου σύμφωνα με τα άρθρα 1211 και 1244 ΑΚ, η οποία

²⁶ Η δέσμευση του πλοίου σε ένα μακράς διάρκειας χρονοναυλοσύμφωνο θεωρείται σημαντικό εξασφαλιστικό πλεονέκτημα αφού εκτιμάται η εισροή σταθερών εσόδων για την χρηματοδοτούμενη εταιρεία σε βάθος χρόνου, συγκριτικά με ένα αντίστοιχο ναυλοσύμφωνο κατά ταξίδι που συνάπτεται στη spot αγορά.

²⁷ Η αναγγελία συντελείται με τη ρήτρα "loss payable clause" που ενσωματώνεται στην ασφαλιστική σύμβαση (Stephenson Harwood, Shipping Finance, p. 237).

εξοπλίζει τη δανείστρια τράπεζα, πέραν της προνομιακής ικανοποίησης, και με διοικητικά δικαιώματα επί της εταιρείας, χορηγώντας της δικαίωμα ψήφου στη Γενική Συνέλευση και δικαίωμα επωφελούς πώλησεως, άνευ δικαστικής αδείας. Πρακτικά, παρά τα ενδεχόμενα οφέλη, η συγκεκριμένη εξασφάλιση μπορεί να οδηγήσει την τράπεζα σε κινδύνους, καθώς ενδέχεται να εκληφθεί νομικά ως de facto μέτοχος της εταιρείας, με ευθύνες έναντι τρίτων, ενώ σε περίπτωση πτωχεύσεως κινδυνεύει να αντιμετωπισθεί το δάνειό της ως μετοχική παροχή που ικανοποιείται μετά την αποπληρωμή χρεών έναντι τρίτων.²⁸

Πέρα των ανωτέρω, ενδέχεται να ζητηθούν σε εκάστοτε περίπτωση και επιπλέον εξασφαλίσεις, όπως ενέχυρο επί τραπεζικών λογαριασμών της εταιρείας, ή ακόμη και προσωπικές εξασφαλίσεις από τη μητρική εταιρεία ή τον όμιλο στον οποίο η χρηματοδοτούμενη εταιρεία εντάσσεται. Στη λιγότερο συχνή περίπτωση της pre-delivery²⁹ χρηματοδότησης, χορηγείται εκχώρηση της σύμβασης ναυπηγήσεως, επί της οποίας ομοίως εφαρμόζονται τα προαναφερθέντα.

β) Conditions Precedent - C.P.s (Προαπαιτούμενα) : πρόκειται για κατάλογο προϋποθέσεων που πρέπει να συντρέχουν προκειμένου να γίνει η εκταμίευση του δανειοδοτούμενου ποσού. Είναι σύνολο εγγράφων και πληροφοριών που παρέχονται στην τράπεζα και αφορούν τόσο την εταιρεία όσο και το πλοίο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα: η προσκόμιση όλων των εξασφαλιστικών συμβάσεων (εγγραφή υποθήκης πρώτης σειράς, υπογεγραμμένες συμβάσεις εκχώρησης απαιτήσεων ή σύστασης ενέχυρου), προσκόμιση πιστοποιητικών ισχύουσας κατάστασης της εταιρείας (περί μη λύσεως, μη κηρύξεως πτώχευσης, μη υπαγωγής σε καθεστώς εξυγίανσης κλπ.), λοιπά αποδεικτικά της οικονομικής κατάστασης της εταιρείας (π.χ. αντίγραφα οικονομικών καταστάσεων-ισολογισμών), προσκόμιση

²⁸ Πρόκειται για τη λεγόμενη «ονομαστική υποκεφαλαιοδότηση», οι κανόνες της οποίας κατοχυρώνονται θεσμικά στο άρθρο 32 ΚΝ. 3190/1955 για τις ΕΠΕ, αλλά στη περίπτωση των ανωνύμων εταιρειών στηρίζονται στην αρχή της εύλογης κατανομής των κινδύνων επί τη βάση του 281ΑΚ. Η ουσία του κανόνα συνοψίζεται στη παραδοχή ότι τα δάνεια των μετόχων υποκαθιστούν ίδια κεφάλαια και γι' αυτό υπόκεινται στους ίδιους μηχανισμούς προστασίας, ήτοι την απαγόρευση επιστροφής από τη δεσμευμένη εταιρική περιουσία και τη κατάταξη μετά τις απαιτήσεις των λοιπών δανειστών. Στην υπό εξέταση περίπτωση του τραπεζικού δανείου με ενέχυρο επί των μετοχών, μας ενδιαφέρει ότι οι κανόνες για την ονομαστική υποκεφαλαιοδότηση εφαρμόζονται και σε δάνεια τρίτων, οι οποίοι, αν και όχι τυπικοί φορείς της μετοχικής σχέσης, κατέχουν αυξημένο βαθμό επιρροής στις εταιρικές υποθέσεις (όπως δηλαδή μια ενεχυρούχος δανείστρια τράπεζα με δικαιώματα ψήφου στις γενικές συνελεύσεις της οφειλέτριας εταιρείας).

²⁹ Πρόκειται για τη περίπτωση που παραγγέλλεται νεότευκτο πλοίο σε ναυπηγείο και βάσει της σύμβασης πώλησης η καταβολή του τιμήματος γίνεται σε επιμέρους δόσεις, με τη τελευταία δόση να συμπίπτει με το χρόνο παράδοσης του πλοίου. Η καταβολή των δόσεων στηρίζεται σε τραπεζική χρηματοδότηση. Σε αυτή τη περίπτωση, ο δανειζόμενος δεν έχει ακόμη στη κυριότητά του το πλοίο ώστε να το υποθηκεύσει υπέρ της τράπεζας, γι' αυτό η τελευταία ζητά εκχώρηση της συμβάσεως ναυπήγησης. Η συγκεκριμένη πρακτική ενέχει μεγαλύτερους κινδύνους για τον χρηματοδότη, ο οποίος είναι ελλιπώς εξασφαλισμένος και αντιμετωπίζει τον κίνδυνο αφερεγγυότητας του ναυπηγείου.

πιστοποιητικών που αφορούν τη κατάσταση του πλοίου και εκδίδονται από νηογνώμονες (π.χ. πιστοποιητικά κλάσης) και αποδεικτικών ασφαλίσεως του πλοίου.

γ) **Representations & Warranties (Δηλώσεις & Εγγυήσεις):** πρόκειται για δηλώσεις της δανειζόμενης εταιρείας σχετικά με νομικά και πραγματικά γεγονότα που αφορούν τόσο τη κατάσταση της εταιρείας όσο και του χρηματοδοτούμενου πλοίου και οι οποίες έχουν δεσμευτική ισχύ, με την έννοια ότι τυχόν αναληθής δήλωση (misrepresentation) συνιστά αφ' εαυτής (άνευ πταίσματος δηλαδή) αθέτηση που καθιστά το οφειλόμενο ποσό του δανείου ληξιπρόθεσμο και απαιτητό.³⁰ Αφορούν, κυρίως, την ισχύ και δεσμευτικότητα προσκομισθέντων εγγράφων, τη νομική και οικονομική κατάσταση της εταιρείας, την κατοχή αδειών και πιστοποιητικών που επιβάλλονται από το νόμο κ.α. Σημαντικό ζήτημα, που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής κατά τη κατάρτιση από τη μεριά του δανειζόμενου, είναι η τυχόν συμφωνία επανάληψης (άνευ επιφυλάξεως) των δηλώσεων και σε χρονικά διαστήματα μετά την υπογραφή της δανειακής σύμβασης, κατά την οποία ενδέχεται να έχουν μεταβληθεί κάποια γεγονότα (π.χ. νομικό πλαίσιο) για τα οποία ωστόσο ο οφειλέτης έχει εγγυηθεί.

δ) **Covenants (Συμφωνηθείσες Ρήτρες):** θετικές και αρνητικές ρήτρες που επιβάλλονται από τη δανείστρια τράπεζα και στοχεύουν αφενός στην επιπρόσθετη εξασφάλιση των απαιτήσεών της, αφετέρου στην άσκηση συνεχούς ελέγχου (monitoring) επί της δανειοδοτούμενης επιχείρησης προκειμένου να μη μεταβληθεί η οικονομική της κατάσταση και τα περιουσιακά της στοιχεία εις βάρος του δανειστή. Ο σπουδαιότερος ρόλος των εν λόγω ρητρών, και δη των αρνητικών, είναι ότι συνιστούν προειδοποιητικές ενδείξεις για τυχόν αθέτηση των υποχρεώσεων της οφειλέτριας εταιρείας. Συνιστούν μηχανισμό έγκαιρης ειδοποίησης της τράπεζας περί της πιθανότητας χειροτέρευσης της οικονομικής θέσεως της οφειλέτριας και τυχόν αδυναμίας ανταπόκρισης στις οικονομικές της υποχρεώσεις που πηγάζουν από το δάνειο. Όπως εκτέθηκε και στην εισαγωγή, οι ρήτρες συνεχούς επίβλεψης της οικονομικής πορείας της ναυτιλιακής επιχείρησης έχουν πολλαπλασιαστεί τα τελευταία χρόνια της ύφεσης, ως ένα εκ των μέτρων που λαμβάνονται σε απάντηση των μεγάλων μεγεθών μη εξυπηρετούμενων δανείων που πλήττουν τη παγκόσμια τραπεζική κοινότητα. Ενδεικτικά, στις θετικές ρήτρες, δηλαδή αυτές που επιβάλλουν στη δανείστρια εταιρεία να προβεί σε

---

³⁰ Συνήθως εντάσσεται στη σύμβαση το διακριτικό στοιχείο της ουσιώδους αναληθούς δηλώσεως (materiality) που περιορίζει εννοιολογικά τις περιπτώσεις που η αναλήθεια εξομοιώνεται με αθέτηση. (Stefan Otto and Thilo Scholl, Legal Treatment of Ship Finance Loans: Analysis of the Ship Loan Contract, Chapter 3, “HSBA Handbook on Ship Finance”, σελ. 66, Springer 2015).

συγκεκριμένες ενέργειες, περιλαμβάνονται η υποχρέωση κατοχής όλων των νομίμων αδειών, η νηολόγηση σε κράτος εγκεκριμένο από τη δανείστρια τράπεζα, η παροχή συγκεκριμένων πληροφοριών και εγγράφων ανά τακτά χρονικά διαστήματα και η χρήση των παρεχόμενων κεφαλαίων για τον συμφωνηθέντα σκοπό. Οι αρνητικές ρήτρες, αυτές που επιβάλλουν περιορισμούς και απαγορεύσεις στη ναυτιλιακή επιχείρηση, περιλαμβάνουν απαγόρευση μεταβίβασης των υποθηκευμένων στοιχείων, απαγόρευση επιβάρυνσης αυτών με άλλες εμπράγματα εξασφαλίσεις, απαγόρευση διανομής μερισμάτων στους μετόχους της εταιρείας, ή τουλάχιστον χωρίς την προηγούμενη έγγραφη συναίνεση της δανείστριας τράπεζας κ.α. Υψίστης, ωστόσο, σπουδαιότητας είναι οι τιθέμενες αρνητικές οικονομικές ρήτρες (financial covenants), η παραβίαση των οποίων είτε συνιστά αθέτηση των όρων του δανείου, είτε κρούει τον κώδωνα του κινδύνου στην τράπεζα και οδηγεί σε εκ νέου διαπραγματεύσεις και παροχή εξασφαλίσεων. Στο παρόν σημείο, αξίζει να αναφερθούν κάποιες από τις πλέον συνήθεις ρήτρες επίβλεψης των οφειλετών, οικονομικής υφής, που κατά κανόνα τίθενται στις ναυτιλιακές δανειακές συμβάσεις:

- i) MVC Ratio (Minimum Value Clause):** οικονομικός δείκτης που απεικονίζει το ποσοστό κατά το οποίο η εμπορική αξία του πλοίου υπερβαίνει το οφειλόμενο ποσό του δανείου. Ο οφειλέτης υποχρεούται να διατηρεί την αξία του πλοίου σε ποσοστό που να υπερκαλύπτει τη δανειακή οφειλή, ενώ στη περίπτωση που ο εν λόγω δείκτης πέσει σε επίπεδα κάτω του επιτρεπτού από τη δανειακή σύμβαση, η εταιρεία καλείται είτε να παράσχει επιπλέον εξασφαλίσεις η αξία των οποίων θα καλύπτει το οφειλόμενο από το δάνειο ποσό είτε να προβεί σε προπληρωμή ενός μέρους του δανείου (extraordinary payment). Σκοπός της ρήτρας (γνωστή και ως top up clause) είναι η εγγύηση υπέρ της τράπεζας ότι από τυχόν ρευστοποίηση του πλοίου θα μπορεί να καλυφθεί το κεφάλαιο, συμπεριλαμβανομένων των τόκων και τυχόν άλλων οφειλόμενων ποσών.
- ii) Debt to Equity Ratio ή Leverage Ratio:** δείκτης που απεικονίζει τη σχέση ιδίων και ξένων κεφαλαίων στη χρηματοδότηση της εταιρείας. Άπτεται τόσο της χρηματοδοτούμενης εταιρείας όσο και της μητρικής της που ενεργεί ως εγγυήτρια του δανείου. Όσο πιο αυξημένη η τιμή του δείκτη τόσο πιο μεγάλο το αναληφθέν ρίσκο από την τράπεζα. Επιτελεί, επομένως, προειδοποιητικό ρόλο για το δανειστή υποδεικνύοντας πιθανότητες προβληματικής εξέλιξης της πίστωσης.
- iii) Loan-to-Value Ratio (LTV):** οικονομικός δείκτης που χρησιμοποιείται από τα πιστωτικά ιδρύματα και εκφράζει το ποσοστό που προκύπτει από το ποσό του δανείου προς την αξία του χρηματοδοτούμενου στοιχείου. Με άλλα λόγια, εκφράζει το ποσοστό της αξίας του

χρηματοδοτούμενου στοιχείου, εν προκειμένω του πλοίου, που καλύπτεται από το χορηγούμενο δάνειο ενώ το εναπομένον καλύπτεται ως επί το πλείστο από ίδια κεφάλαια. Όσο μεγαλύτερος ο δείκτης τόσο μεγαλύτερος ο πιστωτικός κίνδυνος που διατρέχει ο χρηματοδότης. Στο πλαίσιο αξιολόγησης των δανείων, ο δείκτης συνιστά κρίσιμο εργαλείο για την εκτίμηση του αναληφθέντος κινδύνου. Συνήθως, ως ρήτρα, επιβάλλεται ένα μέγιστο ποσοστό της τάξεως του 70% της αξίας του πλοίου³¹, το οποίο αξιολογείται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, μαζί με τους λοιπούς δείκτες.

- iv) **Liquidity:** Είναι ιδιαίτερα σύνηθες να επιβάλλεται ένα ελάχιστο ποσό ρευστότητας που πρέπει να είναι πάντοτε διαθέσιμο σε συγκεκριμένο λογαριασμό της εταιρείας και να εγγυάται, κατ' ελάχιστο, την εκπλήρωση των βραχυπρόθεσμων οφειλών της εταιρείας.

ε) **Γεγονότα Αθέτησης (Events of Default):** Στη δανειακή σύμβαση περιλαμβάνεται, κατά κανόνα, εκτενής κατάλογος με τις περιπτώσεις που συνιστούν αθέτηση του δανείου και νομιμοποιούν το δανειστή να καταγγείλει τη σύμβαση, καθιστώντας τα οφειλόμενα εξ' αυτής ποσά ληξιπρόθεσμα και απαιτητά. Αν και σε κάθε περίπτωση αυτά διαφοροποιούνται, ανάλογα με τα συμφωνηθέντα και τις διαπραγματεύσεις που έχουν προηγηθεί, στα τυπικά γεγονότα αθετήσεως περιλαμβάνονται: η μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων αποπληρωμής, είτε δόσεων κατά τη δήλη μέρα είτε τόκων, η παραβίαση των δηλώσεων και εγγυήσεων που έχουν περιληφθεί στη σύμβαση (με το κριτήριο του ουσιώδους ή όχι), η παραβίαση των τιθέμενων ρητρών (covenants), η δήλωση πτώχευσης από την εταιρεία, η πραγματική ή τεκμαρτή απώλεια του πλοίου κ.α. Να σημειωθεί, ότι ανάλογα με την εκάστοτε συμφωνία και διατύπωση της συμβάσεως, τα γεγονότα αθέτησης διακρίνονται σε αυτά που επιφέρουν άμεση καταγγελία-λήξη (π.χ. η μη εκπλήρωση των δόσεων αποπληρωμής) και σε αυτά που επιφέρουν καταγγελία μετά από άπρακτη προθεσμία διορθώσεως-άρσεως της αθέτησης από τη μεριά του δανειζόμενου (π.χ. η μείωση του δείκτη MVC και η παράλειψη χορηγήσεως πρόσθετων εξασφαλίσεων υπέρ της τράπεζας). Μεγάλη σημασία αξίζει να δοθεί στις περιπτώσεις που στη δανειακή σύμβαση περιλαμβάνεται η ρήτρα cross-default. Πρόκειται για όρο, σύμφωνα με τον οποίο, ο οφειλέτης βρίσκεται σε αθέτηση στην εν λόγω σύμβαση όταν βρεθεί σε αθέτηση σε άλλη σύμβαση, με άλλο δανειστή του. Η συγκεκριμένη ρήτρα τίθεται κυρίως στις μεγάλες χρηματοδοτήσεις, όταν δανειοδοτούνται πλείονες εταιρείες του ίδιου ομίλου είτε από την ίδια τράπεζα, είτε από τρίτο ίδρυμα, είτε μέσω τραπεζικής κοινοπραξίας. Δύναται να συμφωνηθεί ακόμη και ότι η

---

³¹ Stefan Otto and Thilo Scholl, Legal Treatment of Ship Finance Loans: Analysis of the Ship Loan Contract, Chapter 3, "HSBA Handbook on Ship Finance", σελ. 61, Springer 2015.

δανειζόμενη εταιρεία βρίσκεται σε αθέτηση, όταν άλλη εταιρεία του ίδιου ομίλου τίθεται σε αθέτηση έναντι τρίτου δανειστή. Η σημασία αυτού του όρου έγκειται στη προστασία του πιστωτικού ιδρύματος από τυχόν αφερεγγυότητα των εγγυητριών εταιρειών και της μητρικής και συνοδεύεται συνήθως από την υπογραφή μιας συμφωνίας μεταξύ των περισσότερων πιστωτών που έχουν χρηματοδοτήσει τον ίδιο όμιλο για χάραξη κοινής πολιτικής έναντι των δανειακών συμβάσεων (common terms agreement).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΘΕΤΗΣΗ ΔΑΝΕΙΑΚΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ (DEFAULT)

Εισερχόμενοι στο βασικό αντικείμενο της παρούσης μελέτης, δηλαδή την ανώμαλη εξέλιξη ενός ναυτιλιακού δανείου, ορθό να εκκινήσουμε από την έννοια της αθετήσεως, ή άλλως κατά τη διεθνή ορολογία **“default”**, με τη παραδοχή της οποίας συντελείται η ανώμαλη εξέλιξη της αμοτεροβαρούς σύμβασης τραπεζικού δανείου, οι επιμέρους τρόποι αντιμετώπισης της οποίας θα αναλυθούν κατωτέρω.

Στη διεθνή οικονομική θεωρία αποτυπώνονται τρεις διαφορετικές έννοιες «αθετήσεως». ³² Κατά τη πρώτη, αθέτηση συντρέχει όταν ένα δάνειο χαρακτηρίζεται ως «αμφίβολο» (doubtful), δεδομένου ότι η ολοσχερής αποπληρωμή του αμφισβητείται με βάση το σύνολο των πληροφοριών που έχει στη διάθεσή του ο δανειστής (π.χ. παραβίαση αρνητικών οικονομικών ρητρών). Κατά τη δεύτερη, αθέτηση συντρέχει όταν ένα δάνειο χαρακτηρίζεται «σε κρίση» (in distress), όταν η αποπληρωμή μιας ληξιπρόθεσμης δόσης (είτε μέρους του κεφαλαίου, είτε τόκων, ανάλογα με το συμφωνηθέν πλαίσιο αποπληρωμής) έχει καθυστερήσει για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των ενενήντα (90) ημερών. Σύμφωνα με την τρίτη έννοια, αθέτηση συντρέχει εάν η οφειλέτρια επιχείρηση εκκινήσει επισήμως διαδικασία κηρύξεως πτώχευσης. Σημειωτέο ότι οι ρυθμιστικές οδηγίες της Επιτροπής της Βασιλείας, Βασιλεία II και Βασιλεία III, υιοθετούν την δεύτερη άποψη περί αθετήσεως, δηλαδή το πέρας ενενήντα και πλέον ημερών καθυστέρησης πληρωμής ληξιπρόθεσμης δανειακής δόσης. Στην ελληνική οικονομική θεωρία γίνεται αντιστοίχως χρήση της ευρύτερης έννοιας της οικονομικής

---

³² Kavussanos, Manolis G. and Tsouknidis, Dimitris A., Default Risk Drivers in Shipping Bank Loans (July 27, 2016). Kavussanos M.G. and Tsouknidis D.A., 2016. Default risk drivers in shipping bank loans. Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review, Forthcoming. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2815186>.

δυσπραγίας (financial distress)³³, η οποία ορίζεται ως η οικονομική κατάσταση μιας επιχείρησης όπου οι χρηματοοικονομικές εκροές είναι μεγαλύτερες από τις εισροές για μεγάλο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα να καθίσταται αδύνατη η έγκαιρη πληρωμή των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων της εταιρείας.

Στις σύγχρονες χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, ενόψει μάλιστα της ανάδυσης του ογκώδους φαινομένου των μη εξυπηρετούμενων δανείων, υιοθετείται η έννοια της αθετήσεως που προβλέπεται στο άρθρο 178 του Ευρωπαϊκού Κανονισμού 575/2013³⁴ σχετικά με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας για πιστωτικά ιδρύματα και επιχειρήσεις επενδύσεων και τη τροποποίηση του Κανονισμού ΕΕ 648/2012. Σύμφωνα με τον εν λόγω ορισμό, ως αθέτηση εκλαμβάνεται αφενός η καθυστέρηση πληρωμών συμφωνηθέντων καταβολών για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των ενενήντα (90) ημερών (β' οικονομική θεωρία), αφετέρου η εκτίμηση του ιδρύματος ότι ο πιστούχος δεν θα εκπληρώσει πλήρως τη πιστωτική του υποχρέωση χωρίς να προβεί σε ρευστοποίηση των υφιστάμενων εξασφαλίσεων (distress theory).

Πρακτικά, πέρα από τις ως άνω εκδοχές, η δανειακή σύμβαση καθορίζει και εξειδικεύει τα γεγονότα που ισούνται με αθέτηση εκπληρώσεως και χορηγούν δικαίωμα καταγγελίας του δανείου, όπως είναι π.χ. εκτός από τη μη οικονομική συμμόρφωση, η παραβίαση θεμελιωδών όρων ή αρνητικών οικονομικών ρητρών που τίθενται ως μέσο επίβλεψης της χρηματοδοτούμενης εταιρείας (πρβλ. Γεγονότα Αθετήσεως-Καταγγελίας).

---

³³ Δημήτριος Λ. Παπαδόπουλος, Μορφές Χρηματοοικονομικής Αναδιάρθρωσης αντιμετώπισης της χρηματοοικονομικής δυσπραγίας των επιχειρήσεων με βάση το κριτήριο της αφερεγγυότητας, περιοδικό Epsilon7, Ιούνιος 2015, σελ. 527.

³⁴ A default shall be considered to have occurred with regard to a particular obligor when either or both of the following have taken place:

- (a) the institution considers that the obligor is unlikely to pay its credit obligations to the institution, the parent undertaking or any of its subsidiaries in full, without recourse by the institution to actions such as realising security
- (b) the obligor is past due more than 90 days on any material credit obligation to the institution, the parent undertaking or any of its subsidiaries. Competent authorities may replace the 90 days with 180 days for exposures secured by residential or SME commercial real estate in the retail exposure class, as well as exposures to public sector entities). The 180 days shall not apply for the purposes of Article 127.

ΑΝΑΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΔΑΝΕΙΑΚΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετασθεί η, ενόψει αδυναμίας ανταπόκρισης στις συμβατικώς ανειλημμένες υποχρεώσεις του δανειολήπτη, αναδιαπραγμάτευση των όρων της δανειακής σύμβασης. Συγκεκριμένα, θα εξετασθεί το νομικό έρεισμα της υποχρέωσης των μερών προς αναδιαπραγμάτευση της σύμβασης, ο ρόλος του Κώδικα Δεοντολογίας Τραπεζών, καθώς και οι πρακτικοί λόγοι προτίμησης της οδού της αναδιάρθρωσης, ενώ θα γίνει εκτενής ανάλυση του περιεχομένου της αλλά και των κινδύνων που διατρέχει το πιστωτικό ίδρυμα στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας.

Α. ΝΟΜΙΚΟ ΘΕΜΕΛΙΟ ΤΗΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗΣ ΠΡΟΣ ΑΝΑΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ

Κατ' αρχήν το ναυτιλιακό τραπεζικό δάνειο συνιστά μια διαρκή, αμφοτεροβαρή σύμβαση με αντικείμενο οικονομικό, συνιστάμενο στη παροχή κεφαλαίου από το τραπεζικό ίδρυμα με αντιπαροχή την έντοκη επιστροφή αυτού από το δανειολήπτη, σύμφωνα με τους όρους και τα διαλαμβανόμενα στη σύμβαση. Παραδοσιακά, στις ελληνικές δανειακές συμβάσεις, σε αντίθεση προς αλλοδαπές έννομες τάξεις, δεν περιλαμβάνονται ρήτρες αναδιαπραγμάτευσης των όρων, καθώς θεωρείται μάλλον «αντιφατικό» να καταφάσκει στο ίδιο το συμβατικό πρόγραμμα η παραδοχή αδυναμίας ανταπόκρισης του δανειολήπτη σε αυτό. Ελλείπει ρητής συμφωνίας για συμβατική επίλυση και αναδιάρθρωση της σύμβασης, το κενό καλύπτεται με αξιοποίηση των γενικών αρχών που διέπουν το ιδιωτικό συμβατικό δίκαιο, ήτοι με την επίκληση του άρθρου 288ΑΚ, που επιτελεί διορθωτικό ρόλο και κατάλληλο εργαλείο διευρύνσεως των υποχρεώσεων αμοτέρων των μερών μιας συμβατικής ενοχής. Πιο συγκεκριμένα, η υποχρέωση αναδιαπραγμάτευσης των όρων μιας σύμβασης δεν δύναται, σε καμία περίπτωση να αντιμετωπισθεί ως πρωτογενής οφειλή συμβαλλομένου μέρους, στο πλαίσιο της οφειλόμενης αντιπαροχής του στην αμφοτεροβαρή σύμβαση, αφού όπως επισημάνθηκε η δανειακή σύμβαση εξαντλείται στη παροχή του κεφαλαίου και στην έντοκη επιστροφή αυτού από το λήπτη. Ωστόσο, ορθότερο όλων είναι να δεχτούμε ότι η υποχρέωση διαπραγμάτευσης συνιστά δευτερογενή, παρεπόμενη υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών, ερειδόμενη στην καλή πίστη που διαπνέει κάθε ενοχή, καθώς στόχος της αναδιαπραγμάτευσης είναι η «επιβίωση» της σύμβασης, με την εκ νέου δυνατότητα εκφράσεως των συμβατικών βουλήσεων των μερών και η εκπλήρωση του αρχικώς επιδιωκόμενου συμβατικού σκοπού, δηλαδή της ικανοποίησης αμφοτέρων των οικονομικών συμφερόντων των μερών. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι τέτοιες παρεπόμενες της αρχικής υποχρεώσεις δεν είναι εξαναγκαστές, ωστόσο επιφέρουν άλλες έννομες συνέπειες, μεταξύ των οποίων ενδεχομένως και

αστική ευθύνη προς αποζημίωση έναντι του βλαβέντος από την εν λόγω αποθετική συμπεριφορά μέρους. Η συγκεκριμένη νομική θεμελίωση συμβαδίζει με τις γενικότερες αρχές που διαπνέουν το ελληνικό αστικό δίκαιο και πιο συγκεκριμένα τις τραπεζικές συμβάσεις, ήτοι το καθήκον καλής πίστεως, που επιτείνεται από τη σχέση εμπιστοσύνης που ιδρύεται μεταξύ τράπεζας και δανειολήπτη, την πηγάζουσα εξ' αυτής υποχρέωση συνεργασίας, με ταυτόχρονη καταβολή της δέουσας επιμέλειας για την προστασία των συμφερόντων του καθενός εκ των συμβαλλομένων, με απώτερο στόχο την εκπλήρωση του, οικονομικού εν προκειμένω, σκοπού της σύμβασης. Άλλωστε, από τη μεριά ιδιαίτερος της τραπεζής, λόγω της εξουσιαστικής της θέσεως και του βαθμού επεμβάσεώς της στην οικονομική σφαίρα του εκάστοτε δανειολήπτη, συντρέχει αυξημένος βαθμός ευθύνης και προστασίας των συμφερόντων του αντισυμβαλλομένου της, ο οποίος εκφράζεται στις τραπεζικές συναλλαγές ως υποχρέωση ανοχής ορισμένων καθυστερήσεων εκ μέρους του δανειολήπτη, ιδιαίτερος όταν αυτές οφείλονται σε ανυπαίτια και απρόβλεπτη μεταβολή των συνθηκών, και ως καθήκον συνεννόησης με αυτόν στο πλαίσιο συνεργασίας προκειμένου να ξεπεραστεί η διερχόμενη κρίση.³⁵

Συντρεχούσης της αθετήσεως της σύμβασης, που στη πλειονότητα των περιπτώσεων και δη σήμερα, ανάγεται στην οικονομική κρίση και την ανατροπή των οικονομικών σχεδίων του δανειολήπτη, θα μπορούσε να γίνει επίκληση της «απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών» κατ' άρθρο 388ΑΚ, κατ' αναλογική εφαρμογή της οποίας, δύναται να γίνει δικαστική προσαρμογή του περιεχομένου της συμβάσεως στα νέα οικονομικά δεδομένα που συνιστούν κατά το πραγματικό του κανόνα δικαίου «ανατροπή του δικαιοπρακτικού θεμελίου της σύμβασης». Προ τυχόν τέτοιας όμως δικαστικής αιτήσεως, οι προϋποθέσεις της οποίας άλλωστε είναι ιδιαίτερος αυστηρές, καθώς και πριν από οποιαδήποτε «επιθετική» ενέργεια εκ μέρους του πιστωτικού ιδρύματος, θεμελιώνεται, βάσει της αρχής της καλής πίστης, υποχρέωση των μερών για εξωδικαστική διαπραγμάτευση, δεδομένου μάλιστα και του κανόνα της ελάχιστης ετερόνομης παρέμβασης στη σύμβαση (minimum intervention),³⁶ ο οποίος προάγει την ιδιωτική πρωτοβουλία σε σχέση με τη «διάσωση» της συμβάσεως.

---

³⁵ Απόστολος Σ. Γεωργιάδης, Η υποχρέωση πίστης της τράπεζας κατά τη πιστοδότηση επιχειρήσεων που βρίσκονται σε κρίση, Αναμνηστικός Τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου, Vol. I, σελ. 112, Τράπεζα της Ελλάδος 2016.

³⁶ Απόστολος Δ. Τασίκας, Η ρύθμιση οφειλών (αναδιαπραγμάτευση συμβάσεων) υπό το πρίσμα των διατάξεων του Κώδικα Δεοντολογίας Τραπεζών-Αυτορρύθμιση στην υπερχρέωση των ιδιωτών, τ.τ. Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, Νομική Βιβλιοθήκη 2016.

Β. ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Στην ελληνική τραπεζική πρακτική, επιπλέον παράγοντας που συνηγορεί υπέρ της αναδιαπραγμάτευσης των όρων μιας δανειακής σύμβασης, άμα τη διαπιστώσει αθετήσεως των όρων και μη εξυπηρετήσεως αυτής, είναι ο Κώδικας Δεοντολογίας Τραπεζών (εφεξής «ΚΔΤ»), ο οποίος επεμβαίνει στην ιδιωτική αυτονομία της τράπεζας, περιορίζοντας τα συμβατικά της δικαιώματα και υπαγορεύοντας ένα σύνολο ενεργειών που οφείλει να ακολουθήσει πριν προβεί σε τυχόν καταγγελία και συνακόλουθη απαίτηση των οφειλών.

Ο ΚΔΤ, θεσπίστηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 παρ. 2 του Ν. 4224/2013 από την Τράπεζα της Ελλάδος, με την απόφαση της Επιτροπής Πιστωτικών και Ασφαλιστικών Θεμάτων (ΕΠΑΘ 116/25.08.2014) και ισχύει μετά της τελευταίας τροποποίησής του με την υπ' αριθμόν ΕΠΑΘ 195/1/29/07/2016 (ΦΕΚ Β' 2376/02.08.2016). Πρόκειται για ένα σύνολο υποχρεώσεων που επιβάλλεται από την εποπτική αρχή (την ΤτΕ) σε όλα ανεξαιρέτως τα πιστωτικά ιδρύματα και αφορά την τήρηση μιας σειράς διαδικασιών που πρέπει να τηρούνται από την δανειοδοτούσα τράπεζα πριν αυτή προβεί σε καταγγελία της οικείας πιστωτικής σύμβασης. Ο Κώδικας εφαρμόζεται σε κάθε μορφής οφειλή, συμπεριλαμβανομένων δηλαδή των οφειλών από επιχειρηματικά δάνεια³⁷. Σκοπός του είναι να εδραιωθεί ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ τράπεζας και δανειολήπτη, με στόχο την εξυπηρέτηση αμοιωτέρων των συμφερόντων και την εύρεση της «καταλληλότερης» σε κάθε περίπτωση λύσης για τη διευθέτηση δανείων σε καθυστέρηση ή άλλως των λεγόμενων «Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων» (ΜΕΔ). Ο ρόλος του ΚΔΤ αποδεικνύεται σημαντικό εργαλείο στην αξιολόγηση των επιμέρους πρακτικών ενός πιστωτικού ιδρύματος και θα απασχολήσει τη παρούσα μελέτη τόσο στη θεματική της αναδιάρθρωσης των δανειακών συμβάσεων όσο και στο κεφάλαιο της καταγγελίας αυτών.

Η συμμόρφωση των τραπεζικών ιδρυμάτων προς τον ΚΔΤ συνίσταται βασικά στην τήρηση των πέντε (5) σταδίων της Διαδικασίας Επίλυσης Καθυστερήσεων («ΔΕΚ») πριν τη καταγγελία μιας δανειακής σύμβασης, οι δόσεις της οποίας δεν εξυπηρετούνται. Η λεγόμενη ΔΕΚ εκκινεί όταν η δανειακή σύμβαση εμφανίζει καθυστερήσεις άνω των 60 ημερών³⁸ στις συμφωνηθείσες συμβατικά καταβολές. Το περιεχόμενο των πέντε σταδίων που επιτάσσει ο Κώδικας συνοψίζεται ως εξής: Το πρώτο στάδιο συνίσταται στην επικοινωνία με τον οφειλέτη ή τον εγγυητή του δανείου. Μετά το πέρας των 60 ημερών από την ημέρα που όφειλε να είχε γίνει η καταβολή, η τράπεζα οφείλει μέσα σε 30 ημερολογιακές ημέρες να αποστείλει γραπτή

³⁷ Διονύσιος Π. Φλάμπουρας, Η καταγγελία των πιστώσεων ενόψει του Κώδικα Δεοντολογίας της Τράπεζας της Ελλάδος-Διαδικασία και δογματικά ζητήματα, ΧρΙΔ ΙΣΤ/2016, σελ. 308.

³⁸ Ο παλαιότερος ΚΔΤ (Ν. 4224/2013) ήταν αυστηρότερος και προέβλεπε έναρξη της διαδικασίας μετά το πέρας 30 ημερών καθυστέρησης αποπληρωμής δόσεως ή τόκων.

ενημέρωση στον οφειλέτη, ενημερώνοντάς τον μεταξύ άλλων για το υπόλοιπο της οφειλής και την άπρακτη ημερομηνία καταβολής που παρήλθε, καλώντας τον να προσκομίσει τα απαραίτητα οικονομικά στοιχεία και έγγραφα που αιτείται το πιστωτικό ίδρυμα. Ο δανειολήπτης οφείλει να ανταποκριθεί μέσα σε διάστημα 30 ημερών, που απράκτως παρερχομένων, η τράπεζα προβαίνει στην αποστολή μιας δεύτερης έγγραφης επιστολής, η οποία εφιστά την προσοχή του οφειλέτη σχετικά με τον κίνδυνο να χαρακτηριστεί «μη συνεργάσιμος»³⁹ και τις συνέπειες αυτού του χαρακτηρισμού, οι οποίες συνοψίζονται στην εκκίνηση δικαστικών ενεργειών προς είσπραξη της εναπομένουσας οφειλής, ρευστοποίηση των χορηγηθεισών εξασφαλίσεων και αποκλεισμός από τυχόν ειδικές ευνοϊκές διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας. Στο δεύτερο στάδιο, χορηγούνται οικονομικές και λοιπές πληροφορίες στο δανειστή, με τη συμπλήρωση του τυποποιημένου εντύπου που αφορά τα νομικά πρόσωπα, μαζί με τυχόν συνοδευτικά έγγραφα και δικαιολογητικά που απαιτεί το τραπεζικό ίδρυμα. Η άρνηση χορηγήσεως των εν λόγω στοιχείων εντός 15 ημερών οδηγεί στο χαρακτηρισμό του δανειολήπτη ως «μη συνεργάσιμου». Στο τρίτο στάδιο της ΔΕΚ συντελείται η αξιολόγηση των υποβληθέντων οικονομικών στοιχείων, στο οποίο εκτιμάται η ικανότητα του υπό εξέταση δανειζόμενου να αποπληρώσει την οφειλή του, προκειμένου να εξευρεθεί μια κατάλληλη και ωφέλιμη για αμφότερα τα συμβαλλόμενα μέρη λύση. Στη παρούσα φάση της υπό εξέλιξη διαδικασίας, το πιστωτικό ίδρυμα λαμβάνει υπόψη του ποικίλους παράγοντες, μεταξύ των οποίων το συνολικό ύψος των οφειλών, το τραπεζικό ιστορικό του δανειολήπτη⁴⁰, ήτοι τη συνέπεια και διαφάνεια που τον χαρακτηρίζει στις μέχρι τώρα συναλλαγές του, εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν το κλάδο της επιχείρησης, τις εκτιμήσεις για τυχόν ανάπτυξη του κλάδου, τις εκτιμώμενες ταμειακές ροές κ.α. Το τέταρτο

---

³⁹ **ΕΠΑΘ 116/25.08.2014, 1 περ. ε'**, ως «συνεργαζόμενος δανειολήπτης» ορίζεται: **α)** αυτός που παρέχει πλήρη και επικαιροποιημένα στοιχεία επικοινωνίας στους δανειστές ή σε όποιον ενεργεί νομίμως για λογαριασμό τους (π.χ. αριθμούς σταθερού, κινητού τηλεφώνου και τηλεομοιοτυπίας, ηλεκτρονική διεύθυνση, διεύθυνση κατοικίας και εργασίας) και προβαίνει σε ορισμό συγγενικού ή φιλικού προσώπου, ως αντικλήτου επικοινωνίας για κάθε περίπτωση που ο ίδιος δεν είναι διαθέσιμος, **β)** αυτός που είναι διαθέσιμος σε επικοινωνία με το δανειστή ή με όποιον ενεργεί νομίμως για λογαριασμό αυτού και ανταποκρίνεται με ειλικρίνεια και σαφήνεια, σε κλήσεις και επιστολές του δανειστή ή όποιου ενεργεί νομίμως για λογαριασμό του, αυτοπροσώπως είτε δια του αντικλήτου του, με κάθε πρόσφορο τρόπο, εντός 15 εργάσιμων ημερών, **γ)** αυτός που προβαίνει αυτοπροσώπως είτε δια του αντικλήτου του σε πλήρη και ειλικρινή γνωστοποίηση πληροφοριών προς το δανειστή ή όποιον ενεργεί νομίμως για λογαριασμό του, αναφορικά με την τρέχουσα οικονομική του κατάσταση εντός 15 εργάσιμων ημερών από την ημέρα μεταβολής της ή εντός 15 εργάσιμων ημερών από την ημέρα που θα ζητηθούν ανάλογες πληροφορίες από το δανειστή ή όποιον ενεργεί νομίμως για λογαριασμό του, **δ)** αυτός που προβαίνει αυτοπροσώπως είτε δια του αντικλήτου του σε πλήρη και ειλικρινή γνωστοποίηση πληροφοριών, προς το δανειστή ή όποιον ενεργεί για λογαριασμό του, οι οποίες θα έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη μελλοντική οικονομική του κατάσταση, εντός 15 εργάσιμων ημερών από την ημέρα που θα περιέλθουν σε γνώση του (π.χ. πλήρωση προϋποθέσεων λήψης επιδόματος, εμφάνιση νέων περιουσιακών στοιχείων που θα περιέλθουν στην κυριότητά του (κληρονομία), απώλεια κυριότητας περιουσιακών στοιχείων, ανακοινώσεις απόλυσης, καταγγελίες μισθώσεων, εξαγορά ασφαλιστικών προϊόντων, κέρδη από οποιασδήποτε μορφής κ.λπ.) και **ε)** αυτός που συναινεί σε διερεύνηση εναλλακτικής πρότασης αναδιάρθρωσης με το δανειστή ή όποιον ενεργεί νομίμως για λογαριασμό του, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Κώδικα Δεοντολογίας του Ν. 4224/2013, όπως ισχύει.

⁴⁰ Πρόκειται για αξιολόγηση του επιχειρηματικού προφίλ του κυρίου μετόχου ή εφοπλιστή, του φυσικού προσώπου που διαπραγματεύεται με την τράπεζα.

στάδιο περιλαμβάνει την πρόταση κατάλληλων λύσεων στο δανειολήπτη, οι οποίες θα πρέπει προηγουμένως να έχουν διέλθει τον λεγόμενο «έλεγχο βιωσιμότητας» που επιτάσσει η Πράξη της Εκτελεστικής Επιτροπής της Τράπεζας της Ελλάδος (ΠΕΕ) 42/30.05.2014, προκειμένου η ρύθμιση που θα υιοθετηθεί να είναι ουσιαστικά αποτελεσματική και να μην οδηγήσει απλώς σε συγκάλυψη της οριστικής αδυναμίας του οφειλέτη, δημιουργώντας αυξημένες ζημιές για το πιστωτικό ίδρυμα, μεγαλύτερη υπερχρέωση του οφειλέτη και φαινόμενο φερεγγυότητας στους τρίτους συναλλασσόμενους. Το τελευταίο στάδιο περιλαμβάνει την Διαδικασία Εξέτασης Ενστάσεων (ΔΕΕ) και τη σύσταση σχετικής Επιτροπής από την κάθε τράπεζα προκειμένου να εξετάζονται ενστάσεις των οφειλετών που αφορούν τη διενεργηθείσα διαδικασία ή τυχόν παράλειψή της, ενώ σημειώνεται ότι ένσταση επί της ουσίας της αξιολόγησης δεν είναι δυνατή.

Ζήτημα έχει τεθεί γύρω από τη νομική φύση του Κώδικα Δεοντολογίας και τη συναγόμενη ή μη δεσμευτικότητα των εμπεριεχομένων σε αυτόν κανόνων, γεγονός που έχει σημασία για τις συνέπειες τηρήσεως ή παραλείψεώς του.

Κατά τη κρατούσα άποψη⁴¹, ο Κώδικας Δεοντολογίας θεωρείται soft law, δηλαδή ήπιο, μη δεσμευτικό δίκαιο, το οποίο ωστόσο επηρεάζει τους κοινωνούς του δικαίου και αναπτύσσει έμμεσες νομικές συνέπειες. Στη πραγματικότητα, η εφαρμογή του ΚΔΤ ελέγχεται μόνο εποπτικά από την επιβλέπουσα αρχή (ΤτΕ), η οποία δύναται να επιβάλλει κυρώσεις στο πιστωτικό ίδρυμα για συστηματική μη εφαρμογή του.⁴² Επομένως, το κείμενο συγκεντρώνει τα επιμέρους χαρακτηριστικά του «ήπιου δικαίου», ήτοι κανόνες δεοντολογίας και αυτορρυθμίσεως, εμπεριεχομένους σε κείμενο με μη δεσμευτική ισχύ, το οποίο ωστόσο δύναται και αποσκοπεί να επιδράσει σε νομικά κρινόμενες συμπεριφορές.⁴³

Το πλέον σημαντικό, ωστόσο, στοιχείο, είναι ότι ο ΚΔΤ, ως σύνολο κανόνων και ενεργειών, αντανακλά τις γενικές αρχές του συμβατικού δικαίου και τα συναλλακτικά τραπεζικά ήθη, συνιστώντας προσδιοριστικό αυτών στοιχείο. Πιο αναλυτικά, σκοπός της κατάρτισης του ΚΔΤ είναι να προσφέρει πρακτικές συναλλακτικές λύσεις, προς επίτευξη του σκοπού της αρχικώς καταρτισθείσας σύμβασης, με αναδιάρθρωση της πιστωτικής σύμβασης και ιδίως του προγράμματος αποπληρωμής της, με εξισορρόπηση αμοφτέρων των συμφερόντων των μερών. Αποβλέπει στην εδραίωση ενός κλίματος εμπιστοσύνης, που στηρίζεται στην ορθή και ειλικρινή

---

⁴¹ Ε. Περάκης/Ν. Ρόκας, Εισαγωγή στο Εμπορικό Δίκαιο (2011), Α. Τασίκας, Η ρύθμιση οφειλών (αναδιαπραγμάτευση συμβάσεων) υπό το πρίσμα των διατάξεων του Κώδικα Δεοντολογίας Τραπεζών-Αυτορρύθμιση στην υπερχρέωση των ιδιωτών, σελ. 720, τ.τ. Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, Νομική Βιβλιοθήκη 2016.

⁴² Κεφάλαιο Έβδομο ΚΔΤ, παρ. 2: «*Η Τράπεζα της Ελλάδος[...] επιβάλλει τις κατά το άρθρο 55Α του Καταστατικού της κυρώσεις σε περίπτωση συστηματικής μη εφαρμογής του Κώδικα Δεοντολογίας.*»

⁴³ Απόστολος Δ. Τασίκας, Η ρύθμιση οφειλών (αναδιαπραγμάτευση συμβάσεων) υπό το πρίσμα των διατάξεων του Κώδικα Δεοντολογίας Τραπεζών-Αυτορρύθμιση στην υπερχρέωση των ιδιωτών, σελ. 720, τ.τ. Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, Νομική Βιβλιοθήκη 2016.

πληροφόρηση μεταξύ ιδρύματος και δανειολήπτη, προκειμένου να γίνει στάθμιση των συμφερόντων, αξιολόγηση των υφιστάμενων λύσεων και επιλογή της πλέον κατάλληλης εξ' αυτών, ώστε να «διασωθούν» αμφότερα τα αντιτιθέμενα συμφέροντα και να διατηρηθεί η σύμβαση προκειμένου να επιτελέσει τον αρχικώς αποβλέποντα σκοπό της. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ΚΔΤ υποδεικνύει υποχρεώσεις και διαδικασίες που εδράζονται στην καλή πίστη, τη διαφάνεια, το πνεύμα συνεργασίας και εμπιστοσύνης με στόχο την ανεύρεση ευνοϊκών για όλους λύσεων, ήτοι πρακτικών που ακόμη και εάν δεν αποτυπώνονταν ρητά σε ένα κείμενο, θα υπαγορεύονταν από τα επιμέρους καθήκοντα ειλικρίνειας, συνεργασίας κι επιμέλειας που πηγάζουν από τη καλή πίστη. Κατ' άλλη διατύπωση, οι προβλεπόμενες στον ΚΔΤ διαδικασίες είναι αυτές στις οποίες θα προέβαινε, και άνευ υποδείξεως, ο μέσος συνετός και ορθώς σκεπτόμενος άνθρωπος στο πλαίσιο των συναλλαγών του συγκεκριμένου κλάδου, του τραπεζικού εν προκειμένω, δηλαδή αυτές που είθισται να ακολουθούνται στις πιστωτικές συμβάσεις. Βάσει αυτού, ορθώς διαπιστώνεται ότι ο ΚΔΤ εξειδικεύει επιμέρους γενικές ρήτρες του ιδιωτικού συμβατικού δικαίου, αποκρυσταλλώνοντας την στενότερη και συμπεριλαμβανόμενη στη καλή πίστη έννοια των συναλλακτικών ηθών, και συγκεκριμένα των τραπεζικών ηθών, συγκεκριμενοποιώντας δια των ρυθμίσεών του, τις θεμιτές και δέουσες να ακολουθούνται πρακτικές.

Κατ' επέκταση των ανωτέρω, οι εμπειροχόμενες στο Κώδικα πρακτικές συνιστούν προσδιοριστικά της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών στοιχεία, λαμβανόμενες υπόψη κατά την αξιολόγηση συμπεριφορών, συντελώντας έτσι στην τελική δικαστική κρίση (αν η συμβατική διαφορά οδηγηθεί εκεί). Πιο συγκεκριμένα, όπως προαναφέρθηκε, από τη καλή πίστη και τη σχέση εμπιστοσύνης που συνδέει την τράπεζα με τον πελάτη-δανειολήπτη, απορρέει υποχρέωση ανοχής ορισμένων καθυστερήσεων στην εκπλήρωση των δανειακών υποχρεώσεων καθώς και συνεργασίας προς ανεύρεση αποτελεσματικών λύσεων ώστε ο δανειολήπτης να υπερπηδήσει τα όποια οικονομικά προβλήματα και να ανταποκριθεί στις οφειλές του. Στην αξιολόγηση της καλόπιστης συμπεριφοράς του πιστωτικού ιδρύματος, η οποία κατά κανόνα θα λάβει χώρα κατά το στάδιο των δικών περί την εκτέλεση, όπου ο καθ' ου οφειλέτης θα προβάλλει ένσταση καταχρηστικότητας της καταγγελίας (βλ. κατωτέρω) , το Δικαστήριο θα εκτιμήσει το σύνολο των περιστάσεων και των ενεργειών εντός του οποίου έλαβε χώρα η καταγγελία, συνεκτιμώντας την τήρηση ή μη των «προδικασιών» που προβλέπει ο ΚΔΤ. Η τήρησή του αποδεικνύει τη καλόπιστη στάση της τράπεζας, η οποία, έχοντας εξαντλήσει προηγούμενες εναλλακτικές οδηγείται στη καταγγελία, ενώ αντίθετη πρακτική αυξάνει τις πιθανότητες ευδοκίμησης ενός ισχυρισμού καταχρηστικότητας. Σε αυτό βέβαια το στάδιο, αξιολογούνται οι ενέργειες ενημέρωσης του οφειλέτη και οι έγγραφες ειδοποιήσεις που του αποστέλλονται με ταυτόχρονη επισήμανση των κινδύνων που διατρέχει σε περίπτωση μη

ανταπόκρισης στη διαδικασία ΔΕΚ, καθώς η υποχρέωση πληροφόρησης και διαφώτισης του συμβαλλομένου συνιστά τραπεζική πρακτική που είθισται να ακολουθείται, ως απόρροια του πνεύματος συνεργασίας και εμπιστοσύνης, αλλά και ο τρόπος διεξαγωγής των διαπραγματεύσεων και η «καταλληλότητα» της προτεινόμενης λύσεως, αφού θα πρέπει αφενός να διεξάγονται καλή τη πίστη, με γνώμονα την εύρεση βιώσιμης λύσης και όχι τη καθυστέρηση επίστευσης εκτελέσεως, ούτε την εκμετάλλευση του οφειλέτη με τη πρόταση «σκληρών» λύσεων που παρουσιάζονται ως «αναδιάρθρωση» αλλά συντελούν στην οικονομική του εξόντωση. Επιπλέον, προβληματισμός γεννάται σχετικά με το αν η παράλειψη συμμόρφωσης προς τις επιταγές του ΚΔΤ θεμελιώνει αδικοπραξία, πληρώντας την έννοια του «παρανόμου» κατ' άρθρο 914ΑΚ. Πρόκειται για ζήτημα που αμφισβητείται σε θεωρία και νομολογία, αφού κατ' αρχήν, ο ΚΔΤ δεν συνιστά θετικό-τιθέμενο δίκαιο, η τυχόν αντίθεση στο οποίο θα πληρούσε άνευ ετέρου το στοιχείο του παρανόμου. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του Εφετείου Αθηνών 6136/2013 (ΝΟΜ692197) που ρητά προβλέπει ότι: **«οι παραβάσεις του Κώδικα Δεοντολογίας... μόνο διοικητικής φύσεως κυρώσεις είναι δυνατό να επιφέρουν και δε συνιστούν παράνομη κατά την έννοια του άρθρου 914ΑΚ πράξη, που γεννά υποχρέωση προς αποζημίωση».** Ωστόσο, «ενδεχόμενη πρακτική παραβίασης του Κώδικα εκ μέρους των πιστωτικών ιδρυμάτων, ώστε αυτό να συνιστά κατ' επανάληψη παράβαση περισσότερων μίας από τις προβλέψεις του Κώδικα και από τις δεοντολογικές υποχρεώσεις, αλλά και των αρχών και των υποχρεώσεων που επιβάλλονται (διαφύλαξη των εννόμων συμφερόντων του αντισυμβαλλομένου δανειολήπτη, π.χ. μέσω ενημέρωσης και πληροφόρησης, αναζήτηση και ρεαλιστική εκτίμηση βιωσιμότητας προτεινόμενης ρύθμισης, έγκυρη και πραγματολογικά ουσιαστική χρησιμοποίηση και αξιολόγηση των πληροφοριών για την περιουσιακή κατάσταση του δανειολήπτη κλπ.) θα μπορούσε να στοιχειοθετήσει την έννοια της παράνομης προσβολής περιουσιακών αγαθών κατά την έννοια της αδικοπραξίας (ΑΚ914 επ.)». ⁴⁴

Γ. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ

Πέρα από τυχόν νομικές δεσμεύσεις που εμμέσως επιβάλλουν την αναδιαπραγμάτευση των όρων μιας σύμβασης μεταξύ των μερών, είναι γεγονός ότι υπάρχει μια πληθώρα παραγόντων που αναδεικνύουν την αναδιάρθρωση ως τη πλέον συμφέρουσα και ενδεδειγμένη λύση για αμφοτέρωτα τα μέρη, άπαξ και διαπιστωθεί μη εξυπηρέτηση του δανείου. Πρόκειται για εμπορικούς, οικονομικούς αλλά και νομικούς λόγους που είτε ευθέως είτε δια της απόπου

---

⁴⁴ Απόστολος Δ. Τασίκας, Η ρύθμιση οφειλών (αναδιαπραγμάτευση συμβάσεων) υπό το πρίσμα των διατάξεων του Κώδικα Δεοντολογίας Τραπεζών-Αυτορρύθμιση στην υπερχρέωση των ιδιωτών, σελ. 726, τ.τ. Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, Νομική Βιβλιοθήκη 2016.

απαγωγής υποδεικνύουν τα πλεονεκτήματα μιας αναδιάρθρωσης ή κατά τη διεθνή τραπεζική ορολογία ενός “work-out plan”.⁴⁵

Αρχικά, όπως ήδη εκτέθηκε στην εισαγωγή της παρούσης, τα πιστωτικά ιδρύματα υπόκεινται πλέον σε συμμόρφωση προς τους ρυθμιστικούς κανόνες που εκδίδει η Επιτροπή της Βασιλείας και αφορούν τη κεφαλαιακή επάρκεια και ρευστότητα των τραπεζών, επιβάλλοντας τα ελάχιστα ποσοστά ρευστότητας που πρέπει αυτές να διατηρούν, προβλέποντας δείκτες απεικόνισης της σχέσεως των κεφαλαίων προς τα περιουσιακά τους στοιχεία (capital versus assets) και κατηγοριοποιώντας τα επιμέρους περιουσιακά στοιχεία σε ζώνες «επικινδυνότητας» (π.χ. τα κρατικά ομόλογα, τα επισφαλή δάνεια κ.α.). Οι αυστηρές απαιτήσεις των Κανόνων Βασιλεία II και Βασιλεία III επηρεάζουν καθοριστικά τις πολιτικές των τραπεζών και αναπόφευκτα επιβάλλουν μια πιο συντηρητική και επιεική προσέγγιση απέναντι στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, έτσι ώστε να περιορίζονται σημαντικά οι απώλειες και να ερευνώνται οι πλέον αποτελεσματικές λύσεις που θα προσφέρουν στο εκάστοτε τραπεζικό ίδρυμα την αναμενόμενη επιστροφή κεφαλαίων, ακόμη και σε μεγαλύτερο του προσδοκώμενου βάθος χρόνου. Η επιδιωκόμενη ρευστότητα σε συνδυασμό με την αποφυγή σώρευσης περιουσιακών στοιχείων, δυσκόλως ρευστοποιήσιμων στην αγορά (heavy assets), συντελεί σε μια διαλλακτική πολιτική εκ μέρους των τραπεζών που είναι δεκτικές και θετικά προσκείμενες σε αναδιρθώσεις των δανείων που δύναται να τελεσφορήσουν, επιτυγχάνοντας έστω και με σημαντική καθυστέρηση τον αρχικώς επιδιωκόμενο σκοπό, καθώς δεν έχουν τα κεφαλαιακά

---

⁴⁵ Τα βασικά πλεονεκτήματα μιας αναδιάρθρωσης αναγνωρίζει πλέον και ο Έλληνας νομοθέτης που προσφάτως (Μάιος 2017) θέσπισε το Ν. 4469/2017 για τον «εξωδικαστικό μηχανισμό ρύθμισης οφειλών επιχειρήσεων», ο οποίος στην ουσία νομοθετεί μια διαδικασία ανάλογη με την περιγραφόμενη στο παρόν κεφάλαιο, η οποία λαμβάνει χώρα εκτός Δικαστηρίου, με μόνη τη δυνητική επικύρωση της συμφωνίας από αυτό. Πρόκειται για πρωτοβουλία που ελήφθη ως απάντηση στη μακροχρόνια οικονομική κρίση που οδήγησε σε συσσώρευση οφειλών προς τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Πλέον κάθε επιχείρηση (εφόσον πληροί τις προϋποθέσεις του Νόμου, π.χ. οφειλές άνω των 20.000€, θετικό καθαρό αποτέλεσμα, μη υπαγωγή σε διαδικασίες του ΠτΚ,) μπορεί να υποβάλλει αίτηση στην ΕΓΔΙΧ προσκομίζοντας έγγραφα που αποδεικνύουν την οικονομική της κατάσταση, το σύνολο των περιουσιακών της στοιχείων και την εμπορική αξία ρευστοποιήσεώς τους (περιουσιολόγιο), εκ των οποίων θα προκύπτει το ύψος του ποσού που δύναται μηνιαίως να καταβάλει προς αποπληρωμή των χρεών του. Η διαδικασία είναι εξωδικαστική, διορίζεται συντονιστής (ο οποίος επιτελεί το ρόλο του πτωχευτικού δικαστηρίου) και ασχολείται με τη γραφειοκρατία της διαδικασίας. Οι πιστωτές που συμμετέχουν στη διαδικασία (τουλάχιστον 50% των απαιτήσεως κατά του οφειλέτη) διαμορφώνουν ελεύθερα με τον οφειλέτη το περιεχόμενο της σύμβασης αναδιάρθρωσης, προσδιορίζοντας κατά βούληση το ύψος διαγραφής οφειλών, προβλέποντας χρονικό διάστημα περιόδου χάριτος, μείωση επιτοκίου, κεφαλαιοποίηση χρεών και κάθε άλλο μέτρο διευκόλυνσης της αποπληρωμής με γνώμονα πάντα το συμφέρον των δανειστών και τη βιωσιμότητα του οφειλέτη. Σημειωτέο, ότι για τον έλεγχο της βιωσιμότητας διορίζεται ειδικός πραγματογνώμονας. Για την έγκριση της πρότασης αναδιάρθρωσης που θα υποβληθεί από τους πιστωτές και θα γίνει αποδεκτή από τον οφειλέτη, απαιτείται πλειοψηφία των 3/5 των συμμετεχόντων πιστωτών (60%), στους οποίους περιλαμβάνεται ποσοστό 2/5 των συμμετεχόντων πιστωτών με ειδικό προνόμιο. Η επικύρωση της συμφωνίας από το Πολυμελές Πρωτοδικείο είναι προαιρετική και ουσιαστικά εξυπηρετεί την επιχείρηση που μπορεί να αποταθεί στη Δικαιοσύνη για αντιμετώπιση μειοψηφίας πιστωτών που αντιτίθενται στην υιοθέτηση της σύμβασης αναδιάρθρωσης, οδηγώντας τον οφειλέτη σε οικονομικό αδιέξοδο. Πρωτοπορία του εν λόγω θεσμού είναι ότι συμπεριλαμβάνει στους πιστωτές, τα χρέη προς τους οποίους ρυθμίζονται, και το Δημόσιο και τα Ν.Π.Δ.Δ., με σημαντική μάλιστα ευελιξία η οποία μπορεί να φτάσει έως και στη διαγραφή μέρους των απαιτήσεων, όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο για την επιβίωση της επιχείρησης και πάντοτε με απώτατο άκρο τη προστασία του δημοσίου συμφέροντος. (Αιτιολογική Έκθεση Νόμου 4469/2017, περ. Α).

περιθώρια για απώλειες και διαγραφές χρεών. Στο ίδιο πλαίσιο, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η αγορά, δηλαδή η διανύμενη κατά το κρίσιμο χρόνο της αθέτησης οικονομική περίοδος, που καθορίζει τις τιμές των πλοίων, εν προκειμένω. Σε περιόδους ύφεσης και έντονης αστάθειας της αγοράς, οι τιμές των ναύλων και κατ' επέκταση των πλοίων κινούνται καθοδικά, αγγίζοντας ακόμη και πρωτοφανώς χαμηλά επίπεδα. Σε ένα τέτοιο οικονομικό φόντο δεν είναι προς όφελος του τραπεζικού ιδρύματος να προβεί σε επισπεύσεις εκτελέσεων εις βάρος των υπερήμερων δανειστών, με εκποίηση των υπέγγυων περιουσιακών τους στοιχείων, καθώς κατά κανόνα τα εισπραχθέντα τιμήματα δεν θα επαρκούν για την ικανοποίηση των οφειλών, με αποτέλεσμα οι τράπεζες να βρεθούν και πάλι έκθετες σε ανικανοποίητες οφειλές τις οποίες θα κληθούν να διαγράψουν από το παθητικό τους, γεγονός που δεν το επιθυμούν, έτι περισσότερο λόγω της ανάγκης συμμόρφωσης στις ρυθμιστικές επιταγές των εποπτικών οργάνων τους. Γι' αυτό, ακόμη και στην περίοδο της παγκοσμίου κρίσεως που διανύουμε, με εκτόξευση των ποσοστών των ΜΕΔ, οι τράπεζες σπανίως επιλέγουν την οδό της καταγγελίας και της αναγκαστικής ρευστοποίησης, αλλά αντιθέτως επιλέγουν τη διεθνώς αποκαλούμενη πρακτική S&N (Stay & Negotiate)⁴⁶. Επιπλέον, άμα τη αθέτηση της δανειακής σύμβασης, η τράπεζα καλείται, προτού ενεργήσει, να εκτιμήσει τη θέση της, αξιολογώντας τι θα αποκόμιζε και τι θα έχανε σε περίπτωση καταγγελίας και επίσπευσης του δανείου, συγκρίνοντας κατόπιν το αποτέλεσμα με τα πιθανά οφέλη μιας αναδιάρθρωσης. Πέρα από την εκτίμηση της αγοράς που προαναφέρθηκε, η τράπεζα οφείλει να λάβει υπόψη της τα κόστη επισπεύσεως ενός πλειστηριασμού και κυρίως τη νομική της θέση δηλαδή την ύπαρξη τυχόν άλλων εμπορικών και ναυτεργατικών απαιτήσεων που ενδεχομένως να είναι προνομιούχες και να κατατάσσονται προ της δικής της απαιτήσεως, σε περίπτωση αναγκαστικού πλειστηριασμού, με αποτέλεσμα να τίθεται εν αμφιβόλω η ικανοποίησή της.

Δ. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ

Ενόψει όλων των ανωτέρω, διακρίνεται ένα προβάδισμα της αναδιαπραγμάτευσης των όρων που παρουσιάζεται ως λύση εξυπηρέτησης αμφότερων των συμφερόντων. Ωστόσο, το πιστωτικό ίδρυμα, προτού προβεί σε αναδιάρθρωση με συνακόλουθη παροχή διευκολύνσεων στον οφειλέτη με τη πρόταση ενός προγράμματος εξυπηρέτησης προσαρμοσμένο στις ανάγκες του, λαμβάνει υπόψη και κάποιες επιπλέον παραμέτρους, πέρα από τις ήδη εκτεθεισές.

---

⁴⁶ Dimitris C. Anagnostopoulos & Philippos E. Tsamanis, *Mechanics of Handling Defaulted Shipping Loans and the Methods of Recovery*, p. 261, Chapter 11, "The International Handbook of Shipping Finance" edited by M.G. Kavussanos, I.D. Visvikis, 2016.

Κατ' αρχήν, καθ' ομολογία του τραπεζικού κόσμου, η αξιολόγηση του φυσικού προσώπου με το οποίο έρχεται σε επαφή και συναλλάσσεται η τράπεζα είναι ο ακρογωνιαίος λίθος όλης της διαδικασίας. Στη περίπτωση των ναυτιλιακών δανείων, μιλάμε για τον εφοπλιστή, το διαχειριστή ή τον κύριο μέτοχο της μονοβάπορης δανειζόμενης εταιρείας, ο οποίος εξαρχής προσήλθε στην τράπεζα, παρουσιάζοντας το επιχειρηματικό του πλάνο αιτούμενος χρηματοδότηση και εν προκειμένω, μετά την αποτυχία ανταπόκρισης στις δανειακές απαιτήσεις, προσέρχεται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων προς ανεύρεση κατάλληλης λύσης. Κατά τον τρόπο που η προσωπικότητά του αξιολογήθηκε στο πρώιμο στάδιο της αξιολόγησης του υποψήφιου δανειζόμενου (6C's-Character εν προκειμένω), επανεκτιμάται και πάλι το επαγγελματικό του προφίλ, η διαχειριστική του ικανότητα, η συνέπεια και ακεραιότητα σε προηγηθείσες συναλλαγές, ενώ στο επίμαχο στάδιο καίριας σημασίας είναι η διάθεση και προθυμία του κυρίου μετόχου να συμβάλλει στην ανάκαμψη της επιχείρησης, με χρηματική ενίσχυση και εκ μέρους του, ήτοι με παροχή ιδίων κεφαλαίων στην εταιρεία, για ενίσχυση της ρευστότητάς της και κάλυψη των άμεσων λειτουργικών αναγκών της, έτσι ώστε σε συνδυασμό με τις παρεχόμενες από τη τράπεζα διευκολύνσεις, η μεταξύ τους δανειακή σύμβαση να εισέλθει και πάλι σε τροχιά ομαλής εξέλιξης. Τυχόν αρνητική στάση εκ μέρους του φυσικού προσώπου που διαπραγματεύεται και η προβολή δικαιολογιών με σκοπό την αποφυγή εισροής νέου χρήματος εκ μέρους του, συνιστά κατά κανόνα ανασταλτικό παράγοντα στη διάθεση της τράπεζας προς αναδιαπραγμάτευση, εξωθώντας τη σε πιο επιθετικές πρακτικές.

Εν συνεχεία, καθοριστικό κριτήριο για την απόφαση της τράπεζας είναι η βιωσιμότητα ή μη μιας ενδεχόμενης αναδιάρθρωσης. Το στοιχείο της βιωσιμότητας, έννοια που ανευρίσκεται ως θεμελιώδης προϋπόθεση και στον ΚΔΤ⁴⁷, κρίνεται μέσω της στάθμισης επιμέρους παραγόντων, κυρίως με τη χρήση οικονομικών δεικτών και υπολογισμών σχετικά με τη πορεία της αγοράς και τα προσδοκώμενα κέρδη της υπό εξέταση επιχείρησης. Η τράπεζα ακολουθεί συγκεκριμένες μεθόδους για την εκτίμηση της ικανότητας αποπληρωμής του οφειλέτη, βασιζόμενη σε ρεαλιστικούς υπολογισμούς, αξιοποιώντας τη μέθοδο της καθαρά παρούσας αξίας (NPV)⁴⁸ με προεξόφληση των αναμενόμενων εισροών της επιχείρησης ή ακόμη και τη προσεγγιστική μέθοδο της Προεξοφλημένης Περιόδου Επανείσπραξης (DPP)⁴⁹, προβαίνοντας σε εκτίμηση των παρεχόμενων εξασφαλίσεων, προβλέποντας και συνεχείς επανεκτιμήσεις καθ' όλη τη διάρκεια αποπληρωμής και λαμβάνοντας υπόψη όλα τα τιθέμενα κριτήρια για την

⁴⁷ Βλ. ΠΕΕ 42/30.05.2014 της ΤτΕ, Κεφάλαιο VI. «για την αξιολόγηση βιώσιμων τύπων ρύθμισης».

⁴⁸ Net Present Value: πρόκειται για μέθοδο, με την οποία υπολογίζεται η παρούσα αξία των αναμενόμενων ταμειακών ροών, προεξοφλημένων με το κόστος του κεφαλαίου επενδύσεως. Αν το αποτέλεσμα της εξίσωσης είναι θετικό τότε η επένδυση είναι αποδεκτή, ενώ αν είναι αρνητικό αυτή απορρίπτεται.

⁴⁹ Discounting Payback Period: εναλλακτική της ανωτέρω μέθοδος, με την οποία υπολογίζεται ο χρονικός ορίζοντας στον οποίο θα έχει αποπληρωθεί η αρχική επένδυση.

αξιολόγηση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας της αναδιάρθρωσης. Σκοπός είναι η προτεινόμενη λύση αναδιάρθρωσης και το νέο υιοθετούμενο πρόγραμμα να παρέχει ουσιαστική διευκόλυνση στην δανειοδοτούμενη επιχείρηση, η οποία να της επιτρέπει να ανακάμψει οριστικά, με δυνατότητα ρεαλιστικής ανταπόκρισης στις δανειακές απαιτήσεις και να μην αποδεικνύεται εν τέλει μια προσωρινή μόνο λύση που επιμήκυνε τεχνητά το χρόνο «ζωής» της επιχείρησης, παρατείνοντας απλώς το χρόνο εκδήλωσης της αφερεγγυότητας, εις βάρος τόσο της επιχείρησης που πιθανώς οδηγήθηκε σε υπερχρέωση όσο και εις βάρος των τρίτων συναλλασσομένων που εμπιστεύτηκαν το δημιουργηθέν φαινόμενο φερεγγυότητας. Άλλωστε, όπως θα επισημανθεί κι επεξηγηθεί κατωτέρω, η αξιολόγηση της βιωσιμότητας είναι κριτικός παράγων καθώς τυχόν διαφορετική προσέγγιση από το πιστωτικό ίδρυμα δύναται να γεννήσει εις βάρος του αστική ευθύνη έναντι τρίτων.

Επιπροσθέτως, ζήτημα έρευνας και εκτίμησης από την κεφαλαιακή επιτροπή της κάθε τράπεζας είναι η δυνατότητα της υπό εξέταση επιχείρησης να χορηγήσει επιπρόσθετες εξασφαλίσεις υπέρ του δανειστή προκειμένου να χορηγηθούν οι υπό συζήτηση διευκολύνσεις, με αναδιάρθρωση της σύμβασης. Σε αυτό το πλαίσιο, διεξάγονται εκτιμήσεις των υφιστάμενων υπέγγυων στοιχείων, με τη βοήθεια ειδικών εκτιμητών, συνήθως μεσιτών για αγοραπωλησίες πλοίων (S&P brokers), προκειμένου να αξιολογηθεί η τρέχουσα κάλυψη της τράπεζας και εν τω μεταξύ διεξάγονται διαπραγματεύσεις για χορήγηση επιπλέον εξασφαλίσεων, κάθε δυνατού είδους. Η τράπεζα, με την αναδιάρθρωση, σε ότι και αν συνίσταται αυτή, αναλαμβάνει επιπρόσθετο κίνδυνο, ο οποίος πρέπει να αντισταθμίζεται και να καλύπτεται από τις χορηγηθείσες ασφάλειες.

E. ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ

Υποθέτοντας ότι η διαδικασία διαπραγματεύσεων έχει εκκινήσει, εφόσον έχουν πληρωθεί οι προαναφερθείσες προϋποθέσεις και συντρεχόντων των παραγόντων που συγκλίνουν στην αναδιάρθρωση, ζήτημα τίθεται ως προς τη πρακτική αντιμετώπιση του θέματος, ήτοι τις μορφές των διευκολύνσεων που θα χορηγηθούν μέσω της αναδιάρθρωσης και των αντίστοιχων εξασφαλίσεων-εγγυήσεων που θα παρασχεθούν υπέρ του πιστωτικού ιδρύματος. Εξετάζοντας το εν λόγω θέμα, θα γίνει διάκριση των μορφών αναδιαπραγμάτευσης ανάλογα με τη μορφή αθετήσεως που εμφανίζεται εκ μέρους του οφειλέτη.

Αρχικά, μπορεί να συντρέχει περίπτωση ήπιας αθετήσεως ή άλλως «τεχνητής αθετήσεως» (technical default), δηλαδή να εμφανίζεται παραβίαση ενός όρου της συμβάσεως, συνήθως κάποιας οικονομικής ρήτρας (breach of covenant) που έχει τεθεί ως μηχανισμός

επίβλεψης του δανειζόμενου και έχει συμπεριληφθεί ως γεγονός αθετήσεως που νομιμοποιεί τον δανειστή να καταγγείλει το δάνειο και να κηρύξει την οφειλή ληξιπρόθεσμη και απαιτητή. Μολονότι το συμβατικό κείμενο είναι αυστηρό και παρέχει τέτοιο δικαίωμα στη τράπεζα, η διεθνής πρακτική αποκλίνει και κατευθύνεται σε μια διαδικασία συνεννόησης και διαπραγμάτευσης με τον οφειλέτη για «άρση» της αθετήσεως και κάλυψη του «κενού» που δημιουργείται εις βάρος της τράπεζας. Στο παρόν σημείο να διευκρινιστεί ότι και στις εν λόγω περιπτώσεις τεχνητής αθετήσεως, γίνεται δεκτό ότι τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του ΚΔΤ.

Προς δημιουργία μιας πιο εύληπτης εικόνας, έστω υποτεθεί ότι ο δανειολήπτης παραβιάζει την υποχρέωση διατήρησης ενός ελάχιστου ποσού ρευστότητας σε λογαριασμό της δανείστριας τράπεζας, ή ότι ο δείκτης MVC πέφτει σε κάτω του επιτρεπτού όρια, δηλαδή η αξία του υπέγγυου πλοίου μειώνεται ώστε να μην καλύπτει στο απαιτούμενο ποσοστό το χορηγηθέν ποσό του δανείου. Σε αυτή τη περίπτωση, συντρέχει παραβίαση αρνητικής οικονομικής ρήτρας και το πιστωτικό ίδρυμα καλεί τον οφειλέτη προς συζήτηση, ζητώντας οικονομικά στοιχεία και έγγραφα που αιτιολογούν την αδυναμία συμμόρφωσης προς τη παραβιασθείσα ρήτρα. Στο πλαίσιο της συζήτησης και της διαπραγμάτευσης, αξιολογώντας η τράπεζα τη σημασία και το βαθμό κινδύνου που αντανακλά η υπό κρίση παραβίαση, προβαίνει σε μια εκ των τριών εξής επιλογών: πρώτον, δύναται να συμφωνήσει συμβατικώς με τον οφειλέτη την προσωρινή αναστολή του παραβιασθέντος όρου, για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (π.χ. για εύλογο χρόνο στον οποίο εκτιμούν και οι δύο ότι θα ανακάμψει η αγορά και θα ανέβουν οι τιμές), με ταυτόχρονη όμως παροχή ανταλλάγματος, η πλέον συνηθισμένη ούσα η αύξηση του περιθωρίου κέρδους της τράπεζας (margin). Με την απώλεια ενός ποσοστού εξασφάλισης, η τράπεζα βρίσκεται έκθετη σε ακόμη μεγαλύτερο πιστωτικό κίνδυνο, ο οποίος αναλαμβάνεται έναντι υψηλότερου ανταλλάγματος. Απαραίτητη, βέβαια, προϋπόθεση για τη παροχή αυτής της διευκόλυνσης είναι η συνεπής, εν τω μεταξύ, αποπληρωμή όλων των συμφωνηθέντων δόσεων. Δεύτερον, η τράπεζα δύναται να αιτηθεί τη χορήγηση επιπρόσθετων εξασφαλίσεων προς πλήρωση του δημιουργηθέντος κενού από την υποτίμηση των ήδη υπέγγυων στοιχείων. Το ίδιο συμβαίνει και επί περιπτώσεων που παραβιάζεται η ρήτρα ρευστότητας, όπου έχουμε ανταλλαγή cash με collateral, κατά τους διεθνείς όρους. Οι πρόσθετες εξασφαλίσεις, που αξιολογούνται από έμπειρους εκτιμητές, όπως προελέχθη, μπορεί να είναι κάθε τύπου και μάλιστα, ελλείψει άλλων περιουσιακών στοιχείων της οφειλέτριας, δύναται να εκτείνονται και σε υποθήκευση ακινήτων, όπως π.χ. γραφείων της εταιρείας ή ακόμη και προσωπικών οικιών των κυρίων μετόχων. Τρίτη επιλογή συνιστά η υποχρεωτική προπληρωμή. Αιτείται δηλαδή η τράπεζα να προκαταβληθεί ποσοστό του χορηγηθέντος κεφαλαίου ίσο προς το ποσοστό της εξασφάλισης που έχει στερηθεί λόγω της παραβίασης της ρήτρας. Μάλιστα, κατά κανόνα, προβλέπεται παράγραφος στο

συμβατικό κείμενο που τιτλοφορείται «υποχρεωτική προπληρωμή» και περιλαμβάνει τέτοιες περιπτώσεις παραβίασης που μπορεί να καλυφθούν με προκαταβολή ενός μέρους του οφειλόμενου ποσού.

Στη πλέον συνηθισμένη περίπτωση, όμως, θα συντρέχει περίπτωση αθετήσεως πληρωμής μιας ή περισσότερων δόσεων του δανείου, είτε χρεολυτικών είτε τόκων. Εκεί συντρέχει η έννοια του default με την υιοθετούμενη από τον ΚΔΤ έννοια, η οποία ισοδυναμεί με οικονομική αδυναμία ανταπόκρισης του οφειλέτη στις δανειακές υποχρεώσεις, η οποία θα οφείλεται συνήθως σε πτώση των τιμών των ναύλων και σηματοδοτεί την ανάγκη για τις λεγόμενες “heavy restructurings”, δηλαδή ριζικές αναδιρθρώσεις με τροποποίηση της δανειακής σύμβασης και όχι απλά τη χορήγηση επιμέρους διευκολύνσεων. Σε αυτό το στάδιο εκκινεί η προβλεπόμενη από τον ΚΔΤ διαδικασία και οι συμβαλλόμενοι έρχονται σε επαφή, υπό τη συνοδεία οικονομικών εγγράφων για να αξιολογήσουν το χαρακτήρα της εμφανισθείσας αδυναμίας και να διαπραγματευθούν τη πλέον αρμόζουσα λύση. Οι μορφές αναδιάρθρωσης που μπορεί να αναδυθούν σε αυτό το πλαίσιο ποικίλλουν και δύνανται να εφαρμοστούν είτε μεμονωμένα είτε συνδυαστικά. Σε μια προσπάθεια ευρείας κατηγοριοποίησης των επιμέρους πρακτικών, θα λέγαμε ότι η χρηματοοικονομική αναδιάρθρωση χρέους (debt restructuring) συντελείται είτε με παράταση, είτε με συμβιβασμό/ανασύνθεση, είτε με αναχρηματοδότηση.⁵⁰

Πιο αναλυτικά, οι πλέον συχνές πρακτικές είναι η παράταση του χρόνου αποπληρωμής (loan term extension), με ταυτόχρονη μείωση του ποσού των επιμέρους δόσεων (reduced payment) ή διεύρυνση του διαστήματος καταβολής αυτών. Με ρεαλιστική και μετριοπαθή εκτίμηση των αναμενόμενων εσόδων της εταιρείας, αξιολογείται η δυνατότητα καταβολής δόσεων και το ύψος αυτών και αναπροσαρμόζεται αναλογικά ο χρόνος αποπληρωμής. Ιδιαίτερως συχνά, συμφωνείται, στο ίδιο πλαίσιο, και η μεταφορά ορισμένων αρχικώς συμφωνηθεισών δόσεων στο τέλος του χρόνου αποπληρωμής, με πρόσθεση στο τελικό ποσό-μπαλόνι που έχει συμφωνηθεί. Με αυτό το τρόπο, οι πρώτες, ήδη ληξιπρόθεσμες δόσεις ή βραχυπρόθεσμες που πλησιάζουν, μεταφέρονται στο τελικό οφειλόμενο ποσό (εφόσον έχει συμφωνηθεί αποπληρωμή balloon) και ο οφειλέτης ανακουφίζεται από το αρχικό βάρος. Η εν λόγω πρακτική μπορεί να συνδυαστεί και με τη χορήγηση μιας περιόδου χάριτος υπέρ του οφειλέτη (moratorium ή άλλως grace period), η οποία ωστόσο, σπάνια θα ξεπερνά το εξάμηνο. Εξίσου συχνή πρακτική είναι και η μείωση του επιτοκίου (interest rate reduction) ή η

---

⁵⁰ Δημήτριος Α. Παπαδόπουλος, Μορφές Χρηματοοικονομικής Αναδιάρθρωσης αντιμετώπισης της χρηματοοικονομικής δυσπραγίας των επιχειρήσεων με βάση το κριτήριο της αφερεγγυότητας, περιοδικό Epsilon 7, Ιούνιος 2015, σελ. 527.

αναμόρφωση του χρόνου αναπροσαρμογής του, ώστε να ελαφρύνονται οι καταβολές των δόσεων τόκων.⁵¹

Φυσικά, όλες οι εν λόγω διευκολύνσεις χορηγούνται έναντι παροχής επιπλέον εξασφαλίσεων που ισοσταθμίζουν τον αναληφθέντα κίνδυνο και συνίστανται σε πάσης μορφής εγγυήσεις, αποτιμητές κατά προτίμηση σε κεφάλαιο. Άξια αναφοράς, στο παρόν σημείο, είναι η συμπερίληψη στη πλειοψηφία των αναδιαρθρώσεων της ρήτρας «cash sweep mechanism». Πρόκειται για μηχανισμό επιπρόσθετης προστασίας της τράπεζας, ο οποίος προνοεί για τη περίπτωση που στο διάστημα της αποπληρωμής η αγορά ανακάμψει και τα έσοδα της δανειοδοτούμενης επιχείρησης αυξηθούν. Πρακτικά, συνίσταται σε ρήτρα που προβλέπει ότι κατά το πέρας κάθε εταιρικού έτους, η τράπεζα θα εξετάζει τους συνταχθέντες από ορκωτούς ελεγκτές ισολογισμούς της εταιρείας (audited accounts) και κατόπιν αφαιρέσεως από τα κέρδη της των λειτουργικών εξόδων και των καταβληθέντων δόσεων και τόκων, θα εισπράττει ένα ποσοστό της τάξεως του 50% ή ακόμη και το 100% από τυχόν πλεόνασμα που θα προκύπτει. Πρόκειται για ένα είδος συμφωνηθείσας προπληρωμής από πλεονάζον ρευστό της εταιρείας (excess cash). Η ρήτρα προνοεί για τη περίπτωση που από τη μια έχει μειωθεί το ύψος των δόσεων ενόψει της προσωρινής δυσπραγίας που παρουσίασε η οφειλέτρια και από την άλλη, στο μεσοδιάστημα, ανέκαμψε η αγορά προσφέροντας μεγαλύτερα των προσδοκώμενων κέρδη με αποτέλεσμα να προκύπτει πλεόνασμα που, ελλείψει της συμφωνίας αναδιάρθρωσης, θα επέτρεπε τη πληρωμή υψηλότερων δόσεων στη τράπεζα προς ταχύτερη απόσβεση της οφειλής. Η εν λόγω πρόβλεψη συμβαδίζει άλλωστε με την κατά κανόνα τιθέμενη απαγόρευση διανομής μερισμάτων στους μετόχους της οφειλέτριας εταιρείας.

Περαιτέρω, στο πλαίσιο των αναδιαπραγματεύσεων, είναι ιδιαίτερα συχνό να προκύπτουν εμπορικές συμφωνίες μεταξύ τράπεζας και οφειλέτη για ιδιωτική-οικειοθελή εκποίηση ενός ή περισσοτέρων υπέγγυων πλοίων, με συνακόλουθη συμφωνία για τον τρόπο αξιοποίησης του εισπραχθέντος τιμήματος. Οι εν λόγω συμφωνίες είναι και δείγμα καλής θελήσεως από μέρους της οφειλέτριας και στοχεύουν στην ενίσχυση της ρευστότητας, σε συνδυασμό φυσικά με ορισμένα εκ των προεκτεθέντων μέτρα. Η εκποίηση αυτή γίνεται από την οφειλέτρια και σε καμία των περιπτώσεων δεν πρέπει να συγχέεται με τις περιπτώσεις αναγκαστικής εκποίησης που γίνεται από τη δανείστρια τράπεζα δυνάμει των δικαιωμάτων που

---

⁵¹ Οι αναφερόμενες πρακτικές περιλαμβάνονται και στη ΠΕΕ 47/09.02.2015, όπως ενσωματώθηκε στη πρόσφατη αναθεώρηση του ΚΔΤ με την ΕΠΑΘ 195/29.07.2016. Στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ, εκτίθενται ενδεικτικά και όχι αποκλειστικά οι πλέον συνήθεις μορφές διευθέτησης οφειλών, κατηγοριοποιούμενες σε βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες. Εκ των επί της παρούσης αναφερομένων πρακτικών, η επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής, η μείωση του επιτοκίου και η μερική διαγραφή χρέους εντάσσονται στις μακροπρόθεσμες, ενώ οι λοιπές, με διάρκεια μικρότερη των δύο ετών, κατατάσσονται στις βραχυπρόθεσμες.

της αναγνωρίζει ο νόμος ως προνομιούχου δανείστριας, δηλαδή την ιδιωτική εκποίηση (εφόσον ρητώς έχει προβλεφθεί στην υποθηκική σύμβαση) ή την εκποίηση δια πλειστηριασμού στο πλαίσιο της αναγκαστικής εκτέλεσης. Η διάθεση του εισπραχθέντος ποσού είναι αποτέλεσμα της προηγηθείσας διαπραγμάτευσης που επικυρώνεται με την εμπορική συμφωνία. Συνήθως, ένα μέρος του τιμήματος καταβάλλεται για πληρωμή ορισμένων δόσεων, κυρίως των ληξιπρόθεσμων ή των βραχυπρόθεσμων απαιτητών, ένα μέρος διατίθεται στην εταιρεία για τη κάλυψη τρεχόντων εξόδων ή έκτακτων αναγκών, όπως π.χ. κάποια επισκευή ή ένας τακτικός καθαρισμός, άλλο μέρος ενδεχομένως διατίθεται για τη πληρωμή χρεών της εταιρείας έναντι τρίτων πιστωτών, ενώ μέρος δύναται να αποταμιεύεται σε ειδικό λογαριασμό για την εξασφάλιση πληρωμής μελλοντικών δόσεων.

Μια ακόμη πρακτική που μπορεί να υιοθετηθεί στο πλαίσιο της αναδιάρθρωσης και μάλιστα περιλαμβάνεται στον ενδεικτικό κατάλογο μακροπρόθεσμων ρυθμίσεων του ΚΔΤ⁵² είναι η κεφαλαιοποίηση χρεών ή άλλως η ανταλλαγή χρέους με μετοχικό κεφάλαιο (Debt/Equity Swaps). Πρόκειται για περίπτωση πραγματικής αυξήσεως του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας, η οποία συνίσταται σε εισφορά σε είδος που εν προκειμένω είναι ο συμψηφισμός της απαίτησης της εταιρείας για εισφορά με την απαίτηση του εισφέροντος⁵³. Με αυτό το τρόπο, η τράπεζα αποκτά μετοχές επί της χρηματοδοτούμενης επιχείρησης, γεγονός που μεταξύ άλλων συνεπάγεται και αυξημένες υποχρεώσεις και κινδύνους.⁵⁴ Γι' αυτό, η εν λόγω πρακτική δεν είναι ιδιαίτερα συχνή στις ναυτιλιακές συναλλαγές και συνιστά μια εκ των εσχάτων λύσεων.

Ένα συναφές ζήτημα συνίσταται στην αναχρηματοδότηση της επιχείρησης (refinancing), η οποία είναι σπάνιο φαινόμενο στο πεδίο της αναδιάρθρωσης, χορηγούμενη σε εξαιρετικές και μόνο περιπτώσεις. Όπως είναι ευλόγως αντιληπτό, για να βρισκόμαστε στο στάδιο της αναδιαπραγμάτευσης, σημαίνει πως η οφειλέτρια εταιρεία έχει αποτύχει να ανταποκριθεί στις συμβατικές της υποχρεώσεις και έχει εκδηλώσει μια μορφή αφερεγγυότητας. Επομένως, η παροχή εκ νέου πρόσθετης χρηματοδότησης συνεπάγεται αυξημένο κίνδυνο από τη μεριά του πιστωτικού ιδρύματος, γεγονός που το καθιστά ιδιαίτερα διστακτικό απέναντι σε αυτή την επιλογή. Βέβαια, έχει τεθεί ως προβληματική στη θεωρία και τη νομολογία αν η υποχρέωση πίστης που έχει η τράπεζα έναντι του πελάτη της που αντιμετωπίζει μια προσωρινή δυσπραγία εκδηλώνεται και ως υποχρέωση παροχής πρόσθετης χρηματοδότησης, σε συνδυασμό βέβαια με άλλες διευκολύνσεις που προσφέρει στο πλαίσιο της αναδιαπραγμάτευσης. Η παραδοχή μιας τέτοιας υποχρέωσης θα σήμαινε, ωστόσο, αυξημένη επέμβαση στη σφαίρα ιδιωτικής αυτονομίας

⁵² Πρβλ. Παράρτημα II, Τμήμα II, περ. στ'.

⁵³ Εμπορικές Εταιρείες, Νικόλαος Κ. Ρόκας, σελ. 454, Νομική Βιβλιοθήκη 2012.

⁵⁴ Π.χ. κίνδυνος, να αποδυναμωθεί η ικανοποίηση της απαίτησης, επί κηρύξεως πτώχευσης, καθώς το δάνειο θα αντιμετωπισθεί ως εταιρική περιουσία.

της τράπεζας, η οποία όχι μόνο θα καλούνταν να απέχει από το συμβατικό της δικαίωμα προς καταγγελία αλλά και να προβεί σε ανάληψη επιπλέον επιχειρηματικού ρίσκου. Κάτι τέτοιο δε συμβαδίζει με τη βασική κατανομή κινδύνων που χαρακτηρίζει τη σύμβαση δανείου, στην οποία ο δανειολήπτης φέρει τον γενικό οικονομικό κίνδυνο για την ορθή διαχείριση του δανείσματος, γεγονός που συνάδει άλλωστε με το ότι οι δανείστριες τράπεζες δε μετέχουν στα ενδεχόμενα κέρδη των επιχειρήσεων που χρηματοδοτούν. Ενόψει αυτών, γίνεται δεκτό ότι η υποχρέωση αναχρηματοδότησης καταφάσκεται μόνο κατ' εξαίρεση, όταν η έκθεση της τράπεζας είναι δυσανάλογα μικρή με τη ζημία που μπορεί να υποστεί η οφειλέτρια εταιρεία ελλείψει νέας πίστωσης και όταν μάλιστα η νέα χρηματοδότηση είναι εξαιρετικά αναγκαία για την εκπλήρωση άμεσων λειτουργικών αναγκών. Το ίδιο ισχύει και πρακτικά, όπου μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις προβαίνει η τράπεζα σε νέες, βραχυπρόθεσμες πάντοτε, πιστώσεις, με τη προϋπόθεση παροχής νέων εξασφαλίσεων.

Στο παρόν σημείο, αξίζει να αναφερθεί και η δυνατότητα τιτλοποίησης απαιτήσεων (στην αγγλική ορολογία: securitization), η οποία, αν και σπάνια στη πρακτική, συνιστά μια εκ των δυνατοτήτων που έχει στη διάθεσή του το τραπεζικό ίδρυμα και προσφέρει ταυτόχρονα δυνατότητα αναχρηματοδότησης της οφειλέτριας επιχείρησης. Η τιτλοποίηση, διεπόμενη στο ελληνικό δίκαιο από το Ν. 3156/2003, χαρακτηρίζεται ως εναλλακτική μορφή αντλήσεως κεφαλαίων και συνίσταται στην εξής πρακτική: δημιουργείται από το τραπεζικό ίδρυμα ένα χαρτοφυλάκιο αναφοράς το οποίο συνίσταται στις απαιτήσεις από το παρασχεθέν δάνειο⁵⁵, το οποίο μεταβιβάζεται δυνάμει συμβάσεως πώλησης σε μια εταιρεία ειδικού σκοπού. Η τελευταία εκδίδει ομολογίες που διατίθενται σε επενδυτές με σκοπό την χρηματοδότησή της. Από το εισπραχθέν ποσό, η εταιρεία ειδικού σκοπού πληρώνει το τίμημα στη μεταβιβάζουσα τράπεζα, η οποία κατ' αυτό τον τρόπο δύναται αφενός να ελαφρύνει τον ισολογισμό της, αφετέρου να χορηγήσει ενδιάμεση χρηματοδότηση στον πελάτη της-την οφειλέτρια εταιρεία, δίχως τη χρησιμοποίηση ιδίων κεφαλαίων. Πλέον, η εταιρεία ειδικού σκοπού είναι κυρία των απαιτήσεων και οι δόσεις αποπληρωμής κατατίθενται σε αυτή. Οι εν λόγω χρηματοροές του χαρτοφυλακίου αναφοράς, όπως καλούνται, διατίθενται για την αποπληρωμή των απαιτήσεων των ομολογιούχων. Σημειωτέο, δε, ότι για τον καθορισμό του ύψους των ομολογιών, αξιολογείται η φερεγγυότητα των απαιτήσεων, κατατασσόμενη σε διαβαθμίσεις κινδύνων ανάλογα με το πόσο πιθανή είναι η αποπληρωμή των χρεών από την οφειλέτρια. Επί της ουσίας, με τη τιτλοποίηση μεταβιβάζεται το υφιστάμενο δάνειο στο όχημα ειδικού σκοπού και με την έκδοση ομολογιών

---

⁵⁵ Συχνά, δημιουργείται χαρτοφυλάκιο αναφοράς αποτελούμενο από ομοειδείς απαιτήσεις προερχόμενες από περισσότερες πιστώσεις, ωστόσο στην υπό εξέταση περίπτωση εμφανίζεται μεταβίβαση των απαιτήσεων μόνο από το συγκεκριμένο δάνειο.

εκ μέρους του και την αλυσίδα των χρηματοοικονομικών ροών, οι ιδιώτες επενδυτές χορηγούν χρηματοδότηση στην ιδιωτική εταιρεία με τη μεσολάβηση και την ασφάλεια που εμπνέει το τραπεζικό ίδρυμα. Οι όροι των ομολογιών συνδέονται back to back με τους όρους του δανείου και έτσι, ο πιστωτικός κίνδυνος μετακυλιέται στους επενδυτές. Η τράπεζα, στη παρούσα αλυσίδα συναλλαγών επιτελεί ρόλο διοργανωτή και διαχειριστή και όχι παραδοσιακού χρηματοδότη, γεγονός ιδιαίτερα εξυπηρετικό σήμερα που η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών είναι ιδιαίτερα περιορισμένη και υπό άλλες συνθήκες η παροχή ενδιάμεσης πίστωσης στην οφειλέτρια εταιρεία θα ήταν αδύνατη.

Τέλος, εξίσου σπάνια περίπτωση συνιστά το λεγόμενο κούρεμα (“haircut”) του τραπεζικού χρέους της επιχείρησης, το οποίο εντάσσεται στον λεγόμενο ιδιωτικό συμβιβασμό. Πρόκειται για περιορισμό του συνόλου των απαιτήσεων της τράπεζας, όπου την απώλεια του εναπομείναντος υπολοίπου απορροφά η τράπεζα (write-offs ή άλλως debt forgiveness). Πρόκειται για την εσχάτη των περιπτώσεων, κατά την οποία η τράπεζα σταθμίζει τις επιλογές της και αξιολογεί ότι, ελλείψει περιουσιακών στοιχείων προς ρευστοποίηση ή τυχόν άλλων τρόπων ικανοποίησης ολόκληρης της απαιτήσεώς της, είναι πιο σοφό να προβεί σε περιορισμό της απαιτήσεώς της, δεδομένου άλλωστε ότι η ύπαρξη μεγάλων χρεών, αμφιβόλου κατάληξης, στο παθητικό του ισολογισμού της, το οποίο δε δύναται να ισορροπισθεί, δεν είναι καθόλου ευνοϊκό για τη καθαρή της θέση και τη πορεία των συναλλαγών της. Πρακτικά, πρέπει να σημειωθεί, ότι το κούρεμα χρέους συνδυάζεται κυρίως με τις εμπορικές συμφωνίες εκποίησης των πλοίων (voluntary sale of property). Για εμπορικούς λόγους αποδεικνύεται ευνοϊκότερη η ιδιωτική εκποίηση, άνευ πλειστηριασμού και των συνεπαγόμενων κοστών, με αποτέλεσμα, να συγκλίνουν τα αντιτιθέμενα συμφέροντα των μερών σε μια συμφωνία για εκποίηση με υψηλότερο τίμημα, το οποίο θα περιέλθει προς απόσβεση μέρους των χρεών, με ταυτόχρονη απόσβεση του υπολοίπου, εν όψει αδυναμίας ευρέσεως άλλων πηγών ικανοποίησης. Σε αυτή τη περίπτωση, ο οφειλέτης εκποιεί ό,τι στοιχεία διαθέτει, ακόμη και αν δεν επαρκούν για ολοσχερή ικανοποίηση και η τράπεζα, προκειμένου να μην αναλωθεί σε δικαστικές διαμάχες, με απώλεια πολλών χρημάτων και πολύτιμου χρόνου συγκατατίθεται στη διαγραφή του εναπομείναντος χρέους.

ΣΤ. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΑΛΛΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Ενώ, όπως είναι γνωστό, ισχύει η αρχή της σχετικότητας των ενοχών και η αρχή της αυτοτέλειας μεταξύ των σχέσεων που συνδέουν τον οφειλέτη με το εκάστοτε τραπεζικό ίδρυμα, στο πεδίο των αναδιαρθρώσεων και στο πλαίσιο της προσπάθειας εξεύρεσης μιας βιώσιμης

λύσης για την ανάκαμψη της δυσπραγούς επιχείρησης, γεννάται η ανάγκη διάσπασης των εν λόγω αρχών με συμμετοχή όλων των τραπεζών έναντι των οποίων έχει οφειλές η υπό κρίση εταιρεία στις διαπραγματεύσεις. Προκειμένου να προκύψει η υιοθέτηση μιας συνολικής, ρεαλιστικής και βιώσιμης λύσης, είναι επιτακτική η συμβολή όλων των δανειστών της επιχείρησης στη διαδικασία, τόσο με τη παροχή πληροφοριών όσο και με τη συναίνεση στο υιοθετούμενο πρόγραμμα ώστε να προκύψει η τακτοποίηση όχι μόνο μιας μη ενήμερης οφειλής αλλά του συνόλου των εκκρεμών δανείων του οφειλέτη, έτσι ώστε η πολιτική που θα ακολουθήσει το ένα πιστωτικό ίδρυμα (π.χ. επιθετική πολιτική) να μην υποσκάπτει τη πορεία και τη βιωσιμότητα του προτεινόμενου από άλλο πιστωτικό ίδρυμα σχεδίου αναδιάρθρωσης.

Πιο συγκεκριμένα, γεννάται μια αμφίδρομη υποχρέωση ενδιαφέροντος για τα συμφέροντα των τρίτων επηρεαζόμενων προσώπων, δηλαδή τόσο τα διαπραγματευόμενα μέρη, οφειλέτης και πιστωτικό ίδρυμα, πρέπει να εκτιμούν τις υποχρεώσεις που εκκρεμούν έναντι τρίτων πιστωτικών ιδρυμάτων και το ρόλο αυτών στη συνολική οικονομική θέση του οφειλέτη, λαμβάνοντας υπόψη και τα εύλογα ενδιαφέροντα των λοιπών δανειστριών τραπεζών αλλά και αντιστρόφως τα τρίτα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τα συμφέροντα των συμβαλλομένων, έτσι ώστε να παρέχουν πλήρεις και ακέραιες πληροφορίες για τη περιουσιακή κατάσταση του οφειλέτη, σύμφωνα με τα αρχεία τους, και επιπλέον να εκθέτουν το δικό τους σχέδιο για την αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων οφειλών του δανειολήπτη. Πρόκειται για υποχρεώσεις που απορρέουν από τη καλή πίστη και το καθήκον αληθείας και συνεργασίας που δεσμεύει τα πιστωτικά ιδρύματα, ενώ τυχόν άρνηση συμμετοχής δύναται να θεμελιώσει αδικοπραξία κατ' άρθρο 914ΑΚ (ή και 197-198ΑΚ).⁵⁶ Πρέπει να αναφερθεί, μάλιστα, ότι στην ΠΕΕ 42/30.05.2014⁵⁷ ανευρίσκεται προτροπή προς τα πιστωτικά ιδρύματα να προσχωρούν σε μεταξύ τους πρωτόκολλα συνεργασίας για τη διαχείριση καθυστερήσεων οφειλών κοινών δανειοληπτών. Στη διεθνή πρακτική, τέτοιου είδους πρωτόκολλα απαντώνται με τον όρο “common terms agreements”, τα οποία συνάπτουν οι δανειοδοτούσες τράπεζες, συμφωνώντας στην υιοθέτηση κοινής πολιτικής απέναντι στο συνολικό χρέος ενός οφειλέτη. Είναι αυτονόητο ότι, ελλείψει τέτοιων κοινών στρατηγικών, θα απέβαινε μάταιη κάθε προσπάθεια αναδιάρθρωσης μιας οφειλής με στόχο την ανάκαμψη της επιχείρησης, αν κατά τον ίδιο χρόνο άλλος δανειστής προέβαινε σε καταγγελίες δανείων με επίσπευση εκτελέσεως εις βάρος της οφειλέτριας, οδηγώντας στη παντελή οικονομική της εξόντωση.

---

⁵⁶ Απόστολος Δ. Τασίκας, Η ρύθμιση οφειλών (αναδιαπραγμάτευση συμβάσεων) υπό το πρίσμα των διατάξεων του Κώδικα Δεοντολογίας Τραπεζών-Αυτορρύθμιση στην υπερχρέωση των ιδιωτών, σελ. 751, τ.τ. Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, Νομική Βιβλιοθήκη 2016.

⁵⁷ Πρβλ. Κεφάλαιο VIII(19).

Η ως άνω «υποχρέωση» προκύπτει εμμέσως και από το περιεχόμενο του ΚΔΤ. Μολονότι ο, ηπίου δικαίου, ΚΔΤ δεν περιλαμβάνει ρητές διατάξεις για την ενημέρωση τρίτων πιστωτικών ιδρυμάτων για την εξέλιξη των διαπραγματεύσεων ούτε για τη συμμετοχή τους στη διαδικασία, το Παράρτημα ΙΙΙ του Κώδικα ενσωματώνει στο κείμενο ένα πλέγμα αρχών⁵⁸ που προτείνεται να διέπουν τη στάση των εμπλεκόμενων στην αναδιάρθρωση μερών, όταν ο οφειλέτης είναι συμβεβλημένος με περισσότερα του ενός πιστωτικά ιδρύματα. Οι σημαντικότερες από τις αρχές που θα πρέπει να έχουν υπόψη τους τα μέρη συνοψίζονται ως εξής: α) όταν ο δανειολήπτης αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες, όλοι οι εμπλεκόμενοι στη χρηματοδότησή του θα πρέπει να είναι διατεθειμένοι να συνεργαστούν μεταξύ τους, ώστε να αξιολογηθεί η οικονομική κατάσταση του οφειλέτη και να προταθούν λύσεις για τη διευθέτηση των απαιτήσεων (πρώτη αρχή), β) κατά τη διάρκεια του χρόνου ανταλλαγής πληροφοριών και αξιολόγησης της υφιστάμενης κατάστασης, όλοι οι εμπλεκόμενοι δανειστές θα πρέπει να απέχουν από τη κίνηση διωκτικών εις βάρος του οφειλέτη μέσω (περίοδος αναστολής-standstill period) (δεύτερη αρχή), γ) κατά τη περίοδο αναστολής, ο οφειλέτης θα πρέπει να απέχει από κάθε ενέργεια ικανή να ματαιώσει την ικανοποίηση των απαιτήσεων των δανειστών του, ούτε να τις επηρεάσει αρνητικά (τρίτη αρχή), δ) καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας και της περιόδου αναστολής, ο οφειλέτης πρέπει να χορηγεί στους δανειστές κάθε πληροφορία σχετική με την οικονομική του θέση, παρέχοντας σε αυτούς πρόσβαση σε κάθε σχετικό στοιχείο, προκειμένου να αξιολογηθεί κατά το καλύτερο δυνατό τρόπο η θέση του και να προταθούν οι καταλληλότερες ρυθμίσεις (πέμπτη αρχή).

Η σημασία των ανωτέρω αναδεικνύεται έτι περισσότερο και στη περίπτωση των κοινοπρακτικών δανείων. Όπως ήδη επεξηγήθηκε, τα κοινοπρακτικά δάνεια συνάπτονται μεταξύ δανειολήπτη και περισσότερων τραπεζών, οι οποίες συμμετέχουν κατά ποσοστά στο δάνειο, αναλαμβάνοντας αυτοτελείς υποχρεώσεις και δικαιώματα. Ζήτημα τίθεται στις περιπτώσεις ανώμαλης εξέλιξης της δανειακής σύμβασης, ιδιαιτέρως όταν μερίδα των κοινοπρακτούντων είναι θετικά διακείμενη προς την αναδιάρθρωση ενώ άλλη επιθυμεί την επίσπευση εκτέλεσης προς ικανοποίηση των ληξιπροθέσμων χρεών. Όπως είναι αναμενόμενο, η αναδιάρθρωση των κοινοπρακτικών δανείων είναι ιδιαίτερα δυσχερής, καθώς προαπαιτεί τη σύγκλιση περισσότερων προσώπων, των οποίων τα συμφέροντα πιθανώς να αποκλίνουν. Η αντιμετώπιση του ζητήματος βασίζεται αρχικά στη σύμβαση μεταξύ των τραπεζών, το διεθνώς αποκαλούμενο “coordination agreement” που συνάπτεται μεταξύ των κοινοπρακτούντων και διέπει τις μεταξύ

---

⁵⁸ Πρόκειται για αποτύπωση των αρχών που υιοθετεί η «International Association of Restructuring Insolvency and Bankruptcy Professionals» (INSOL), όπως αποτυπώνονται στο “Statement of Principles for a global approach to multi-creditor work-outs”, το οποίο δημοσιεύτηκε το 2000.

τους σχέσεις, αναδεικνύοντας τη Διαχειρίστρια Τράπεζα, τις αρμοδιότητές της καθώς και τον τρόπο λήψης αποφάσεων. Η εν λόγω σύμβαση κοινοπραξίας την απαραίτητη πλειοψηφία ή ακόμη και ομοφωνία που απαιτείται προκειμένου να λάβει χώρα αναδιάρθρωση της δανειακής σύμβασης, πράγμα που επί της ουσίας-εφόσον δε προβλεφθεί ομοφωνία-σημαίνει περιορισμό των συμβατικών δικαιωμάτων (προς καταγγελία και επίσπευση εκτέλεσης) ορισμένων δανειστών. Αντιστοίχως, είναι δυνατό να προβλεφθεί ότι σε καμία περίπτωση δεν στερείται κάποιος δανειστής τα συμβατικά του δικαιώματα, τα οποία είναι χωριστά και ανεξάρτητα από αυτά των υπολοίπων κοινοπρακτούντων.⁵⁹ Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η αναδιάρθρωση δυσκολεύει έτι περισσότερο, αφού όπως είναι ευλόγως αντιληπτό η αναδιάρθρωση μιας δανειακής σύμβασης με στόχο την εξυγίανση και βιωσιμότητα μιας επιχείρησης στερείται ουσιαστικού αντικειμένου όταν από άλλο δανειστή επισπεύδεται εκτέλεση, με συνακόλουθη εκποίηση κάθε πιθανού ενεργητικού. Συνοπτικά, εφελτήριο αξιολόγησης των επιμέρους ενεργειών και δικαιωμάτων είναι η σύμβαση μεταξύ των τραπεζών, το γράμμα της οποίας συνιστάται να είναι όσο το δυνατόν πιο ξεκάθαρο, ώστε να μη γεννά αμφιβολίες κατά την ερμηνεία.

Σε δεύτερο χρόνο, ωστόσο, ακόμη και με κατάφαση του δικαιώματος ενός ή περισσοτέρων εκ των κοινοπρακτούντων τραπεζών να προβούν σε καταγγελία και κήρυξη της απαιτήσεώς τους ως απαιτητής, η ενάσκηση αυτού αξιολογείται, σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, με τα κριτήρια του άρθρου 281ΑΚ, ελέγχεται δηλαδή επί τη βάση καταχρηστικότητας, όπως θα εξειδικευθεί και στο επόμενο κεφάλαιο. Κριτήρια είναι η καλή πίστη και η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των συμβαλλομένων, ενώ ενισχυτικό παράγοντα-αν και όχι ρητώς δεσμευτικό-συνιστούν οι προαναφερόμενες «παροτρύνσεις» του ΚΔΤ ⁶⁰προς όλους τους πιστωτές του ιδίου οφειλέτη για συμμετοχή και συνεργασία στην εύρεση λύσεως έναντι της οικονομικής δυσπραγίας του οφειλέτη, με αποχή από διωκτικά μέτρα και συντονισμό μεταξύ των πιστωτών.

Z. ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ

Όπως θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσης, και λαμβάνοντας υπόψη τις προεκτεθείσες επιταγές του ΚΔΤ, φαίνεται ότι τα πιστωτικά ιδρύματα είναι πιθανό να

---

⁵⁹ Ενδεικτική τέτοια διατύπωση που ανευρίσκεται σε κοινοπραξίες και είναι ρητή: «The amounts payable at any time hereunder to each Bank shall be a separate and independent debt and each Bank shall be entitled to protect and enforce its rights arising out of this Agreement, and it shall not be necessary for any Bank to be joined as an additional party in any proceedings for such purpose.»

⁶⁰ Παράρτημα III ΚΔΤ, αρχές που υιοθετεί η «International Association of Restructuring Insolvency and Bankruptcy Professionals» (INSOL).

αντιμετωπίσουν ζητήματα ευθύνης αν δε συνδράμουν την υπό κρίση επιχείρηση κατά τα απαιτούμενα από τη καλή πίστη. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθούν ορισμένοι κίνδυνοι που διατρέχει η τράπεζα και κατά το στάδιο της αναδιάρθρωσης δανειακών συμβάσεων και πέρα του πιστωτικού κινδύνου που εξ' ορισμού αναλαμβάνει με τη παροχή διευκολύνσεων ή κατ' εξαίρεση με τη χορήγηση επιπλέον πιστώσεων. Οι κίνδυνοι που ενδέχεται να αντιμετωπίσει συνίστανται σε δύο κατευθύνσεις: αφενός τη γέννηση ευθύνης εις βάρος της έναντι τρίτων, κατά κανόνα συναλλασσομένων με την πιστούχο επιχείρηση και αφετέρου το ενδεχόμενο χορήγησης επιπρόσθετων για την αναδιάρθρωση εξασφαλίσεων εντός της λεγόμενης στο πεδίο του Πτωχευτικού Δικαίου «ύποπτης περιόδου», ανατροπή των οποίων δύναται να ζητηθεί μεταγενεστέρως αν τυχόν η υπό κρίση επιχείρηση κηρυχθεί σε πτώχευση.

1. ΕΥΘΥΝΗ ΕΝΑΝΤΙ ΤΡΙΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΩΝ

Ζήτημα που έχει κατά καιρούς απασχολήσει τη νομική θεωρία είναι η ευθύνη της τράπεζας έναντι τρίτων πιστωτών του οφειλέτη της, η οποία δύναται να γεννηθεί λόγω των επιμέρους πρακτικών που μπορεί να ακολουθήσει ένα πιστωτικό ίδρυμα κατά το στάδιο της αναδιαπραγμάτευσης, τόσο δηλαδή από την τήρηση στάσεως αναμονής και την αποχή από τη καταγγελία της σύμβασης, όσο και από πιο ενεργές πρακτικές όπως η παροχή διευκολύνσεων αποπληρωμής ή ακόμη και παροχής νέων χρηματικών πιστώσεων.

Εκκινώντας από τη βασική αρχή της σχετικότητας των ενοχών που διαπνέει το ιδιωτικό δίκαιο (privity doctrine), ζήτημα τίθεται πως μπορεί να θεμελιωθεί ευθύνη της τράπεζας έναντι τρίτων προσώπων, μη συμβαλλομένων μαζί της και ασχέτων προς τη συναφθείσα μεταξύ πιστώτριας και οφειλέτη συμβάσεως. Υπάρχει πλήθος παραγόντων που σωρευτικά στηρίζουν τη κατάφαση ευθύνης της τράπεζας έναντι τρίτων πιστωτών του οφειλέτη, βασιζόμενων ως επί το πλείστο στο ρόλο που διαδραματίζουν οι τράπεζες στην κοινωνική και οικονομική ζωή μιας χώρας και στα πλεονεκτήματα που πηγάζουν εξ' αυτής. Πιο συγκεκριμένα, οι τράπεζες επιτελούν, θα λέγαμε, τρόπο τινά, «δημόσια λειτουργία»⁶¹, με την έννοια του κοινωνικού ρόλου που διαδραματίζει η λειτουργία τους και το βαθμό αντανάκλασης αυτής στην εθνική οικονομία. Η σημασία και οι συνέπειες της επιχειρηματικής δράσης τους συνεπάγεται έναν αυξημένο βαθμό ευθύνης και επιμέλειας που πρέπει να τις χαρακτηρίζει και στον οποίο θεμελιώνεται η υποχρέωση πρόνοιας και για τα συμφέροντα τρίτων προσώπων που επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα από αυτή. Σε συνδυασμό δε, με τη παραδοχή του «πληροφοριακού προβαδίσματος» που κατέχουν τα πιστωτικά ιδρύματα, δηλαδή την πρόσβαση στα οικονομικά στοιχεία του πιστούχου

⁶¹ Σπ. Ψυχομάνης, Τραπεζικό Δίκαιο I, σελ. 34, Εκδόσεις Σάκουλα 2008.

που παρέχουν μια εναργή εικόνα της πραγματικής οικονομικής του επιφάνειας και τα οποία δεν παρέχονται σε λοιπούς πιστωτές, δημιουργείται ένα σύνολο περιστάσεων που αναδεικνύουν το πλεονέκτημα της τράπεζας. Η απόφαση λοιπόν ενός ιδρύματος να συνεχίσει τη πιστωτική σχέση με τον οφειλέτη είτε μόνο απέχοντας από τη καταγγελία αυτής είτε προβαίνοντας σε αναδιαμόρφωση των όρων της, με τη σύγχρονη ή μη παροχή και νέων κεφαλαίων, δημιουργεί ένα «φαινόμενο φερεγγυότητας» της επιχείρησης, στο οποίο οι τρίτοι συναλλασσόμενοι βασίζονται, επιδεικνύοντας εύλογη εμπιστοσύνη στις πρακτικές της τράπεζας, με αποτέλεσμα να οδηγούνται σε οικονομικά ανοίγματα από τα οποία θα απέιχαν, εάν γνώριζαν το μέγεθος του κινδύνου αφερεγγυότητας της υπό κρίση επιχείρησης. Πρόκειται, επί της ουσίας, για επίδειξη ευλόγου εμπιστοσύνης στις επιχειρηματικές επιλογές της τράπεζας, οι οποίες εκ των πραγμάτων προασπίζουν τα δικά τους συμφέροντα, αφού κατά τη κοινή λογική δεν θα προέβαιναν σε συναλλαγές με αφερέγγυους οφειλέτες. Επιπλέον επιχειρήματα που έχουν υποστηριχθεί υπέρ της θεμελίωσης ευθύνης, παρά τη σχετικότητα των ενοχών, είναι και η δυνατότητα παροχής εξασφαλίσεων που δεν υπόκεινται σε δημοσιότητα (π.χ. καταπιστευτική μεταβίβαση ή εκχώρηση απαιτήσεων), αλλά και η σχέση εξάρτησης που συνδέει τον πιστούχο και τη πιστώτρια τράπεζα, η οποία οδηγεί σε ορισμένες περιπτώσεις σε επέμβαση της τελευταίας στη διαχείριση επιχειρηματικών υποθέσεων του οφειλέτη και την επιρροή των αποφάσεών του. Συνεπώς, ο μεγαλύτερος κίνδυνος, τον οποίο άλλωστε στοχεύει να αντιμετωπίσει η θεμελίωση αστικής ευθύνης της τράπεζας και ο οποίος αντιστρόφως συνιστά το κριτήριο θεμελίωσης αυτής, είναι η κατάχρηση όλων των ανωτέρω από τη τράπεζα με σκοπό την ικανοποίηση ιδίων συμφερόντων εις βάρος τρίτων.

Κατ' αρχήν, πρέπει να επισημανθεί ότι η ευθύνη της τράπεζας έχει εξαιρετικό χαρακτήρα. Αυτό σημαίνει ότι μόνη η επιλογή αναδιαρθρώσεως ή η πρόταση λύσεων στην υπό αθέτηση επιχείρηση, οι οποίες εν τέλει δεν αποδεικνύονται αποτελεσματικές, δεν θεμελιώνουν εφ' εαυτές ευθύνη. Άλλωστε, αυτό θα ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με τις επιταγές αφενός του ΚΔΤ και αφετέρου της καλής πίστεως, η οποία, όπως και στη συνέχεια θα εκτεθεί, υποχρεώνει θα λέγαμε τη τράπεζα σε ανοχή ορισμένων αθετήσεων καθώς και στη παροχή διευκολύνσεων με σκοπό την ανάκαμψη των οφειλετών που αντιμετωπίζουν παροδικές οικονομικές δυσχέρειες. Για να προβούμε, όμως, στη διαπίστωση των συμπεριφορών εκείνων που κατατείνουν στη γέννηση ευθύνης της τράπεζας έναντι τρίτων, των οποίων τα εύλογα συμφέροντα βλάπτονται, πρέπει να προηγηθεί η ανεύρεση του νομικού εκείνου θεμελίου στο οποίο θα στηρίζεται η τυχόν ευθύνη του κάθε πιστωτικού ιδρύματος. Απορρίπτοντας τον ενδεχόμενο χαρακτηρισμό της σύμβασης δανείου ως συμβάσεως με προστατευτική ενέργεια υπέρ τρίτου, μη συντρεχουσών

των σχετικών προϋποθέσεων⁶², εξεταστέα είναι η διάταξη του άρθρου 98 παρ. 1 ΠτΚ, η επονομαζόμενη «παρέλκυση πτώχευσης». Πρόκειται για ευθύνη των διοικούντων μια ανώνυμη εταιρεία που γεννάται όταν δεν υποβλήθηκε εγκαίρως αίτηση πτώχευσης με αποτέλεσμα οι μεσολαβούσες συναλλαγές να δημιουργούν ζημία στους εταιρικούς πιστωτές. Χρηστικό εν προκειμένω είναι το εδάφιο β' της διάταξης κατά το οποίο η εν λόγω ευθύνη επεκτείνεται και σε πρόσωπα που άσκησαν επιρροή στους διοικούντες με σκοπό τη μη υποβολή αιτήσεως πτώχευσης. Η θεωρία υποστηρίζει ότι δυνάμει αυτού του εδαφίου, μπορεί να θεμελιωθεί και ευθύνη των τραπεζών οι οποίες με τη πολιτική των συναλλαγών που ακολούθησαν απέναντι στον υπό κρίση πιστούχο απέτρεψαν την εκδήλωση της πτώχευσης. Ωστόσο, δημιουργούνται ορισμένα κενά κατά την εφαρμογή, αφενός λόγω του ότι η διάταξη είναι προσανατολισμένη στη θεμελίωση ευθύνης των κυρίων μετόχων, αφετέρου επειδή πρακτικά είναι εξαιρετικά δυσχερές να αποδειχθεί ότι η συμπεριφορά της τράπεζας με αποχή από τη καταγγελία ή με τη προσφορά εναλλακτικών διευκολύνσεων εξυπηρέτησης της πίστωσης «προέτρεψε» τη διοίκηση της επιχείρησης να μην υποβάλλει αίτηση πτώχευσης. Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν, πιο πρόσφορη όλων εμφανίζεται η νομική βάση του άρθρου 919ΑΚ, η οποία θέτει ως προϋπόθεση εφαρμογής την επίδειξη αντισυναλλακτικής συμπεριφοράς που αντιτίθεται στα χρηστά ήθη. Αρχικά, ελλείψει συμβατικού δεσμού μεταξύ τράπεζας και τρίτων, οδηγούμαστε στη χρήση των διατάξεων περί αδικοπραξιών, ήτοι στα άρθρα 914 και 919 ΑΚ. Επειδή, όμως, η γενική αδικοπρακτική διάταξη του 914ΑΚ προϋποθέτει το στοιχείο του παρανόμου το οποίο δυσχερώς θεμελιώνεται μόνο στην παράβαση του γενικού καθήκοντος επιμέλειας⁶³ που οφείλει να επιδεικνύει η τράπεζα λόγω του κοινωνικού της ρόλου, η χρήση του 919ΑΚ αποδεικνύεται πιο κατάλληλη. Αρμόζει περισσότερο στο γενικότερο αίσθημα δικαίου και συμβαδίζει καλύτερα με τις επιταγές της καλής πίστης περί εμπιστοσύνης και στήριξης των υπό κρίση οφειλετών να γεννάται ζήτημα ευθύνης της τράπεζας όταν οι ενέργειές της αποδεικνύονται αντίθετες προς τα χρηστά ήθη και συγκεκριμένα τα τραπεζικά ήθη, γεγονός που θα αποδεικνύεται με τη συνδρομή επιμέρους περιστάσεων.

Αποδεχόμενοι τον εξαιρετικό και μόνο χαρακτήρα της αδικοπρακτικής ευθύνης της τράπεζας έναντι τρίτων, ζήτημα γεννάται ως προς το ποιες συμπεριφορές και περιστάσεις

---

⁶² Βλ. σχετικά Α. Γεωργιάδη, η ευθύνη της τράπεζας έναντι τρίτων από την πιστοδότηση επιχειρήσεων που βρίσκονται σε κρίση, σελ. 31, τ.τ. Ελίτσας Δ. Αλεξανδρίδου.

⁶³ Τα πιστωτικά ιδρύματα, οφείλουν να επιδεικνύουν επιμέλεια στις συναλλαγές τους, λαμβάνοντας υπόψη τη προστασία και ασφάλεια των εννόμων αγαθών των λοιπών κοινωνιών του δικαίου. Ωστόσο, στο πλαίσιο μιας αναδιάρθρωσης, η οποία εξ' ορισμού είναι μια δύσκολη διαδικασία, επιφυλασσόμενη μεγάλους κινδύνους για αμφότερα τα μέρη, είναι υπέρμετρα αυστηρό να επιφορτίζεται η τράπεζα και με το φόβο γέννησης ευθυνών της λόγω ζημίας εις βάρος τρίτων, η οποία θα απορρέει από την ενδεχομένως λάθος στάθμιση ορισμένων παραγόντων ή τον εύλογο κίνδυνο αστοχίας των επιλογών της, καθώς αυτό θα επέφερε μεγάλη ανασφάλεια δικαίου και θα συνιστούσε αποθαρρυντικό για τις τράπεζες παράγοντα που θα οδηγούσε σε συρρίκνωση των τραπεζικών συναλλαγών.

κατατείνουν στη θεμελίωση της ευθύνης. Τα κριτήρια που αξιολογούνται κάθε φορά ad hoc είναι η βιωσιμότητα της επιχείρησης, η οποία όπως ήδη επισημάνθηκε είναι καθοριστικό στοιχείο της αναδιαπραγμάτευσης, η σχέση πιστώτριας και πιστούχου, δηλαδή ο βαθμός εξάρτησης και κατ' επέκταση επέμβασης της τράπεζας στην επιχειρηματική σφαίρα του οφειλέτη, τα κίνητρα της τράπεζας ως το πλέον σημαντικό εργαλείο και τέλος ο βαθμός διακινδύνευσης των συμφερόντων τρίτων από τις πρακτικές αναδιάρθρωσης σε σχέση πάντοτε και με τις αντίστοιχες πιθανότητες οφελών. Σημασία σε κάθε περίπτωση, και εκεί πρέπει να επικεντρώνεται πάντα η κρίση του δικάζοντος δικαστηρίου, έχει το αν η τράπεζα εκμεταλλεύτηκε το σύνολο των προνομίων που συντρέχουν στο πρόσωπό της με σκοπό την αποκόμιση ιδίων ωφελειών εις βάρος τρίτων. Τα κίνητρα των ενεργειών είναι αυτά που συνιστούν την αντισυναλλακτική πρακτική και χαρακτηρίζουν μια συμπεριφορά ως αντίθετη στα χρηστά ήθη. Πιο συγκεκριμένα και ενδεικτικά, η παροχή διευκολύνσεων σε μη βιώσιμη επιχείρηση με σκοπό την «τεχνητή παράταση ζωής» της συνιστά αντίθεση στα τραπεζικά συναλλακτικά ήθη. Η κατάφαση ευθύνης προϋποθέτει γνώση της μη βιωσιμότητας και επιδίωξη επιλήψιμων κινήτρων, καθώς η αστοχία και μόνο επιχειρηματικών επιλογών δηλαδή η υιοθέτηση ενός σχεδίου αναδιάρθρωσης το οποίο εν τέλει δεν θα καταφέρει να οδηγήσει την οφειλέτρια εταιρεία σε ανάκαμψη, λόγω όμως αστάθμητων παραγόντων ή εύλογης απόκλισης από τα προσδοκώμενα δεν μπορεί να καταστήσει υπόλογη τη τράπεζα. Κατάχρηση συντρέχει, μεταξύ άλλων, όταν η τράπεζα επιδιώκει την τεχνητή παράταση λειτουργίας μιας επιχείρησης προκειμένου να μεταβιβάσει τη συμμετοχή της στα χρέη σε άλλο φορέα, ή προκειμένου να λάβει πρόσθετες εγγυήσεις που δεν αντιστοιχούν στον αναληφθέντα κίνδυνο και υπονομεύουν καταφανώς τα συμφέροντα τρίτων πιστωτών, ή ακόμη με σκοπό την δόλια μετάθεση της «ύποπτης περιόδου»⁶⁴ που προβλέπει ο Πτωχευτικός Κώδικας για την ανάκληση «ύποπτων» συναλλαγών. Ενδεικτική επιπλέον περίπτωση είναι η υπεισέλευση της τράπεζας στη διοίκηση της πιστούχου εταιρείας κατά τέτοιο τρόπο (π.χ. ενεχύραση μετοχών με δικαίωμα ψήφου ή διορισμός προσώπου επιβλέποντος τις εταιρικές υποθέσεις, η εξέλιξη των οποίων εξαρτάται από τη συναίνεση του δανειστή), ώστε να υποχωρεί κάθε ανεξαρτησία του επιχειρηματία και οι συναλλασσόμενοι ενώ έχουν την εντύπωση ότι συμβάλλονται με ανεξάρτητο οικονομικά πρόσωπο, να έχουν στην ουσία να κάνουν με τραπεζική διοίκηση, η οποία πολύ πιθανόν να προτάσσει τα δικά της συμφέροντα, εκμεταλλευόμενη την ισχύ της. Τα ως άνω συνιστούν δείγματα που, αν αξιολογηθούν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, μπορεί να καταδεικνύουν καταχρηστική και αντισυναλλακτική στάση. Για τη στοιχειοθέτηση όμως της κατ' άρθρο

---

⁶⁴ Α. Γεωργιάδης, η ευθύνη της τράπεζας έναντι τρίτων από την πιστοδότηση επιχειρήσεων που βρίσκονται σε κρίση, σελ. 42, τ.τ. Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου.

919AK ευθύνης, θα πρέπει να αποδειχθεί και η υποκειμενική υπόσταση, δηλαδή η συνδρομή του δόλου, η οποία είναι εξίσου δυσχερώς αποδείξιμη. Καταλυτική θέση μεταξύ των ενδείξεων που θα παραπέμψουν το δικάζοντα δικαστή στη συνδρομή του δόλου, είναι στο πλαίσιο της υπό εξέταση περίπτωσης ο έλεγχος βιωσιμότητας που προηγείται κάθε πιθανής αναδιάρθρωσης και ο οποίος άλλωστε υπαγορεύεται από τον ΚΔΤ. Η αξιολόγηση της βιωσιμότητας ελέγχεται ex ante, δηλαδή με τα στοιχεία που είχε στη διάθεσή της η τράπεζα κατά το χρόνο επιχείρησης της αναδιάρθρωσης, επομένως αν κριθεί κατ' αντικειμενική κρίση ότι κατά το χρόνο συνομολόγησης της αναδιαμόρφωσης των όρων της δανειακής σύμβασης ή της χορήγησης, νέας ενδιάμεσης, πίστωσης, η τράπεζα είχε κάθε λόγο να προσδοκά την ευόδωση του οικονομικού σχεδίου, ο δόλος θα αποκλείεται ενώ αντίστροφη παραδοχή, περί εκ των προτέρων γνώσεως της αδυναμίας ανάκαμψης της επιχείρησης, θα συντελεί στη παραδοχή υπόπτων κριτηρίων που ώθησαν τη τράπεζα στη συνέχιση της πιστωτικής σχέσεως.

Πρακτικά, τα ανωτέρω, αν και δυσκόλως αποδεικτέα, οδηγούν σε θεμελίωση αστικής ευθύνης προς αποζημίωση έναντι των υφιστάμενων βλάβη που βρίσκεται σε αιτιώδη συνάφεια με την προαναφερόμενη συμπεριφορά της τράπεζας. Ζημιωθέντες μπορεί να είναι αφενός πρόσωπα που είχαν ήδη γεγενημένες απαιτήσεις κατά το χρόνο που θεμελιώνεται η ευθύνη της τράπεζας (παλαιοί πιστωτές) και αφετέρου εκείνοι που προέβησαν για πρώτη φορά σε συναλλαγές, μετά το επίδικο χρονικό διάστημα, τις οποίες ωστόσο θα απέφευγαν αν δεν είχαν επιδείξει εύλογη εμπιστοσύνη στις πρακτικές της τραπεζικής. Εδώ αξίζει να διευκρινιστεί ποιος ακριβώς νοείται ως επίδικος χρόνος. Ευθύνη της τράπεζας για συμπεριφορά αντίστοιχη της παρέλκυσης της πτώχευσης με συνακόλουθη ζημία τρίτων πιστωτών μπορεί να γεννηθεί κατά μια άποψη από το χρονικό σημείο της παύσης των πληρωμών, κατ' άρθρο 3 παρ. 1 ΠτΚ. Η θεωρία αυτή βασίζεται στις προϋποθέσεις της κήρυξης πτωχεύσεως. Πρακτικά, όμως, δεν καλύπτει τις ανάγκες προστασίας των τρίτων συναλλασσομένων, καθώς είναι ακριβώς το προηγούμενο χρονικά στάδιο που χαρακτηρίζεται ως το κρισιμότερο στις συναλλαγές, όταν δηλαδή η επιχείρηση δεν έχει εκδηλώσει «δημοσίως» τα σημάδια αφερεγγυότητάς της και εν τω μεταξύ υφίστανται περιουσιακά στοιχεία τα οποία μπορούν να προστατευθούν και να ενταχθούν στην πτωχευτική περιουσία. Γι' αυτό η κρατούσα άποψη τάσσεται με το κριτήριο της «επαπειλούμενης αδυναμίας εκπλήρωσης», ως προβλέπεται στο άρθρο 3 παρ. 2 ΠτΚ, όταν δηλαδή προβλέπεται ότι ο οφειλέτης δεν θα είναι σε θέση να εκπληρώσει τις προσεχώς ληξιπρόθεσμες οφειλές του. Πρόκειται για το χρονικό σημείο κατά το οποίο εκδηλώνεται ανάγκη εξυγίανσης. Το κριτήριο αυτό, άλλωστε, ταυτίζεται και με τον ορισμό που αποδίδεται στην έννοια της αθετήσεως (default) σύμφωνα με το άρθρο 178 της CRR (ΕΕ 575/2013), όπου για την αθέτηση δεν απαιτείται απαραίτητα να υπάρχει ληξιπρόθεσμο και απαιτητό χρέος αλλά

αρκεί να πιθανολογείται με ρεαλιστικά και αντικειμενικά κριτήρια η επερχόμενη αδυναμία ου οφειλέτη να εκπληρώσει τις προσεχώς ληξιπρόθεσμες οφειλές του. Με αυτή τη παραδοχή λοιπόν, οι μεν παλαιοί πιστωτές ζημιώνονται με τη μείωση του ενεργητικού της οφειλέτριας επιχείρησης ή τη διόγκωση του παθητικού με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της τελικής πτωχευτικής περιουσίας, επομένως η αποκαταστατέα ζημία τους θα συνίσταται στη διαφορά μεταξύ του πτωχευτικού μερίσματος που έλαβαν συγκριτικά με εκείνο που θα ελάμβαναν αν δεν είχε μεσολαβήσει το χρονικό διάστημα της «τεχνητής παρατάσεως ζωής» της εταιρείας και είχε υποβληθεί εγκαίρως αίτηση πτωχεύσεως. Αντίθετα, οι νέοι πιστωτές, που συναλλάχθηκαν με αφερέγγυο πρόσωπο, το οποίο θα είχαν αποφύγει αν ήταν γνώστες της πραγματικής οικονομικής του κατάστασης, δικαιούνται το πλήρες αρνητικό τους διαφέρον.

2. ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΗΣ ΑΝΑΚΛΗΣΗΣ

Ένα ακόμη σημείο στο οποίο πρέπει να επιστάται η προσοχή των τραπεζών, κατά το εξεταστέο εδώ στάδιο της αναδιαπραγμάτευσης των δανειακών συμβάσεων, είναι η λεγόμενη «ύποπτη περίοδος». Πρόκειται για τη περίπτωση, κατά την οποία ενδέχεται να λάβει χώρα αναδιάρθρωση μιας δανειακής σύμβασης, με συμφωνία χορήγησης διευκολύνσεων υπέρ του οφειλέτη και ταυτόχρονη όμως παροχή επιπρόσθετων εξασφαλίσεων υπέρ της πιστώτριας τράπεζας. Στο ίδιο στάδιο, δύναται να συναφθούν εμπορικές συμφωνίες οικειοθελούς εκποίησης περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη με είσπραξη του τιμήματος από τη τράπεζα, προς αποπληρωμή υφιστάμενων απαιτήσεων της. Στο παρόν στάδιο αναφέρεται ο κίνδυνος του φαινομένου της πτωχευτικής ανάκλησης που ρυθμίζεται στα άρθρα 41 επ. του Πτωχευτικού Κώδικα, ο οποίος οφείλει να λαμβάνεται υπόψη και να αξιολογείται από την δανειοδότρια τράπεζα.

Το άρθρο 41 του Πτωχευτικού Κώδικα προβλέπει ότι: *«Πράξεις του οφειλέτη που διενεργήθηκαν εντός του χρόνου που περιλαμβάνεται από την παύση των πληρωμών μέχρι την κήρυξη της πτώχευσης (ύποπτη περίοδος) και είναι επιζήμιες για την ομάδα των πιστωτών ανακαλούνται ή μπορούν να ανακληθούν από τον σύνδικο κατά τις διατάξεις των επόμενων άρθρων.»* Πρόκειται για ρύθμιση του Πτωχευτικού Δικαίου που προσιδιάζει στην αγωγή διάρρηξης του Αστικού Κώδικα (939ΑΚ). Βασικοί πυλώνες εφαρμογής της διάταξης είναι η έννοια της «ύποπτης περιόδου» και ο επιζήμιος χαρακτήρας της πράξεως που υπόκειται σε ανάκληση. Ratio είναι η προστασία των πτωχευτικών πιστωτών από δόλιες ενέργειες του οφειλέτη ή τυχόν άλλων πιστωτών που απέβλεπαν στην προνομιακή μεταχείριση κάποιων απαιτήσεων έναντι άλλων. Κατά τον τρόπο που θα εκτεθεί ευθύς αμέσως, ανακαλούνται πράξεις

που κατά τεκμήριο έλαβαν χώρα σε «ύποπτο» χρονικό διάστημα πριν τη κήρυξη πτώχευσης του οφειλέτη, υπό τη προϋπόθεση συνδρομής και των λοιπών στοιχείων των διατάξεων. Η παρούσα ανάπτυξη υπογραμμίζει τυχόν κίνδυνο που μπορεί να αντιμετωπίσει μεταγενέστερα η τράπεζα από την απόπειρα ανάκλησης πράξεων που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο αναδιάρθρωσης μιας δανειακής σύμβασης ενώ ήδη είχαν ανακύψει ζητήματα αφερεγγυότητας του οφειλέτη, τα οποία πιθανότητα αυτή γνώριζε, και αυτός τελικά οδηγήθηκε αναπόφευκτα σε πτώχευση. Σε αυτό το πλαίσιο μας ενδιαφέρουν οι διατάξεις των άρθρων 42 περ. δ' ⁶⁵ και 43 καθώς και συνδυαστικά τα άρθρα 44 και 49 ΠτΚ.

Κατ' αρχήν, ο νόμος υιοθετεί την δικαστικά προσδιοριζόμενη «ύποπτη περίοδο», η οποία συνίσταται στο χρονικό διάστημα από τη παύση πληρωμών του οφειλέτη μέχρι την επίσημη κήρυξη της πτώχευσης. Ως ημερομηνία παύσεως πληρωμών νοείται η καθοριζόμενη από το πτωχευτικό δικαστήριο ημερομηνία, η οποία βέβαια δε δύναται σε καμία περίπτωση να υπερβαίνει τη διετία από την κήρυξη της πτώχευσης. Να σημειωθεί ότι υπάρχει δυνατότητα επιμήκυνσης ή αντίστοιχα σύντμησης του χρονικού διαστήματος της ύποπτης περιόδου, κατόπιν αιτήσεως των προσώπων που έχουν έννομο συμφέρον. ⁶⁶ Ανάλογο περιεχόμενο ανευρίσκεται και στο άρθρο 44ΠτΚ που προβλέπει το χρονικό διάστημα της πενταετίας, εντός του οποίου οι πράξεις που έλαβαν χώρα με δόλο του οφειλέτη υπόκεινται στη πτωχευτική ανάκληση. Βέβαια, σε αυτή τη περίπτωση, απαιτείται η γνώση του αντισυμβαλλομένου για το δόλιο χαρακτήρα της συναλλαγής. Ζήτημα λοιπόν τίθεται για το χρόνο που διενεργείται η δανειακή αναδιάρθρωση και κατά πόσο συντρέχουν τότε οι προϋποθέσεις παύσεως πληρωμών ώστε, μεταγενεστέρως, να κριθεί δικαστικώς το επίδικο χρονικό διάστημα ως εντασσόμενο στην ύποπτη περίοδο, δημιουργώντας ενδεχομένως τη κίνηση διαδικασιών ανάκλησης εκ μέρους του συνδίκου ή και των ίδιων των ζημιωθέντων δανειστών.

Βασικό κριτήριο πλήρωσης του πραγματικού της διατάξεως του άρθρου 41 ΠτΚ είναι ο επιζήμιος χαρακτήρας της ανακλητέας πράξεως. Η ζημία κρίνεται αντικειμενικά από το δικαστήριο και συνίσταται στην αξιολόγηση της θέσεως των πτωχευτικών πιστωτών εάν δεν είχε λάβει χώρα η υπό εξέταση συναλλαγή. Αν δι' αυτής χειροτερεύει η θέση των πτωχευτικών πιστωτών, αυτή χαρακτηρίζεται ως επιζήμια. Το βάρος απόδειξης φέρει ο αιτών την ανάκληση,

---

⁶⁵ Λογίζονται ότι είναι επιζήμιες και ανακαλούνται οι ακόλουθες πράξεις:

δ) Σύσταση εμπράγματης ασφάλειας, συμπεριλαμβανόμενης και της εγγραφής προσημείωσης υποθήκης ή παροχή άλλων ασφαλειών ενοχικής φύσεως για προϋπάρχουσες υποχρεώσεις, για την εξασφάλιση των οποίων ο οφειλέτης δεν είχε αναλάβει αντίστοιχη υποχρέωση ή για την εξασφάλιση νέων υποχρεώσεων που αναλήφθηκαν από τον οφειλέτη σε αντικατάσταση εκείνων που προϋπήρχαν.

⁶⁶ Έννομο συμφέρον προς επιμήκυνση της ύποπτης περιόδου έχουν οι πιστωτές κάθε κατηγορίας και ο σύνδικος της πτώχευσης ενώ συμφέρον προς σύντμηση έχει ο οφειλέτης και κάθε συναλλαχθείς μαζί του, ο οποίος βλάπτεται από την ανάκληση. (Σωτηρόπουλος, Πτωχευτική ανάκληση, 2009, σελ.183).

δηλαδή ο σύνδικος. Η συνδρομή της αντικειμενικής επιδείνωσης της θέσεως των πιστωτών αρκεί, χωρίς να απαιτείται επιπλέον απόδειξη αδυναμίας ικανοποίησης με άλλο τρόπο. Σημειωτέο δε, ότι οι απαιτήσεις των πιστωτών που θίγονται δε χρειάζεται να έχουν γεννηθεί σε χρόνο προγενέστερο της συντέλεσης της ανακλητέας πράξης (όπως γίνεται δεκτό στην αγωγή διάρρηξης), αλλά λαμβάνονται υπόψη όλες οι απαιτήσεις της πτωχευτικής περιουσίας ανεξαρτήτως χρόνου γεννήσεως.

Πιο συγκεκριμένα, ενώ εκ πρώτης όψεως φαίνεται να άπτεται της περιπτώσεώς μας η περίπτωση δ' του άρθρου 42 ΠτΚ, η οποία προβλέπει ότι ανακαλούνται υποχρεωτικά οι εμπράγματα ασφάλειες, καθώς και οι ενοχικής φύσεως ασφάλειες, που χορηγήθηκαν για προϋπάρχουσες οφειλές για την εξασφάλιση των οποίων ο οφειλέτης δεν είχε αναλάβει αυτή την υποχρέωση ή για την εξασφάλιση νέων υποχρεώσεων που αναλήφθηκαν σε αντικατάσταση προγενεστέρων, εφόσον φυσικά έλαβαν χώρα εντός της ύποπτης περιόδου, μεγαλύτερης πρακτικής σημασίας αποδεικνύεται το περιεχόμενο του άρθρου 43. Κι αυτό, διότι στην υπό εξέταση περίπτωση του τραπεζικού ναυτιλιακού δανείου, στο πλαίσιο αναδιάρθρωσης του οποίου δύναται να χορηγούνται πρόσθετες εξασφαλίσεις προς ασφάλιση προϋπαρχουσών οφειλών, αυτές εξαιρούνται ρητώς από τη δυνατότητα ανακλήσεως, δυνάμει του συνδυασμού των άρθρων 45 περ. β' ΠτΚ και 2 του ν.δ. 4001/1959. Ειδικότερα, καθ' υπαγόρευση του άρθρου 45 εδ.β' ΠτΚ *«δεν ανακαλούνται πράξεις του οφειλέτη που ρητά ο νόμος τις εξαιρεί από την εφαρμογή των ρυθμίσεων περί ανάκλησης, ακυρότητας ή ακυρωσίας πράξεων που έγιναν μέσα στην ύποπτη περίοδο.»*. Σε αυτή τη κατηγορία εμπίπτει και το περιεχόμενο του άρθρου 2 ν.δ. 4001/1959,⁶⁷ σύμφωνα με το οποίο *«το κύρος των υπέρ Ο.Χ.Ο.Α. ή Τραπεζής εφεξής εγγραφομένων και δυνάμει οιοδήποτε τίτλου υποθηκών, ως και των υπέρ αυτών εγγραφομένων προσημειώσεων και συνιστωμένων ενεχύρων, δεν θίγεται εκ της μετά την ημέρα της εγγραφής ή μετά την σύστασιν του ενεχύρου κηρύξεως της πτωχεύσεως του οφειλέτου.»*. Αυτό σημαίνει ότι παρά τις ανωτέρω προστατευτικές για τους πτωχευτικούς πιστωτές διατάξεις, τα τραπεζικά ιδρύματα εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής τους ⁶⁸, με αποτέλεσμα στην υπό εξέταση περίπτωση των τραπεζικών δανείων, να μη κινδυνεύουν με ανάκληση οι χορηγηθείσες ασφάλειες. Να επισημανθεί, βέβαια, ότι η παραπάνω διάταξη δεν αποκλείει την εφαρμογή των

⁶⁷ Ε. Πιτσιρίκος, Ιδιαιτερότητες στη παροχή ασφάλειας με δανειστή/ασφαλειοδότη Τράπεζα, ΠΕΙΡΝΟΜ 2012,132επ.

⁶⁸ *«Δεν θίγεται το κύρος των συνιστώμενων ενεχύρων και ασφαλειών υπέρ των τραπεζών κατά την ύποπτη περίοδο, τα οποία δε μπορούν να ανακληθούν ούτε ως πράξεις δνητικής ανάκλησης, σε αντίθεση με το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς, κατά το οποίο γινόταν δεκτό (κατά τη κρατούσα άποψη) ότι η προαναφερόμενη διάταξη του άρθρου 2 του ν.δ. 4001/1959 εισήγαγε μεν εξαίρεση από το άρθρο 537 του ΕΝ (περί των εκ του νόμου ανακλητών πράξεων), πλην όμως δεν εισήγαγε εξαίρεση και από τη ρύθμιση του άρθρου 538 του ΕΝ (περί των κατ' ευχέρεια ανακλητών πράξεων), μεταξύ των προϋποθέσεων της οποίας ήταν η γνώση της παύσης των πληρωμών του μετέπειτα πτωχεύσαντος εκ μέρους του συναλλαχθέντος με αυτόν, οπότε ο τελευταίος δεν θεωρούνταν άξιος προστασίας λόγω της κακοπιστίας του»* (6176/2017 ΠΠρΘεσσαλ, ΝΟΜ 698046).

άρθρων 939-946ΑΚ, δηλαδή τη διάρρηξη των εξασφαλιστικών δικαιπραξιών ως καταδολιευτικών, με την άσκηση της παυλιανής αγωγής, στις περιπτώσεις που πληρούνται οι προϋποθέσεις του πραγματικού των διατάξεων.⁶⁹

Ενώ λοιπόν το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δεν τίθεται σε νομικό κίνδυνο για τις ληφθείσες εξασφαλίσεις, παρότι αυτές χορηγούνται για προγενέστερο χρέος και δη χωρίς χορήγηση νέας, έστω ενδιάμεσης, χρηματοδότησης, δεν ισχύει το ίδιο για τη περίπτωση των εμπορικών συμφωνιών εκποίησης πλοίων και λοιπών περιουσιακών στοιχείων που έλαβαν χώρα εντός της ύποπτης περιόδου προκειμένου να ικανοποιηθεί δια του τιμήματος η τράπεζα, προς απόσβεση ληξιπρόθεσμων ή μη οφειλών, αλλά ούτε και η πληρωμή, άνευ ρευστοποιήσεως, των ληξιπρόθεσμων δανειακών δόσεων, εφόσον η δανείστρια τράπεζα τελούσε σε γνώση της υφιστάμενης παύσης πληρωμών. Η υπό εξέταση περίπτωση εμπίπτει στο πραγματικό του κανόνα δικαίου που θεσπίζει το άρθρο 43 παρ. 1 ΠτΚ. Άξιο αναφοράς, δε, ότι κατά το προϊσχύσαν δίκαιο, δηλαδή τα άρθρα 537 και 538 Εμπ.Ν., που εφαρμόζονται στις επίδικες πτωχεύσεις που κηρύχθηκαν προ της ενάρξεως εφαρμογής του Πτωχευτικού Κώδικα (16.09.2007), οι αντίστοιχες ανακλητέες πράξεις ήταν «*άκυρες και χωρίς αποτέλεσμα ως προς την ομάδα των πτωχευτικών πιστωτών.*»⁷⁰ Κατά τη κρατούσα άποψη, δεν επρόκειτο για αυτοδίκαιη ακυρότητα αλλά η αληθινή έννοια του Νόμου ήταν ότι η ανάκληση ήταν υποχρεωτική για το δικαστήριο. Σε κάθε περίπτωση, η ανάκληση συνιστά ενοχική αξίωση του συνδίκου προς απόδοση της παροχής που εξήλθε της πτωχευτικής περιουσίας και γεννιέται άμα τη κηρύξει της πτωχεύσεως, δημιουργώντας ενοχική σχέση μεταξύ του συνδίκου και του καθ' ου η ανάκληση.⁷¹ Στη περιπτώσή μας, η ανάκληση επιτυγχάνεται με την άσκηση της ανακλητικής αγωγής εκ μέρους του συνδίκου η οποία στρέφεται κατά του πιστωτικού ιδρύματος. Αίτημα της αγωγής είναι η επαναμεταβίβαση του περιουσιακού στοιχείου, στις περιπτώσεις που εκποιείται περιουσιακό στοιχείο κατ' άρθρο 49 ΠτΚ παρ. 1 εδ. α', ή συνηθέστερα η απόδοση του πλουτισμού, ήτοι το ποσό που χορηγήθηκε στη δανείστρια τράπεζα προς απόσβεση οφειλών παρά τη γνώση της παύσεως πληρωμών. Ο υπολογισμός της δεύτερης αυτής περίπτωσης γίνεται βάσει των διατάξεων του αδικαιολογήτου πλουτισμού (904 ε. ΑΚ), χωρίς βέβαια αυτό να μεταβάλλει τη νομική φύση της αξίωσης η οποία παραμένει η ανάκληση του Πτωχευτικού Δικαίου προς αποκατάσταση της ζημίας των πτωχευτικών πιστωτών.

---

⁶⁹ Στην έννοια της «απαλλοτρίωσης» του πραγματικού του κανόνα δικαίου του άρθρου 939ΑΚ εντάσσεται και η σύσταση εμπράγματης ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της προσημείωσης υποθήκης.

⁷⁰ 432/2017 ΕφΘεσσαλ (ΝΟΜ694390).

⁷¹ Αγγελική Λαμπριανίδου, Η νομική φύση, η άσκηση και οι έννομες συνέπειες της πτωχευτικής ανάκλησης, Επισκ.Εμπ.Δ. 2016, 321 επ.

Υπογραμμίζεται, ότι το ν.δ.4001/1959 εφαρμόζεται εκτενώς από την ελληνική νομολογία⁷² σε περιπτώσεις όπου αναφέρεται ζήτημα πτωχευτικής ανάκλησης. Μάλιστα, ακόμη και μετά την σχετικά πρόσφατη αναθεώρηση του ΠτΚ (Ν. 3588/2007), στην οποία δεν έχουν ενσωματωθεί άρθρα αντίστοιχα των προγενεστέρων 537-538 Εμπ.Ν., τα ελληνικά δικαστήρια δέχονται την εφαρμογή του άρθρου 2 του ως άνω νομοθετικού διατάγματος, ως *lex specialis*, καθ' υπαγόρευση δε και του άρθρου 45 β' ΠτΚ. Πρακτικά, για τα τραπεζικά ιδρύματα, αυτό σημαίνει ότι διατηρούν αλώβητα τα εμπράγματα δικαιώματα που τους χορηγήθηκαν, έστω και κατά την «ύποπτη» περίοδο, σε τυχόν επιπλέον περιουσιακά στοιχεία της οφειλέτριας εταιρείας και δύνανται, ως ενέγγυοι πιστωτές, να προβούν σε επίσπευση ατομικής αναγκαστικής εκτέλεσης επί του υπέγγυου περιουσιακού στοιχείου, με την επιφύλαξη πάντα των διατάξεων του άρθρου 26 παρ.3-6 ΠτΚ και σύμφωνα με τη κατάταξη του άρθρου 975 ΚΠολΔ. Ερωτήματα, φυσικά, εγείρονται για τα συμφέροντα που εξυπηρετεί αυτή η διάταξη και κατά πόσο συμβαδίζει με την αρχή της ισότητας. Αναμφίβολα, η υπό κρίση ρύθμιση τέθηκε σε ισχύ για τη θωράκιση των υπέρ Τραπεζών ασφαλειών προς ενίσχυση των πιστώσεων. Ωστόσο, τίθεται υπό αμφισβήτηση το κατά πόσο η εξυπηρέτηση της οικονομικής λειτουργίας των πιστώσεων και του συμφέροντος των τραπεζικών ιδρυμάτων, ως αντανακλούντος την ομαλή λειτουργία της εθνικής οικονομίας, δικαιολογεί μια τόσο πρόδηλη εύνοια εις βάρος των λοιπών πτωχευτικών πιστωτών. Η απάντηση, κατά τη γνώμη της γράφουσας, ανευρίσκεται στη δυνατότητα προσβολής των υπό κρίση πράξεων με την αγωγή διάρρηξης (άρθρα 939επ.ΑΚ) στις περιπτώσεις που αποδεικνύεται γνώση του πιστωτικού ιδρύματος για τη παύση πληρωμών (941ΑΚ). Βέβαια η πρακτική διαφορά μεταξύ του θεσμού της πτωχευτικής ανάκλησης και της παυλιανής αγωγής παραμένει, αφού η αγωγή διάρρηξης λειτουργεί προς όφελος των πιστωτών που είχαν γεγενημένες αξιώσεις πριν τη πράξη απαλλοτριώσης, ενώ τα αποτελέσματα της πτωχευτικής ανάκλησης λειτουργούν υπέρ όλων των πτωχευτικών πιστωτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΔΑΝΕΙΑΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετασθεί η επόμενη πιθανή ενέργεια-εναλλακτική της δανειοδοτούσας Τράπεζας, δηλαδή η καταγγελία, δυνάμει της οποίας οι απορρέουσες από τη σύμβαση οφειλές καθίστανται ληξιπρόθεσμες και απαιτητές. Συγκεκριμένα, θα ερευνηθεί τότε

---

⁷² 1508/2011 ΑΠ (με σημείωση Γ. Σωτηρόπουλου ΔΕΕ 2012/663επ.), 16293/2015 ΠΠρΘεσσαλ (662442), 432/2017 ΕφΘεσσαλ (ΝΟΜ694390).

και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί η καταγγελία του δανείου να χαρακτηριστεί καταχρηστική και κατ' επέκταση άκυρη, γεγονός που πρέπει να συμβαδίσει και να ισορροπισθεί με τους προαναφερόμενους κινδύνους τυχόν ευθύνης της Τράπεζας έναντι τρίτων, καθώς και πότε γεννάται ευθύνη της Τράπεζας προς αποζημίωση από την ίδια συμπεριφορά, ενώ στο ίδιο πλαίσιο θα διερευνηθεί και η τυχόν δυνατότητα εφαρμογής του προστατευτικού πλαισίου των διατάξεων του Ν. 2251/1994 περί προστασίας του καταναλωτή στις ναυτιλιακές πιστοδοτήσεις.

A. ΣΧΕΣΗ ΤΡΑΠΕΖΑΣ-ΠΙΣΤΟΥΧΟΥ

Τα τραπεζικά ιδρύματα, ενεργώντας ως φορείς πιστοδότησης, επιτελούν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη, την εξέλιξη και εν γένει τη λειτουργία των χρηματοδοτούμενων επιχειρήσεων και κατ' επέκταση της εθνικής οικονομίας. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι από τη θεωρία και τη νομολογία τους έχει αποδοθεί ο χαρακτηρισμός της «δημόσιας υπηρεσίας»,⁷³ με βάση τη βαρύνουσα θέση που κατέχουν στον τομέα της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής. Ο ρόλος τους και η κατά κανόνα υπεροχή τους έναντι των αντισυμβαλλομένων τους γεννά ένα πλέγμα υποχρεώσεων που διέπουν τη συμπεριφορά τους και πηγάζει από τη καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, κατά την έννοια του άρθρου 288ΑΚ. Αναλύοντας τις δύο θεμελιώδεις αυτές έννοιες, θα λέγαμε ότι η καλή πίστη συνοψίζεται «στη συμπεριφορά του χρηστού και συνετού ανθρώπου, που επιβάλλεται κατά τους συνηθισμένους τρόπους ενεργείας»⁷⁴, με την επίδειξη εντιμότητας, ευθύτητας και επιείκειας, ενώ τα χρηστά ήθη, ως έννοια εμπειρεχόμενη στην καλή πίστη, ορίζονται ως «οι ιδέες του κατά γενική αντίληψη χρηστών και εμφορώνως σκεπτόμενου ανθρώπου»⁷⁵, όπως αυτές διαμορφώνονται σε ένα ευρύτερο κύκλο ανθρώπων με κοινή δραστηριότητα, εν προκειμένω δηλαδή των τραπεζικών ηθών. Οι εν λόγω έννοιες δεν αξιολογούνται μεμονωμένα αλλά υπό το πρίσμα ενός συνόλου περιστάσεων που άπτονται της κάθε υπόθεσης χωριστά, με συνεκτίμηση των κινήτρων του δρώντος υποκειμένου, η συμπεριφορά του οποίου εξετάζεται, του επιδιωκόμενου σκοπού, των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν και των λοιπών περιστάσεων πραγμάτωσης της συμπεριφοράς.⁷⁶ Πιο συγκεκριμένα, ενόψει της θέσεώς τους στην οικονομική ζωή, οι τράπεζες οφείλουν να δραστηριοποιούνται και να ενεργούν έναντι των συμβαλλομένων τους σύμφωνα με τις άνω

⁷³ Χ. Σαραμαντή, Υπεύθυνος δανεισμός και καταχρηστική καταγγελία δανειακών συμβάσεων, 8^ο Διεθνές Συνέδριο Ναυτικού Δικαίου με θέμα: Η λειτουργία της ναυτιλιακής επιχείρησης σε περιόδους οικονομικής αστάθειας, ΔΣΠ, Νομική Βιβλιοθήκη 2015.

⁷⁴ 123/2017ΑΠ (ΝΟΜ700720).

⁷⁵ 123/2017ΑΠ (ΝΟΜ700720).

⁷⁶ 1198/1995ΑΠ (ΝΟΜ131065).

επιταγές, επιδεικνύοντας ευθύτητα, εχεμύθεια, εμπιστοσύνη και αυξημένο βαθμό επιμέλειας, γεννώντας το αίσθημα της ασφάλειας και της σταθερότητας που πρέπει να διέπει τις εμπορικές συναλλαγές, απέχοντας από κακόβουλες και ανήθικες πρακτικές, ικανές να τις διαταράξουν. Άλλωστε η βαρύτητα των ενεργειών τους και το μέγεθος της επιμέλειας που οφείλουν να επιδεικνύουν προκύπτει και από την προηγηθείσα ανάπτυξη για το ενδεχόμενο αστικής ευθύνης της τράπεζας έναντι τρίτων, εκτός των συμβατικών της σχέσεων.

Σε πιο προσωπικό επίπεδο, όσον αφορά τη συμβατική σχέση μεταξύ του πιστωτικού ιδρύματος και του πελάτη του, εν προκειμένω της ναυτιλιακής επιχείρησης, πρόκειται για σχέση εμπιστοσύνης, η οποία διέπεται κατ' εξοχήν από τις αρχές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών. Η αυξημένη εμπιστοσύνη προκύπτει κυρίως από τον υψηλό βαθμό εξάρτησης της χρηματοδοτούμενης επιχείρησης από το πιστωτικό ίδρυμα με το οποίο συνεργάζεται, γεγονός που το θέτει σε μια εξουσιαστική, θα λέγαμε, θέση έναντι των αντισυμβαλλομένων του. Ειδικά στον τομέα της ναυτιλίας, ο οποίος, όπως ήδη πολλάκις έχει ειπωθεί, χαρακτηρίζεται ως εντάσεως κεφαλαίου (capital intensive), η λειτουργία και εν γένει η βιωσιμότητα της επιχείρησης εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τη χρηματοδότησή της και τη στάση που τηρεί η συμβαλλόμενη τράπεζα απέναντί της. Ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής ανωμαλίας, όπως η διανυόμενη, οι τράπεζες είναι ο καθοριστικός συντελεστής είτε για την επιβίωση είτε για την πλήρη αφάνιση των επιχειρήσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, αναδεικνύεται η σημασία της ευθύνης των τραπεζών, οι οποίες οφείλουν να ενεργούν κατά τα προεκτεθέντα, ήτοι να επιδιώκουν την ομαλή συνεργασία με τις χρηματοδοτούμενες επιχειρήσεις, να ενεργούν συνετά, λαμβάνοντας υπόψη τα εύλογα συμφέροντα των αντισυμβαλλομένων τους και τηρώντας την αρχή της αναλογίας.

Ζήτημα και αντικείμενο διερεύνησης συνιστά το πώς οι ανωτέρω αρχές βρίσκουν εφαρμογή στην περίπτωση που η πιστοδοτούμενη επιχείρηση εμφανίζει αδυναμία ανταπόκρισης στις δανειακές της υποχρεώσεις, με οποιαδήποτε από τις έννοιες που προαναλύθηκαν, και η Τράπεζα προβαίνει σε καταγγελία της σύμβασης, με τις συνέπειες που αυτή συνεπάγεται.

B. ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ

Κατ' αρχήν, η τραπεζική σύμβαση χορήγησης δανείου συνιστά διαρκή σύμβαση ορισμένου όμως χρόνου, η οποία καταγγέλλεται πριν το πέρας της διάρκειάς της μόνο με τη συνδρομή σπουδαίου λόγου. Στο σώμα της σύμβασης, προσδιορίζονται, κατά κανόνα, τα γεγονότα για τα οποία συγχωρείται έκτακτη καταγγελία και στα οποία περιλαμβάνονται γεγονότα αθετήσεως, όπως η παραβίαση επιμέρους όρων θεμελιώδους σημασίας (αντιστοιχία

προς material breach of covenant) ή η μη συμμόρφωση στις οικονομικές υποχρεώσεις (π.χ. μη πληρωμή ληξιπρόθεσμης δόσεως). Παρότι, κατά το γράμμα της σύμβασης, τα ορισμένα γεγονότα νομιμοποιούν τη τράπεζα να καταγγείλει τη σύμβαση και να προβεί στις νόμιμες ενέργειες προς είσπραξη των οφειλών της, τίθεται το ερώτημα περί του τι επιβάλλει η γενική υποχρέωση καλής πίστης και τι οφείλει να εξετάσει η τράπεζα προτού προβεί σε ενδεχόμενη καταγγελία, προκειμένου να μην τεθεί ζήτημα καταχρηστικότητας ή ακόμη και ευθύνης της λόγω συμπεριφοράς αντίθετης προς τα χρηστά ήθη.

Κατά τη διεθνή πρακτική, είναι κανόνας अपαράβατος ότι **«οι τράπεζες, σε περίοδο κρίσιμη, παρέχουν διάφορες διευκολύνσεις στους δανειολήπτες των και δεν προβαίνουν σε απηνείς διώξεις εναντίον τους, ασκώντας, νόμιμα έστω, δικαιώματά τους»**.⁷⁷ Η νομολογιακή αυτή διαπίστωση της διεθνούς πρακτικής συνίσταται στο ότι οι τράπεζες, ακόμη κι αν έχουν νόμιμο δικαίωμα να προβούν σε καταγγελία σύμφωνα με τα συμβατικώς συμφωνηθέντα, οφείλουν, προτού ενεργήσουν έτσι, να λάβουν υπόψη μια πληθώρα παραγόντων, σταθμίζοντας κυρίως αμφοτέρωτα τα συμφέροντα που διακυβεύονται σε κάθε περίπτωση και εκτιμώντας το βαθμό εξάρτησης του δανειζόμενου από τη συμβατική σχέση. Πιο συγκεκριμένα, η τράπεζα οφείλει να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας, ως έκφανση της καλής πίστεως, αποφεύγοντας κάθε υπέρμετρα επαχθές μέτρο εις βάρος της οφειλέτριας επιχείρησης, ιδιαίτερα όταν το προσδοκώμενο από αυτή όφελος τελεί σε προφανή δυσαναλογία με τη ζημία που θα προκαλέσει στον αντισυμβαλλόμενο. Τέτοια αναντιστοιχία εντοπίζεται όταν η καταγγελία προκαλεί υπέρμετρη ζημία στον οφειλέτη, θέτοντας ταυτόχρονα σε κίνδυνο μόνο ένα μικρό ποσοστό της τραπεζικής απαίτησης. Πρακτικά, η υποχρέωση καλόπιστης συμπεριφοράς εκ μέρους της πιστοδότριας τράπεζας έγκειται στο ότι «σε περίπτωση δυσχέρειας εκπλήρωσης της παροχής, λόγω οικονομικής αδυναμίας του οφειλέτη που υπερβαίνει τα όρια της αντοχής αυτού, ο δανειστής έχει την υποχρέωση να ανεχθεί απόκλιση από τα συμφωνηθέντα και εύλογη καθυστέρηση, κυρίως δε όταν πρόκειται για προσωρινή αδυναμία και η αξίωση εκτέλεσης της παροχής επιφέρει τη πλήρη οικονομική καταστροφή του οφειλέτη.». ⁷⁸ Τυχόν αντίθετη πρακτική, εκ μέρους της τράπεζας, ενδέχεται να χαρακτηριστεί καταχρηστική, αντιτιθέμενη στο περιεχόμενο του άρθρου 281ΑΚ, και να θεωρηθεί άκυρη.

Ωστόσο, και η τράπεζα από τη μεριά της, έχει νόμιμα δικαιώματα και συμφέροντα που δεν πρέπει να παραμερίζονται, δεδομένου ότι είναι υπόλογη για τις ενέργειές της τόσο έναντι των μετόχων και των λοιπών πελατών της, των οποίων τις καταθέσεις διαχειρίζεται και εκθέτει σε κίνδυνο, όσο και έναντι τρίτων, οι οποίοι επιδεικνύουν εύλογη εμπιστοσύνη στις πρακτικές

⁷⁷ 5025/1990ΕφΑθ (ΝΟΜ889).

⁷⁸ 3157/2010 ΜΠρΠειρ (ΝΟΜ 570432).

της, βάσει των όσων εκτέθηκαν στη προηγούμενη ενότητα, ενώ ταυτόχρονα, τα τελευταία έτη, βρίσκεται υπό αυστηρό ρυθμιστικό καθεστώς που επιτάσσει αυστηρές πολιτικές και το οποίο τη δεσμεύει. Γι' αυτό, οι ανωτέρω παραδοχές δεν πρέπει να είναι απόλυτες, αλλά αντιθέτως, πρέπει να εκτεθούν οι επιμέρους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη *in concreto* και συντελούν στο χαρακτηρισμό ή μη μιας καταγγελίας ως καταχρηστικής.

Δύο πρώτες θεμελιώδεις παράμετροι που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση της αδυναμίας εκπλήρωσης του οφειλέτη και πριν τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης ενέργειας εκ μέρους των τραπεζών είναι αφενός ο βαθμός εξάρτησης της επιχείρησης από το συγκεκριμένο πιστωτικό ίδρυμα και την εξακολούθηση παροχής χρηματοδότησης, αφετέρου η βιωσιμότητα της επιχείρησης, δηλαδή ο προσωρινός ή μη χαρακτήρας της αδυναμίας ανταπόκρισης στις τρέχουσες οικονομικές υποχρεώσεις. Συγκεκριμένα, όσο πιο στενή η σχέση της τράπεζας με την οφειλέτρια επιχείρηση, τόσο περισσότερο επιτείνεται και η υποχρέωση της τράπεζας να φερθεί με επιείκεια έναντι της αντισυμβαλλομένης της, δείχνοντας ένα ορισμένο επίπεδο ανοχής. Η στενή σχέση προκύπτει από τον όγκο των μεταξύ τους συναλλαγών και το ιστορικό της συνεργασίας τους. Αν π.χ. η οφειλέτρια εταιρεία συναλλάσσεται σχεδόν αποκλειστικά με την πιστοδότρια τράπεζα και οι μέχρι τώρα συναλλαγές τους είχαν ομαλή εξέλιξη, η εμπιστοσύνη που έχει θεμελιωθεί είναι αυξημένη, γεννώντας αντίστοιχο βαθμό ευθύνης της τράπεζας. Από την άλλη, το κριτήριο της βιωσιμότητας είναι καθοριστικό και προκύπτει από την αξιολόγηση εκ μέρους της τράπεζας του επιπέδου της κρίσης που διέρχεται η επιχείρηση, λαμβάνοντας υπόψη τις εξωγενείς περιστάσεις, την αξία των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας, τα προσδοκώμενα κέρδη της κ.ο.κ. Με άλλα λόγια, εάν η αδυναμία που εκδηλώθηκε αξιολογείται ως προσωρινή, επιφέρουσα μόνο επουσιώδη καθυστέρηση στην αποπληρωμή του δανείου, η τράπεζα οφείλει καλόπιστα να την ανεχθεί και μάλιστα να χορηγήσει ενδεχομένως και επιπρόσθετες διευκολύνσεις που να επιταχύνουν την ανάκαμψη της επιχείρησης και την εκ νέου ανταπόκρισή της στις δανειακές υποχρεώσεις. Αν, αντιθέτως, δεν εντοπίζονται στοιχεία βιωσιμότητας της επιχείρησης, η παράλειψη καταγγελίας και επίσπευσης ικανοποίησης μπορεί να προκαλέσει αντιστρόφως ανάλογα αποτελέσματα εις βάρος της τράπεζας, που ενδέχεται να καταστεί υπόλογη για παρέλκυση πτωχεύσεως. Εν συνεχεία, σημαντικός παράγοντας είναι η αξιολόγηση των αιτιών που προκάλεσαν την αδυναμία εκπλήρωσης. Η τράπεζα πρέπει να λάβει υπόψη το υπόβαθρο της διερχόμενης κρίσης της επιχείρησης, δηλαδή αν αυτή οφείλεται σε εξωγενείς παράγοντες, στους οποίους ιδιαίτερα η ναυτιλία είναι ευάλωτη και εκτεθειμένη, όπως η παγκοσμίου εμβέλειας οικονομική κρίση της τρέχουσας δεκαετίας, ή αν πρόκειται για λάθους χειρισμούς των διοικούντων που έδρασαν ελλείψει σύνεσης και επιχειρηματικής συνέπειας. Σε αυτό το πλαίσιο, αξιολογείται ο λεγόμενος

«χαρακτήρας» του ναυτιλιακού επιχειρηματία (character) που συνίσταται στην ευθύτητα, εντιμότητα και συνέπεια του δανειολήπτη σε προηγούμενες συναλλαγές, στην επιχειρηματική πολιτική που τηρεί καθ' όλη τη διάρκεια της δραστηριότητάς του και στην επιλογή των αντισυμβαλλομένων του, εν προκειμένω π.χ. των ναυλωτών με τους οποίους προτιμά να συνεργάζεται, χαρακτηριστικά που έχουν άλλωστε ελεγχθεί και στο προγενέστερο στάδιο της αξιολόγησης του υποψήφιου δανειολήπτη. Αν η αδυναμία εκπλήρωσης οφείλεται σε απρόβλεπτα γεγονότα που δεν εντάσσονται στη σφαίρα των συνήθων κινδύνων του επιχειρηματία, η καλή πίστη επιβάλλει ένα αυξημένο επίπεδο ανοχής. Επιπροσθέτως, σημαντική παράμετρο συνιστούν και οι χορηγηθείσες εξασφαλίσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζουν το βαθμό προστασίας της τράπεζας και το επίπεδο κινδύνου στο οποίο εκτίθεται σε περίπτωση που δεν καταγγείλει τη τρέχουσα δανειακή σύμβαση. Εάν οι εξασφαλίσεις είναι επαρκείς, η αξία τους δηλαδή υπερκαλύπτει το οφειλόμενο ποσό του δανείου (προκύπτει από την MVC ratio), τυχόν καταγγελία θα θεωρηθεί καταχρηστική αφού ο κίνδυνος που αντιμετωπίζει η τράπεζα είναι ασυγκρίτως μικρότερος από τη ζημία την οποία θα υποστεί η επιχείρηση λόγω αυτής. Βέβαια, για τη κατάφαση της επαρκούς εξασφάλισης, δεν αρκεί μονάχα η εκτίμηση της αξίας των υπέγγυων περιουσιακών στοιχείων αλλά και η αξιολόγηση του νομικού πλαισίου εντός του οποίου θα επισπευσθεί αναγκαστική εκτέλεση και κατάταξη των δανειστών και του βαθμού ευκολίας εκποιήσεως των περιουσιακών στοιχείων, ανάλογα με τις εκάστοτε οικονομικές και εμπορικές περιστάσεις. Στο χώρο των εξασφαλίσεων, αξίζει να σημειωθεί, ότι πρέπει να αξιολογηθεί από την τράπεζα και η τυχόν δέσμευση εκ μέρους της όλων των περιουσιακών στοιχείων της οφειλέτριας, ή η τιθέμενη ως ρήτρα στη σύμβαση απαγόρευση χορήγησης εμπραγμάτων δικαιωμάτων σε άλλους δανειστές, η οποία κατ' επέκταση καθιστά αδύνατη τη λήψη πιστώσεων από άλλα τραπεζικά ιδρύματα, ελλείψει εξασφαλίσεων προς χορήγηση. Το γεγονός αυτό επιτείνει την οικονομική δυσπραγία στην οποία μπορεί να βρίσκεται η οφειλέτρια εταιρεία και συνεπώς εντείνει την υποχρέωση πίστης και ανοχής της τράπεζας ή ενδεχομένως επιβάλλει και την εκ μέρους της παροχή διευκολύνσεων, όπως θα ήταν η αποδέσμευση κάποιου ή κάποιων στοιχείων προκειμένου αυτά να τεθούν προς εξασφάλιση υπέρ άλλου δανειστή ο οποίος θα χρηματοδοτήσει την υπό κρίση εταιρεία ενισχύοντας τη ρευστότητά της.

Άμα τη κατάφαση των ανωτέρω, θεμελιωθεί η καταχρηστικότητα της καταγγελίας της δανειακής σύμβασης, επέρχεται ακυρότητα αυτής με συνακόλουθη ανατροπή των αποτελεσμάτων της. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προσλαμβάνει η εξέταση της περίπτωσης κατά την οποία, ακολούθως προς τη καταγγελία της σύμβασης, το πιστωτικό ίδρυμα επέσπευσε αναγκαστική εκτέλεση εις βάρος της οφειλέτριας εταιρείας, στο πλαίσιο της οποίας έλαβε χώρα διενέργεια πλειστηριασμού. Πιο συγκεκριμένα, ακύρωση διενεργηθέντος πλειστηριασμού

μπορεί να επιτευχθεί με την ανακοπή του 933ΚΠολΔ, εφόσον θεμελιωθεί ότι η επίσπευση εκτελέσεως υπερβαίνει τα όρια που χαράζει η καλή πίστη, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα. Αναλυτικότερα, η κατακυρωτική έκθεση που χορηγείται με τη καταβολή του πλειστηριάσματος από τον υπερθεματιστή συνιστά το νόμιμο τίτλο της κυριότητας του εκπλειστηριασθέντος. Επειδή, δε, ο πλειστηριασμός συνιστά ένα είδος ιδιόρρυθμης πώλησης, ο υπερθεματιστής θεωρείται ειδικός διάδοχος του καθ' ου η εκτέλεση. *«Αν ο πλειστηριασμός ακινήτου ακυρωθεί με τελεσίδικη δικαστική απόφαση τότε καθίσταται νομικά ελαττωματική η μεταβίβαση του εκπλειστηριασθέντος προς τον υπερθεματιστή και συνακόλουθα ο καθ' ου κύριος τούτου θεωρείται ότι ουδέποτε απώλεσε αυτό κατά κυριότητα. Δηλαδή είναι άκυρη η μεταβίβαση της κυριότητας του ακινήτου στον υπερθεματιστή (ΑΠ 1773/2007) και η περίληψη κατακυρωτικής εκθέσεως ως τίτλος μετάθεσης, διά μεταγραφής, κυριότητας ουδέν αποτέλεσμα επάγεται, χωρίς να απαιτείται συμπροσβολή και συνακύρωσή της με την ακύρωση της διαδικασίας του πλειστηριασμού.»*⁷⁹. Συνεπεία των ανωτέρω, η καθ' ης οφειλέτρια, εν προκειμένω, εταιρεία επανακαθίσταται κυρία του πλειστηριασθέντος στοιχείου, ενώ νομιμοποιείται και στην άσκηση αποζημιωτικής αγωγής, κατ' άρθρα 914 ή 919 ΑΚ, εφόσον στοιχειοθετείται το πραγματικό των κανόνων δικαίου, αιτούμενη την αποκατάσταση της ζημίας της από τον κακοπίστως επισπεύσαντα, όπως ευλήπτως θα εκτεθεί κατωτέρω. Πρόκειται για γνήσια, ουσιαστικού δικαίου, αξίωση αποζημίωσης⁸⁰ που ασκείται ανεξαρτήτως από την ανακοπή κατά του πλειστηριασμού, αλλά με κοινή επίκληση της καταχρηστικότητας. Φυσικά, ανάλογη αξίωση έχει και ο υπερθεματιστής, ο οποίος δύναται να στραφεί κατά του επισπεύσαντος, επικαλούμενος τις ίδιες διατάξεις του Αστικού Κώδικα, εφόσον βεβαίως θεμελιωθεί πταίσμα του επισπεύσαντος, έστω και ενδεχόμενος δόλος, δηλαδή γνώση και αποδοχή των συνεπειών του μεγέθους της ζημίας και του δυσαναλόγου αυτής που προκαλούσε με την εκτέλεση στη περιουσία του καθ' ου. Υπογραμμίζεται δε, ότι με την ακύρωση του πλειστηριασμού εφαρμόζεται το άρθρο 1005β' ΚΠολΔ, δηλαδή αναβιώνουν εκ νέου οι εμπράγματα ασφάλειες που βάρυναν το εκπλειστηριασθέν πριν τη κατακύρωση, συμπεριλαμβανομένων δηλαδή και των εξασφαλίσεων του επισπεύσαντος.

---

⁷⁹ 2089/2013 ΑΠ (ΝΟΜ618194)

⁸⁰ 1462/2013 ΑΠ (ΝΟΜ616177).

Γ. ΑΝΤΙΘΕΣΗ ΣΤΑ ΧΡΗΣΤΑ ΗΘΗ ΚΑΤ' ΑΡΘΡΟ 919ΑΚ

Πέρα από το ζήτημα της καταχρηστικότητας, με συνδρομή των αντικειμενικών προϋποθέσεων του άρθρου 281ΑΚ, η κακόπιστη συμπεριφορά της τράπεζας έναντι συμβαλλομένης επιχείρησης που αντιμετωπίζει προσωρινή αδυναμία εκπλήρωσης δύναται, υπό προϋποθέσεις, να στοιχειοθετήσει και αστική ευθύνη προς αποζημίωση, θεμελιούμενη στο άρθρο 919ΑΚ. Όσα εκτέθηκαν αμέσως προηγουμένως αποτελούν τη βάση και για την εν λόγω περίπτωση. Εκκινώντας από την παραδοχή της υποχρέωσης πίστης της τράπεζας έναντι των αντισυμβαλλομένων της, η οποία στηρίζεται στη σχέση εμπιστοσύνης που τους συνδέει, γίνεται δεκτό ότι η τράπεζα πρέπει να λαμβάνει, σε κάθε επιμέρους περίπτωση, τα λιγότερο επαχθή μέτρα, συμμεριζόμενη τα εύλογα συμφέροντα του πελάτη της και τις εκάστοτε περιστάσεις, αποβλέποντας πάντοτε στη διάσωση αυτού και όχι στην εξόντωσή του. Τυχόν αντίθετη συμπεριφορά, δύναται να χαρακτηριστεί αφενός καταχρηστική, αφετέρου αντικείμενη στα χρηστά ήθη και ενδεχομένως να πληροί και τα αντικειμενικά στοιχεία του κανόνα του άρθρου 919ΑΚ.

Πιο συγκεκριμένα, αντίθεση στα χρηστά ήθη εντοπίζεται όταν η συμπεριφορά ενός προσώπου, κατ' αντικειμενική κρίση, αντίκειται *«στην κοινωνική ηθική και στις θεμελιώδεις δικαιοϊκές αρχές, πάνω στις οποίες στηρίζεται το θετικό δίκαιο»*.⁸¹ Στο πεδίο των τραπεζικών συναλλαγών, αντίθεση στα χρηστά ήθη μπορεί να θεμελιωθεί, κατά νομολογιακή παραδοχή⁸², στις εξής περιπτώσεις: **α)** όταν το πιστωτικό ίδρυμα εκμεταλλεύεται τη διαπραγματευτική υπεροχή του και προβαίνει, σε κρίσιμη οικονομικά περίοδο, σε μέτρα απηνούς διώξεως εις βάρος του αντισυμβαλλομένου του, **β)** όταν το πιστωτικό ίδρυμα, με επανειλημμένες και παραπλανητικές υποσχέσεις περί αναμορφώσεως των όρων του δανείου, τελικά αθετήσει την υπόσχεσή του και **γ)** όταν το πιστωτικό ίδρυμα δεν τηρεί, έναντι όλων των δανειοληπτών, την αρχή της ίσης μεταχείρισης και την αρχή της αναλογικότητας. Συντρεχούσης μιας εκ των ανωτέρω περιπτώσεων, οι οποίες άλλωστε συνιστούν και στοιχείο καταχρηστικής συμπεριφοράς που μπορεί να στερήσει από μια ενδεχόμενη καταγγελία το κύρος της, η τράπεζα μπορεί να βρεθεί υπόχρεη αποζημιώσεως, εφόσον βέβαια πληρωθούν και οι λοιπές προϋποθέσεις του 919ΑΚ. Σύμφωνα με το άρθρο 919ΑΚ «όποιος με πρόθεση, εξημίωσε άλλον κατά τρόπο αντίθετο προς τα χρηστά ήθη, έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει». Για τη πλήρωση του πραγματικού, απαιτείται, λοιπόν, πράξη ή παράλειψη που να αντίκειται στα χρηστά ήθη, ως ανωτέρω, πρόθεση ζημίας με τη μορφή έστω και ενδεχόμενου δόλου, πρόκληση ζημίας είτε με τη μορφή θετικής/αποθετικής ζημίας είτε με τη μορφή ηθικής βλάβης και συνδρομή

⁸¹ 5025/1990ΕφΑθ (ΝΟΜ889).

⁸² 5025/1990ΕφΑθ (ΝΟΜ889), 4350/2007ΠΠρΠΠερ (ΝΟΜ 495198).

αντικειμενικού αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της συμπεριφοράς και της επελθούσης ζημίας, με την έννοια της πρόσφορης αιτίας και του αναγκαίου όρου (sine qua non)⁸³. Η διαφορά του υπό εξέταση άρθρου συγκριτικά με το 281ΑΚ, έγκειται στο στοιχείο της υπαιτιότητας που πρέπει να συντρέχει στο πρόσωπο του δράστη, καθώς και στο επερχόμενο αποτέλεσμα εφαρμογής, αφού το άρθρο 281ΑΚ οδηγεί σε ακυρότητα ή άρση της ενέργειας και υποχρέωση παραλείψεώς της στο μέλλον, ενώ το άρθρο 919ΑΚ γεννά αστική ευθύνη του δράστη προς αποζημίωση του ζημιωθέντος, φυσικού ή νομικού προσώπου.

Σε αυτό το πεδίο εμπίπτουν και οι περιπτώσεις που δεν έχουμε καταγγελία της σύμβασης αυτής καθεαυτής, αλλά δολίως ενεργοποιούνται από τη δανείστρια τράπεζα οι χορηγηθείσες εξασφαλίσεις. Κι ενώ η επίσπευση αναγκαστικής εκτελέσεως δυνάμει εκτελεστού τίτλου (όπως π.χ. το συμβολαιογραφικό έγγραφο της προτιμώμενης υποθήκης επί του πλοίου) προϋποθέτει τη καταγγελία της σύμβασης με συνακόλουθη κήρυξη των εξ' αυτής απαιτήσεων ως ληξιπροθέσμων και απαιτητών, δεν ισχύει το ίδιο για τις ιδιωτικές συμφωνίες εκποίησης πλοίων μεταξύ της δανείστριας και της οφειλέτριας εταιρείας ώστε να ικανοποιηθεί μέρος, έστω, του υφιστάμενου χρέους, από το εισπραχθέν τίμημα. Πιο συγκεκριμένα, είναι ιδιαίτερα συχνό στο πεδίο της τραπεζικής ναυτιλιακής χρηματοδότησης να αποφασίζεται μεταξύ πιστωτικού ιδρύματος και οφειλέτριας εταιρείας η εκποίηση ενός πλοίου, πιθανότατα κάποιας εγγυήτριας εταιρείας του ίδιου ομίλου, με σκοπό να αξιοποιηθεί το εισπραχθέν ποσό για τη κάλυψη ορισμένων χρεών προς τη τράπεζα και ενδεχομένως οφειλών της πωλήτριας εταιρείας και προς τρίτους. Συνήθως, τέτοιες ιδιωτικές συμφωνίες λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια μιας ευρύτερης δανειακής αναδιάρθρωσης και συνιστούν ένδειξη καλής πίστεως και συνεργασίας εκ μέρους του οφειλέτη. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις, ad hoc αξιολογούμενες, στις οποίες η επιβολή της εν λόγω εκποίησης από τη δανείστρια τράπεζα στη χρηματοδοτούμενη εταιρεία λαμβάνει καταχρηστικό χαρακτήρα. Τα κριτήρια αξιολόγησης της συμπεριφοράς της τράπεζας δεν διαφέρουν από τα προαναφερθέντα. Δηλαδή, αξιολογείται πρωτίστως η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας ως προς τον σκοπό και το μέσο που επιστρατεύεται, η βιωσιμότητα του μέτρου, η οποία μάλιστα κρίνεται βάσει της συμφωνίας καταλογισμού του τιμήματος, αν δηλαδή η εν λόγω εκποίηση θα ευνοήσει τη βιωσιμότητα της εταιρείας με «ανακούφιση» από τα υφιστάμενα χρέη της, ενώ ακόμη μεγάλη σημασία έχει ο τρόπος με τον οποίο επιβάλλεται η εν λόγω ενέργεια, καθώς και το επιτευχθέν τίμημα. Αναλυτικότερα, όπως ήδη σημειώθηκε, αξιολογείται ο βαθμός κινδύνου της τράπεζας από τις οφειλές που είναι ληξιπρόθεσμες και η βιωσιμότητα του μέτρου της εκποίησης. Σε περιπτώσεις που το εκποιηθέν πλοίο αποτελεί βασικό, αν όχι το μοναδικό, μέσο πορισμού κέρδους και εν γένει οικονομικής επιβίωσης της εταιρείας, σε

---

⁸³ 1198/1995 (ΝΟΜ131065).

συνδυασμό μάλιστα με την απόφαση περί καταλογισμού του επιτευχθέντος τιμήματος αποκλειστικά προς όφελος του πιστωτικού ιδρύματος, διαφαίνεται ο δόλιος σκοπός της τράπεζας. Η νομολογία, όπως κατωτέρω θα αναλυθεί ενδελεχώς, έχει εξετάσει περιπτώσεις όπου η εκποίηση πλοίου συνοδευόταν από απειλές καταγγελίας της δανειακής σύμβασης ή άλλως παραπλανητικές υποσχέσεις αναδιάρθρωσης αυτής, στερώντας ουσιαστικά από την ιδιωτική συμφωνία εκποίησης το στοιχείο της ελεύθερης και αυτόβουλης αμφιμερούς διαπραγμάτευσης. Σημειωτέο δε, ότι συχνά σε αυτές τις περιπτώσεις, η τράπεζα είναι αυτή που διεξάγει και εκτελεί τις διαδικασίες για τη σύμβαση πώλησης-μεταβίβασης του πλοίου, στο όνομα και για λογαριασμό της οφειλέτριάς της, δυνάμει σχετικής σχέσεως εντολής μεταξύ τους. Επί τη βάση της εντολής, εφαρμοστέο είναι το άρθρο 714ΑΚ που επιβάλλει ευθύνη της εντολοδόχου τραπεζής για κάθε βαθμό πταίσματος. Με άλλα λόγια, η τράπεζα οφείλει να καταβάλλει τη δέουσα σε τέτοιες συναλλαγές επιμέλεια, με σκοπό την επίτευξη του μεγίστου δυνατού τιμήματος, με αποτέλεσμα τυχόν αντίθετη συμπεριφορά να ενισχύει τη κατάφαση της δόλιας και αντισυναλλακτικής συμπεριφοράς.

Εν προκειμένω, ωστόσο, σε αντίθεση με τα προλεχθέντα περί καταγγελίας της δανειακής συμβάσεως, δεν τίθεται θέμα εφαρμογής του άρθρου 281ΑΚ, το οποίο αφορά τρόπο ασκήσεως δικαιώματος, αλλά συντρέχει πλήρωση του πραγματικού του άρθρου 919ΑΚ. Η υπόδειξη και, κατά περίπτωση, επιβολή εκποίησης περιουσιακού στοιχείου δεν συνιστά συμβατικό δικαίωμα της τράπεζας, ώστε να αξιολογηθεί, ως ανωτέρω, αν η άσκησή του τυχόν ξεπερνά τα όρια της καλής πίστης. Αντιθέτως, συντρέχει αντισυναλλακτική και κακή τη πίστη συμπεριφορά, που οδηγεί σε αξίωση αποζημίωσης, υπό τη προϋπόθεση στοιχειοθέτησης δόλου, έστω και ενδεχόμενου. Δεν μπορεί, δηλαδή, να γίνει λόγος για ανατροπή της έγκυρης σύμβασης πώλησης του πλοίου, αλλά αποτέλεσμα είναι η γένεση αξιώσεως αποζημίωσης της ζημιωθείσας οφειλέτριας εταιρείας, θεμελιωθείσα στο άρθρο 919ΑΚ.

Χαρακτηριστική περίπτωση εφαρμογής του συγκεκριμένου άρθρου επί ανώμαλης εξέλιξης ναυτιλιακού δανείου συνιστά η ευρέως γνωστή στο νομικό κόσμο υπόθεση καταγγελίας ναυτιλιακών δανείων συναφθέντων μεταξύ της τράπεζας C.B.N.A.*** και της A.S. LTD*** και εγγυηθέντων από άλλες μονοβάπορες εταιρείες ανήκουσες στον ίδιο όμιλο με τη δανειοδοτούμενη, επί της οποίας εκδόθηκαν μια σειρά δικαστικών αποφάσεων⁸⁴ και γράφτηκε πληθώρα μελετών, γι' αυτό κρίνεται σημαντικό να γίνει μια σύντομη αναφορά στο ιστορικό της

---

⁸⁴14803/1982ΠΠρΑθ, 8027/1987ΠΠρΑθ, 1303/1989ΕφΑθ, 5025/1990ΕφΑθ, 925/1991ΑΠ και 1154/1992ΑΠ.

συναλλαγής, στο οποίο βρίσκουν εφαρμογή τα προεκτεθέντα καθώς και της αντιμετώπισης της διαφοράς από τα ελληνικά δικαστήρια.

Το ιστορικό της εν λόγω δικαστικής διαμάχης, όπως έγινε δεκτό από την υπό εξέταση **5025/1990** απόφαση του Εφετείου Αθηνών, έχει ως εξής: οι ενάγοντες-εκκαλούντες ήταν ναυτιλιακές μονοβάπορες εταιρείες, ανήκουσες στον ίδιο όμιλο, οι οποίες συνήψαν δανειακή σύμβαση με την εφεσίβλητη τράπεζα τον Ιούνιο του 1977 (οφειλέτρια και αυτοφειλέτριες εγγυήτριες εταιρείες), με στόχο την απόσβεση προηγούμενης οφειλής από τραπεζικό δάνειο. Η αποπληρωμή του δανείου συμφωνήθηκε σε 19 διαδοχικές τριμηνιαίες δόσεις και σε μια τελική δόση ίση με το 15% του συνολικού χορηγηθέντος κεφαλαίου (δόση-μπαλόνη), ενώ για την εξασφάλιση της πιστοδότης τράπεζας χορηγήθηκαν προσωπικές εγγυήσεις, πρώτη προτιμώμενη υποθήκη σε όλα τα πλοία των συμβαλλομένων εταιρειών, εκχώρηση στην τράπεζα των εσόδων από την εκμετάλλευση των πλοίων αλλά και των ασφαλιστικών αξιώσεων, ενέχυρο στις μετοχές των επιμέρους εταιρειών, καθώς και υποχρέωση όλων των συμβαλλομένων να τηρούν ένα ελάχιστο ποσό κατατεθειμένο σε λογαριασμό του πιστωτικού ιδρύματος. Αμέσως μετά τη σύναψη της δανειακής σύμβασης, εκδηλώθηκε διεθνής ναυτιλιακή κρίση, ενόψει της οποίας η καταβολή της πρώτης δόσης καθυστέρησε κατά 17 ημέρες ενώ η δεύτερη δεν ήταν εφικτό να καταβληθεί. Οι εν λόγω αδυναμίες αποδόθηκαν στο προσφάτως τότε παρουσιασθέν φαινόμενο της κρίσης και γι' αυτό η τράπεζα χορήγησε πρόσθετες πιστώσεις περιορισμένης έκτασης το Νοέμβριο και το Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Ωστόσο, τον Ιανουάριο του 1978, παρότι η τρίτη δόση του δανείου δεν είχε καταστεί ληξιπρόθεσμη, η τράπεζα απαίτησε την εκποίηση δύο εκ των πλοίων των συμβαλλομένων εταιρειών, υπό την παροχή υποσχέσεων περί αναδιάρθρωσης του παρασχεθέντος δανείου και υπό την ταυτόχρονη «απειλή» ότι σε αντίθετη περίπτωση θα κατήγγειλε το δάνειο. Πράγματι, οι δύο εκποιήσεις πραγματοποιήθηκαν και μάλιστα σε πελάτη της τράπεζας και ανταγωνιστή των οφειλετριών, ενώ το εισπραχθέν τίμημα διατέθηκε αφενός για την εξόφληση των πρόσθετων πιστώσεων που είχαν χορηγηθεί κατά τον ενδέκατο και δωδέκατο μήνα του 1977, αφετέρου για την κάλυψη-πέραν της 2^{ης} ήδη ληξιπρόθεσμης δόσης-άλλων δόσεων του δανείου και μάλιστα κατ' αντίστροφη φορά του χρόνου λήξεως, ήτοι της 20^{ης} τελευταίας δόσεως και της 4^{ης}. Εν συνεχεία, τον Μάρτιο του 1978, κατόπιν βυθίσεως ενός εκ των υπέγγυων πλοίων, η τράπεζα, ως εκδοχέας του ασφαρίσματος, εισέπραξε το ποσό των 3 εκατομμυρίων δολαρίων το οποίο διατέθηκε και πάλι για την εξόφληση μελλοντικών, μη ληξιπρόθεσμων δόσεων, ήτοι της 19^{ης}, 18^{ης} και 17^{ης} δόσεως. Τον Απρίλιο του ίδιου έτους, η τράπεζα αξίωσε και επέτυχε την ανάθεση της διαχείρισεως των

πλοίων στον προαναφερθέντα ανταγωνιστή του ομίλου και ήδη κύριο των δύο πωληθέντων πλοίων, ο οποίος ωστόσο, μη έχοντας αξιόπιστο όνομα στη ναυτιλιακή αγορά, οδήγησε σε υποβάθμιση του ονόματος των οφειλετριών εταιριών και στην έναρξη δικαστικών διώξεων εναντίον τους από τρίτους οφειλέτες, οι οποίοι, μέχρι τότε, λόγω του καλού ονόματος των συμβαλλομένων, δεν είχαν προβεί σε επιθετικές εναντίον τους πρακτικές. Ενόψει της εκδηλωθείσης υποβάθμισης, η τράπεζα ζήτησε και επέβαλε στις 10 Ιουνίου 1978 την εκποίηση των υπολοίπων πλοίων των ζημιωθέντων εταιριών προς τον ίδιο και πάλι ανταγωνιστή του ομίλου, με τον οποίο ήδη προηγουμένως είχε προβεί σε διαπραγματεύσεις. Η πώληση αυτή οδήγησε στον παντελή αφανισμό των εταιριών από τη ναυτιλιακή αγορά και στη συνεπαγόμενη οικονομική καταστροφή τους. Αυτά μάλιστα σε χρονικό πλαίσιο μόλις ενός έτους από τη σύναψη της δανειακής σύμβασης και σε χρόνο που η επερχόμενη δόση (μόλις η 5^η) δεν είχε καν καταστεί ληξιπρόθεσμη, ενώ ταυτόχρονα είχε ήδη εξοφλεί το 63% του δανείου.

Το Εφετείο, που εν προκειμένω δέχτηκε ότι συντρέχει η αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του άρθρου 919ΑΚ και το εφήρμοσε, λαμβάνοντας υπόψη τη προαναφερθείσα παραδοχή για το πότε συντρέχει αντίθεση στα χρηστά ήθη στις τραπεζικές συναλλαγές, στηρίχθηκε στις εξής επιμέρους διαπιστώσεις:

- Η χορήγηση των δύο επιπλέον πιστώσεων προς την οφειλέτρια εταιρεία για την κάλυψη τρεχουσών αναγκών της, να μεν συνιστούσε πρακτική διευκόλυνσης, στην οποία άλλωστε προέβαιναν και οι άλλες τράπεζες ενόψει της ναυτιλιακής κρίσης, ωστόσο «δεν ήταν ουσιαστική και στην πραγματικότητα δεν προσέφερε καμμία βοήθεια στον Όμιλο». Αντιθέτως, απέβλεπε απλώς στην τεχνητή παράταση της βιωσιμότητας της δανειολήπτριας, γεγονός το οποίο αφενός εξέθεσε την οφειλέτρια σε επιπλέον κίνδυνο υπερχρέωσης, αφετέρου οδήγησε στο λεγόμενο «φαινόμενο φερεγγυότητας» εις βάρος των λοιπών πιστωτών-συναλλασσομένων με την οφειλέτρια, οι οποίοι εμπιστεύονταν τη συναλλακτική πρακτική των τραπεζών και το πληροφοριακό τους προβάδισμα.⁸⁵ Άλλωστε, τα εν λόγω ποσά εξοφλήθηκαν μεσούσης της ναυτιλιακής κρίσης και εντός ενός τριμήνου από τη χορήγησή τους.

- Η εφεσίβλητη τράπεζα, αφενός με το πέρας δύο ληξιπρόθεσμων δόσεων νομιμοποιούνταν σε καταγγελία της συμβάσεως και κήρυξη των οφειλών ως ληξιπρόθεσμων κι απαιτητών, αφετέρου όμως δεν προέβη σε αυτή την ενέργεια και επέμεινε στην υφιστάμενη σύμβαση, δεσμευόμενη έτσι από τις παρεπόμενες αυτής υποχρεώσεις ήτοι την τήρηση της καλής πίστεως και των συναλλακτικών ηθών. Ωστόσο, η εφεσίβλητη όχι μόνο δεν προέβη σε ουσιαστικές διευκολύνσεις, ως όφειλε κατά το καθήκον καλής πίστεως, αλλά αντιθέτως προέβη

---

⁸⁵ Α.Σ. Γεωργιάδης, Ευθύνη Τράπεζας κατ' ΑΚ 919, Γνωμοδότηση, ΝΒ.1992, σελ. 491.

σε επανειλημμένες θετικές πράξεις «σαν να είχε καταγγείλει τη σύμβαση»⁸⁶, ήτοι σε απαιτήσεις αμέσου ρευστοποίησης των περιουσιακών στοιχείων των οφειλετριών εταιρειών. Η συμπεριφορά αυτή είναι καταφανώς αντιφατική και λαμβανομένων υπόψη των λοιπών περιστάσεων καταφανώς δυσανάλογη. Συγκεκριμένα, επιβαρυντικές περιστάσεις συνιστούν αφενός ο καταλογισμός των εισπραχθέντων από τις επιμέρους πωλήσεις ποσών, ο οποίος δεν έγινε κατά τρόπο ανακουφιστικό για τα βάρη της οφειλέτριας κι αφετέρου το γεγονός ότι κατά το χρόνο των τελικών εκποιήσεων, το συνολικό κεφάλαιο του δανείου είχε αποπληρωθεί κατά ποσοστό 63,25% αντί ποσοστού 17,44% που προέβλεπε η σύμβαση για το ίδιο χρονικό σημείο, πράγμα που επιτείνει την δυσαναλογία ανάμεσα στον κίνδυνο που διέτρεχαν τα συμφέροντα της τράπεζας και τη ζημία που υφίσταντο η δανειολήπτρια από τις εν λόγω ενέργειες και εκφράζεται ρητώς στην απόφαση: *«Η εκποίηση των πλοίων, την εποχή εκείνη, ήταν αδικαιολόγητη.»*

- Ζήτημα, στην υπό εξέταση υπόθεση, αποτελούσε η συναίνεση των εταιρειών για την εκποίηση των πλοίων τους, η οποία, κατά τις εφετειακές παραδοχές, οφειλόταν στην υπόσχεση της τράπεζας για αναδιάρθρωση των τρεχουσών οφειλών και στη ταυτόχρονη αθέτηση της υπόσχεσής της, πρακτική που στηρίχθηκε στην εκμετάλλευση της αυξημένης εξάρτησης που είχε κατά τον επίδικο χρόνο η οφειλέτρια, λόγω της διεθνούς κρίσης και της δέσμευσης όλων των περιουσιακών της στοιχείων από την εφεσίβλητη, με αποτέλεσμα την αδυναμία άντλησης κεφαλαίων από άλλο χρηματοπιστωτικό φορέα. Πρόκειται για παραπλανητικές υποσχέσεις που εν τέλει αθέτησε η τράπεζα.

- Κρίσιμο και θεμελιωτικό της αντίθεσης στα χρηστά ήθη στοιχείο ήταν και η προφανής παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης των συμβαλλομένων εκ μέρους της τράπεζας. Η επί μακρῶ ἀρνηση της τράπεζας να αναμορφώσει το χορηγηθέν δάνειο, ενόψει της βαθιάς ναυτιλιακής κρίσεως και η συνακόλουθη αναμόρφωση που έλαβε χώρα υπέρ του ανταγωνιστή της δανειολήπτριας, ο οποίος, κατόπιν των εκποιήσεων, υπεισήλθε στις υποχρεώσεις του δανείου, παραβίασε εξόφθαλμα την αρχή της ισότητας, η οποία συνιστά παράγοντα σύγκρισης και στάθμισης της συμπεριφοράς του δράστη του άρθρου 919ΑΚ. Η 100% χρηματοδότηση που παρασχέθηκε στον αποκτώντα τα πλοία για τη δυνατότητα αγοράς τους «θεωρήθηκε σκανδαλώδης», ενώ η αντίθετη προς τα χρηστά ήθη συμπεριφορά επιτείνεται κι από το γεγονός ότι οι διευκολύνσεις χορηγήθηκαν σε πρόσωπο που ήταν ανταγωνιστής της δανειολήπτριας στην ναυτιλιακή αγορά.

- Τέλος, το Εφετείο θεώρησε ότι *«η συμπεριφορά της εφεσίβλητης τραπεζής και των ομοδίκων της εκδηλώθηκε με πρόθεση επαγωγής ζημίας στις εκκαλούσες, τουλάχιστον με τη*

---

⁸⁶ Α.Σ. Γεωργιάδης, Ευθύνη Τράπεζας κατ' ΑΚ 919, Γνωμοδότηση, ΝΒ.1992, σελ. 492.

μορφή ενδεχόμενου δόλου, η οποία, τελικά, επραγματοποιήθηκε, βρίσκεται δε σε άμεσο αιτιώδη σύνδεσμο με τη ζημία αυτή», αποδεχόμενη και τη πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης του άρθρου 919ΑΚ.

Την υπ' αριθμόν 5025/1990 ακολούθησε η υπ' αριθμόν 925/1991 απόφαση του Αρείου Πάγου, η οποία για νομικούς λόγους αναίρεσε την εφετειακή και κατόπιν ακολούθησε η υπ' αριθμόν 1198/1995 απόφαση του Αρείου Πάγου, η οποία κράτησε και δίκασε επί της ουσίας την επίδικη διαφορά απορρίπτοντας εν τέλει την έφεση, λόγω αποδείξεως ως αβασίμων των πραγματικών περιστατικών στα οποία στηρίχθηκε η εφετειακή. Ενδεικτικά, το Ανώτατο Δικαστήριο θεώρησε ότι η καθ' ης τράπεζα απείχε από απηνείς ενέργειες αφού όχι μόνο δε κατήγγειλε το δάνειο, όπως είχε δικαίωμα, αλλά προέβη και σε θετική επιπλέον χρηματοδότηση της εκκαλούσης κι επιπροσθέτως *«επλήρωνε, χωρίς να υπάρχουν αντίστοιχα διαθέσιμα κεφάλαια, αμέσου εξοφλήσεως και μεταχρονολογημένες επιταγές που εξέδιδε ο όμιλος για την κάλυψη εξόδων... δεν παρακρατούσε από το λογαριασμό συλλογής ναύλων, το ένα τρίτο, όπως είχε δικαίωμα, άλλα άφηνε αυτό στη διαχείριση του ομίλου προς κάλυψη των προς την αγορά (τρίτων) χρεών του.»*, ενώ οι εν λόγω διευκολύνσεις έγιναν χωρίς οποιαδήποτε επιπρόσθετη ασφάλεια υπέρ της τράπεζας. Ο Άρειος Πάγος έλαβε υπόψη του και τη συμπεριφορά των εκκαλουσών, διαπιστώνοντας, μεταξύ άλλων, ότι ο όμιλος ενώ είχε αναλάβει την υποχρέωση τηρήσεως λογαριασμού ύψους 750.000 δολαρίων ΗΠΑ για τη κάλυψη εκτάκτων εξόδων κίνησης, αυτός ουδέποτε τηρήθηκε, ενώ ταυτόχρονα οι κύριοι μέτοχοι που είχαν παράσχει προσωπικές εγγυήσεις δεν διέθεσαν κανένα ποσό για την κάλυψη έστω εξόδων λειτουργίας και εκμεταλλεύσεως των επιχειρήσεων. Το σημαντικότερο δε, θεώρησε το Ανώτατο Δικαστήριο, ότι οι ισχυρισμοί περί *«εμμόνου ψυχολογικής πίεσεως άμα δε κι εξαπατήσεως επί τη απατηλή διαβεβαιώσει των εκπροσώπων ότι επίκειται αναμόρφωση της δανειακής συμβάσεως»* δεν είναι βάσιμοι και ότι αντιθέτως η πώληση των πλοίων υπαγορεύτηκε από την εκτίμηση του ομίλου ότι *«η περαιτέρω διατήρησή τους, υπό τις ως άνω συνθήκες, ήταν ασύμφορη και εγκυμονούσε τον κίνδυνο ζημιών»*. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, αυτό στο οποίο εστιάζει η παρούσα είναι ότι οι νομικές παραδοχές περί των συμπεριφορών που συνιστούν αντίθεση στα χρηστά και συναλλακτικά ήθη δεν μεταβλήθηκαν από το Ανώτατο Δικαστήριο, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι στη τελευταία απόφαση υπήρξε μειοψηφία ενός μέλους, το οποίο τάχθηκε πλήρως με τις απόψεις του Εφετείου.

Δ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ Ν. 2251/1994 ΣΤΙΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΠΙΣΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 4 του Ν. 2251/1994, θεωρείται «καταναλωτής, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα για τα οποία προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά και τα οποία κάνουν χρήση των προϊόντων ή των υπηρεσιών αυτών, εφόσον αποτελούν τον τελικό αποδέκτη τους.». Ο ορισμός που δίνεται στο άρθρο αυτό του ελληνικού νόμου, διαφοροποιείται από τον αντίστοιχο ορισμό που εντοπίζεται στην Κοινοτική Οδηγία 93/13/ ΕΟΚ, προς ενσωμάτωση της οποίας στην ελληνική έννομη τάξη εκδόθηκε ο Ν. 2251/1994. Πιο συγκεκριμένα, ο Έλληνας νομοθέτης, επέλεξε έναν ευρύ ορισμό για την ιδιότητα του καταναλωτή, με κριτήριο την έννοια του «τελικού αποδέκτη», σε αντίθεση με την Κοινοτική Οδηγία που ορίζει ως καταναλωτή: *«κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, κατά τις συμβάσεις που καλύπτει η παρούσα οδηγία, ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι είναι άσχετοι με τις επαγγελματικές του δραστηριότητες»*. Η απόκλιση του Έλληνα νομοθέτη από τον συστατικά διατυπωμένο ορισμό της ευρωπαϊκής οδηγίας δεν είναι αυθαίρετη, αφού στο προοίμιο της οδηγίας (σκέψη 12) ρητά αναφέρεται: *«έχει σημασία εν προκειμένω να δοθεί στα κράτη η δυνατότητα, τηρουμένης της συνθήκης, να παρέχουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας στον καταναλωτή μέσω εθνικών διατάξεων αυστηρότερων από τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας»*.

Το ανωτέρω γράμμα του νόμου, αν και ξεκάθαρα διατυπωμένο, έτσι ώστε να καταλαμβάνει στο προστατευτικό του πεδίο και τους συναλλασσόμενους με τραπεζικά ιδρύματα, ανεξαρτήτως της ιδιότητάς τους ως ιδιωτών ή επιχειρηματιών (αρκεί να είναι τελικοί αποδέκτες της παρεχόμενης υπηρεσίας), προκάλεσε μια σειρά διαφωνιών, στο πλαίσιο της οποίας διαμορφώθηκε μια μειοψηφούσα άποψη, τασσόμενη υπέρ της στενής ερμηνείας της έννοιας του καταναλωτή, κατά τρόπο ώστε να μην εντάσσονται σε αυτή έμποροι κι εν γένει επαγγελματίες που συναλλάσσονται στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Εφαλτήριο της συγκεκριμένης άποψης είναι ο προαναφερόμενος ορισμός της Ευρωπαϊκής Οδηγίας, ο οποίος ρητά αποκλείει την εφαρμογή των προστατευτικών διατάξεων σε πρόσωπα που ενεργούν για μη προσωπικούς σκοπούς. Υποστηρίζεται δε ότι και ο ελληνικός νόμος, ακόμη και αν αποκλίνει κατά τη διατύπωση από την Οδηγία, θα πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με αυτή. Εν προκειμένω ωστόσο, είναι εμφανές, πως η μειοψηφούσα άποψη προσπερνά το σκεπτικό της εισαγωγής της κοινοτική οδηγίας, που ρητά προνοεί και προβλέπει την αναγνώριση δικαιώματος στα επιμέρους κράτη να θεσπίσουν αυστηρότερες διατάξεις, διευρύνοντας το προστατευτικό πεδίο των διατάξεων για το καταναλωτή. Εν συνεχεία, άλλο

έρισμα βρήκε η μειοψηφία στο Ν. 3587/2007, ο οποίος προσέθεσε νέο εδάφιο στον ορισμό του καταναλωτή προβλέποντας ότι: καταναλωτής είναι και «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που εγγυάται υπέρ καταναλωτή, εφόσον δεν ενεργεί στο πλαίσιο της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας του». Το νέο επιχείρημα στηρίχθηκε στην αντίθεση που προκύπτει από τον ορισμό του καταναλωτή για τον εγγυητή και τον αντίστοιχο ορισμό του ευρέως εννοούμενου καταναλωτή, θεωρώντας ότι επειδή ήταν πρόθεση του ενωσιακού νομοθέτη να προστατέψει αντιστοίχως και τον εγγυητή ως καταναλωτή, θα πρέπει να γίνει ορθή ερμηνεία των διατάξεων του ελληνικού νόμου συμφώνως προς τη νέα αυτή Οδηγία (2008/48). Αντιθέτως, κατά τη κρατούσα άποψη, γίνεται δεκτό ότι θα πρέπει να γίνει ευρύτερη ερμηνεία του νέου εδαφίου και να παρασχεθεί ευρύτερη προστασία και στον εγγυητή, συμφώνως προς το πνεύμα και το σκοπό του ελληνικού νόμου. Τέλος, επιπλέον επιχείρημα της μειοψηφίας αποτέλεσαν πρόσφατες Οδηγίες⁸⁷ που περιλαμβάνουν διαφορετικούς ορισμούς του καταναλωτή, άπτονται όμως ειδικότερων ζητημάτων. Πρόκειται για αλυσιτελές επιχείρημα που παραβλέπει τη συγκεκριμένη σκοπιμότητα των χρησιμοποιηθέντων ορισμών, οι οποίοι δε μπορούν να επηρεάσουν την ερμηνεία του όρου ως προς τη γενικώς παρεχόμενη προστασία.

Παρά τις προαναφερόμενες αντιρρήσεις ενός σημαντικού μέρους της θεωρίας και της νομολογίας, η κρατούσα άποψη δεχόταν τον ορισμό που προκύπτει από το γράμμα του ελληνικού νόμου και καταλαμβάνει τον πελάτη των τραπεζικών υπηρεσιών, δεδομένου ότι εξ' ορισμού αυτός συνιστά τον τελικό αποδέκτη των υπηρεσιών, αφού η υπηρεσία «αναλώνεται» με την παροχή της. Ωστόσο, την υποβόσκουσα αμφιβολία που περιέβαλε την ερμηνεία της έννοιας του καταναλωτή και δη τη χρήση της στο πεδίο των χρηματοοικονομικών συναλλαγών αποσαφήνισε η πρόσφατη απόφαση 13/2015 του Αρείου Πάγου, η οποία ρητά προέβλεψε ότι *«... Εξάλλου, οι συνήθειες τραπεζικές υπηρεσίες, μεταξύ των οποίων και η χορήγηση δανείων και πιστώσεων, απευθύνονται πάντοτε στον τελικό τους αποδέκτη, διότι αναλώνονται με τη χρήση τους, αποκλείοντας το στάδιο της περαιτέρω μεταβίβασής τους. Υπό την εκδοχή αυτή, οι ως άνω τραπεζικές υπηρεσίες είναι παροχές προς τελικούς αποδέκτες, ακόμη και όταν αυτοί είναι έμποροι ή επαγγελματίες και χρησιμοποιούν αυτές για την ικανοποίηση επιχειρηματικών ή επαγγελματικών τους αναγκών... Έτσι, υπάγονται στην προστασία του ν. 2251/1994 όχι μόνο οι τραπεζικές υπηρεσίες, που από τη φύση τους απευθύνονται σε ιδιώτες πελάτες για την εξυπηρέτηση προσωπικών τους αναγκών, αλλά και αυτές που απευθύνονται σε επαγγελματίες, όπως είναι η χορήγηση δανείων και πιστώσεων για την εξυπηρέτηση επαγγελματικών ή επιχειρηματικών αναγκών».*

---

⁸⁷ 48/2008/ΕΕ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, 2011/83/ΕΕ σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών κ.α.

Οι ανωτέρω παραδοχές όμως, δε σημαίνει πως είναι απόλυτες, αντιθέτως οριοθετούνται από ένα σύνολο παραγόντων, με πρώτιστο το σκοπό (ratio) των θεσπιζόμενων προστατευτικών διατάξεων και η επίκλησή τους δε μπορεί να είναι αυθαίρετη. Πιο συγκεκριμένα, η ευρύτητα του ορισμού του καταναλωτή κατά τον ελληνικό νόμο εξειδικεύεται από τον εκάστοτε εφαρμοστή του δικαίου και προσαρμόζεται στην υπό εξέταση, κάθε φορά, περίπτωση με κριτήριο τον σκοπό των εφαρμοστέων διατάξεων και τις αρχές της καλής πίστης, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης κατάχρησης δικαιώματος. Η προστασία του καταναλωτή από την έννομη τάξη θεμελιώνεται στην ιδιότητά του ως αδύναμου μέρους της συναλλαγής και ισχύει στο μέτρο που αποδεικνύεται πράγματι ο διαπραγματευτικά ασθενέστερος.⁸⁸ Ανάγκη προστασίας γεννάται, λοιπόν, όταν ο συμβαλλόμενος δεν έχει τη δύναμη να διαπραγματευτεί και να συνδιαμορφώσει το περιεχόμενο της σύμβασης⁸⁹, γεγονός που συντρέχει όχι μόνο σε συμβάσεις προσχώρησης που προορίζονται για απροσδιόριστο αριθμό αποδεκτών, όπως οι καταναλωτικές συμβάσεις, αλλά και για επιμέρους “tailor-made” συμβάσεις, στις οποίες ωστόσο επιβλήθηκαν όροι από το διαπραγματευτικά ισχυρό στο διαπραγματευτικά ασθενές μέρος, χωρίς περιθώριο αμφιμερούς διαπραγματεύσεως. Προκύπτει, επομένως, ανάγκη ad hoc ελέγχου των περιστάσεων και των αντιτιθέμενων συμφερόντων, λαμβάνοντας υπόψη τη θέση του συμβαλλομένου στην υπό εξέταση σύμβαση, σε σχέση με τη φύση και το σκοπό αυτής, ανεξαρτήτως της υποκειμενικής κατάστασης του ίδιου του προσώπου.⁹⁰ Άλλωστε, η νέα καθοριστικής σημασίας απόφαση του Αρείου Πάγου 13/2015 επισημαίνει «...χωρίς να αποκλείεται όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση η εφαρμογή του άρθρου 281ΑΚ, μετά από την υποβολή σχετικής ένστασης από την τράπεζα, κάθε φορά που η επίκληση της ιδιότητας του καταναλωτή εμφανίζεται ως καταχρηστική, όπως συμβαίνει, **όταν ο δανειολήπτης δεν υφίσταται έλλειμμα αυτοπροστασίας, διότι διαθέτει εμπειρία στο συγκεκριμένο είδος συναλλαγών ή έχει τέτοια οικονομική επιφάνεια και οργανωτική δομή, ώστε να μπορεί να διαπραγματευτεί ισότιμα τους όρους της δανειακής του σύμβασης.**», προσδιορίζοντας τα όρια της παρεχόμενης προστασίας, που πρέπει να ελέγχονται δικαστικά. Το άρθρο 281ΑΚ συνιστά μηχανισμό ελέγχου της άσκησης του δικαιώματος και όχι του περιεχομένου αυτού.

Τα προεκτεθέντα βρίσκουν εφαρμογή και στην υπό εξέταση περίπτωση των ναυτιλιακών τραπεζικών πιστοδοτήσεων. Παρότι σε αυτή τη περίπτωση δεν τίθεται ζήτημα καταχρηστικών γενικών όρων συναλλαγών, αφού τέτοιοι δεν εντοπίζονται στις ναυτιλιακές

---

⁸⁸ Ι. Καράκωστας, Ο αποδέκτης τραπεζικών υπηρεσιών ως καταναλωτής, σελ. 33, Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου της Ένωσης Δικαίου Προστασίας του Καταναλωτή, Αθήνα 7 Ιουνίου 2002, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004.

⁸⁹ Φίλιππος Δωρής, Ο χαρακτηρισμός αντισυμβαλλομένων τραπεζών ως καταναλωτών ως προϋπόθεση για την προστασία τους από καταχρηστικούς γενικούς όρους συναλλαγών, ΝΒ 2004, Τόμος 52.

⁹⁰ Ι. Καράκωστας, Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή, Νομική Βιβλιοθήκη 2016, σελ. 154.

δανειακές συμβάσεις που προσαρμόζονται στις ανάγκες του εκάστοτε πελάτη και τις απαιτήσεις του χρηματοδοτούμενου επιχειρηματικού του σχεδίου, είναι δηλαδή κατά τη τραπεζική ορολογία “tailor-made”, δύναται να τεθεί ζήτημα προστασίας του δανειολήπτη στο πλαίσιο επελεύσεως καταγγελίας, η οποία να διαταράσσει, κατά τη παράγραφο 6 του άρθρου 2 του Ν. 2251/1994 «την ισορροπία των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή».

Πρακτικά, επίκληση της προστασίας του Ν.2251/1994 γίνεται κατόπιν καταγγελίας της συμβάσεως από το πιστωτικό ίδρυμα. Η συνήθης εξέλιξη έχει ως εξής: εφόσον το πιστωτικό ίδρυμα, κατόπιν σταθμίσεως των συμφερόντων και των εναλλακτικών λύσεων, αποφασίσει να προβεί σε καταγγελία της συμβάσεως, το εναπομείναν οφειλόμενο ποσό κηρύσσεται ληξιπρόθεσμο και απαιτητό. Σε αυτή τη περίπτωση, η τράπεζα ξεκινά τις διαδικασίες αναγκαστικής εκτελέσεως, με πρώτο βήμα την έκδοση διαταγής πληρωμής⁹¹ προς απόκτηση εκτελεστού τίτλου, κατ’ άρθρο 631ΚΠολΔ. Άμα τη εκδόσει της διαταγής, αυτονόητη απάντηση του καθ’ ου οφειλέτη είναι η άσκηση ανακοπής κατ’ άρθρο 632ΚΠολΔ. Με το συγκεκριμένο ένδικο βοήθημα, που στοχεύει στην ακύρωση της διαταγής πληρωμής, ο δανειολήπτης προβάλλει ένα σύνολο λόγων ακυρότητας, μεταξύ των οποίων πρωτοστατεί η καταχρηστικότητα κατ’ άρθρο 281ΑΚ, με επίκληση των στοιχείων που προεκτέθηκαν και δευτερευόντως οι προστατευτικές διατάξεις του Ν. 2251/1994, με τη τυχόν συνδρομή των οποίων δύναται η καταγγελία να χαρακτηριστεί καταχρηστική, λόγω των όρων που οδήγησαν σε αυτή. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, ο ανακόπτων επικαλείται διατάραξη της ισορροπίας των συναλλαγών και κατά κανόνα προβάλλει ότι οι όροι, των οποίων η παραβίαση οδήγησε στη καταγγελία, ήταν δυσμενείς και προήλθαν από μονομερή επιβολή, ελλείπει αμφιμερούς διαπραγμάτευσης. Σε αυτό το πλαίσιο, ο εφαρμοστής του δικαίου, καλείται να αξιολογήσει τις συνθήκες σύναψης του δανείου, τα χαρακτηριστικά του δανειζόμενου-ανακόπτοντος, ήτοι την εμπειρία του στις συγκεκριμένες συναλλαγές και τη διαπραγματευτική του ισχύ έναντι του πιστωτικού ιδρύματος. Σε αυτή την ad hoc εκτίμηση, κρίσιμο στοιχείο συνιστά ο βαθμός εξάρτησης της δανειζόμενης επιχείρησης από τη τράπεζα, καθώς και η τυχόν άμεση ανάγκη χρηματοδότησης που τη καθιστά ευάλωτη και διαπραγματευτικά ανίσχυρη έναντι του πιστωτικού ιδρύματος.

---

⁹¹ Καθοριστικός παράγων για την απόφαση έκδοσης ή μη διαταγής πληρωμής είναι η τοποθεσία του πλοίου κατά το χρόνο καταγγελίας. Αν το πλοίο είναι ελλιμενισμένο σε λιμάνι της αλλοδαπής, όπου ενδεχομένως έχει κινηθεί εκεί διαδικασία αναγκαστικής εκτελέσεως σε βάρος του από τρίτους πιστωτές, η έκδοση διαταγής πληρωμής δεν συμφέρει την τράπεζα, αφού προκειμένου να αναγνωρισθεί ως εκτελεστός τίτλος στην αλλοδαπή, θα πρέπει, καθ’ επιταγή του άρθρου 38 περ. α’ του Κανονισμού ΕΕ1215/2012, να έχει τελεσιδικήσει. Κατά τη τραπεζική πρακτική, προτιμητέο είναι τότε να γίνει αναγγελία της απαιτήσεως στον ήδη επισπευσθέντα πλειστηριασμό, με απλή επίδειξη του πιστοποιητικού εγγραφής υποθήκης στο τοπικό δικαστήριο.

Συμπερασματικά, αξίζει να σημειωθεί, ότι στο επίπεδο των ελληνικών τουλάχιστον τραπεζών, ελάχιστες δανειακές συμβάσεις καταλήγουν σε καταγγελία με συνακόλουθη επίσπευση αναγκαστικής κατάσχεσης. Η εν λόγω διαπίστωση δεν είναι τυχαία αλλά βασίζεται σε μια πληθώρα παραμέτρων που καλείται να αξιολογήσει και να λάβει υπόψη της η τράπεζα προτού προχωρήσει σε καταγγελία της σύμβασης και προβεί σε ενέργειες αναγκαστικής εκτελέσεως προς ικανοποίηση των απαιτήσεών της. Μεταξύ άλλων, το πιστωτικό ίδρυμα εξετάζει τον τόπο ελλιμενισμού του πλοίου κατά τον κρίσιμο χρόνο, αξιολογώντας το ευνοϊκό ή μη της αλλοδαπής δικαιοδοσίας σε περίπτωση που θέλει να κινήσει εκεί διαδικασία συντηρητικής κατασχέσεως⁹² ή εν γένει διαδικασίες εκτελέσεως. Κρίσιμος παράγοντας είναι η εκτίμηση λοιπών υφιστάμενων απαιτήσεων, οι οποίες προηγούνται κατά την ικανοποίηση της απαιτήσεως της τραπεζής. Αυτό συντρέχει όταν υφίστανται απαιτήσεις που εξοπλίζονται με προνόμιο και κατατάσσονται, κατά το εφαρμοστέο δίκαιο, πριν την προτιμώμενη υποθήκη. Με βάση το ελληνικό δίκαιο, κατ' άρθρο 205 ΚΙΝΔ, οι απαιτήσεις του Ελληνικού Δημοσίου (ταμείο ΝΑΤ), οι ναυτεργατικές απαιτήσεις, οι αξιώσεις από σύμβαση αρωγής και διάσωσης (κατά σειρά αντίστροφης χρονικής προτεραιότητας) και οι απαιτήσεις από σύγκρουση ή πρόσκρουση, προηγούνται, κατά τη σειρά αναφοράς, της ικανοποίησης των προνομιούχων ενυπόθηκων δανειστών. Η διαπίστωση ύπαρξης τυχόν τέτοιων απαιτήσεων εις βάρος του πλοίου καθώς και η εκτίμηση του συνολικού τους ύψους προηγείται οποιασδήποτε επιθετικής ενέργειας εκ μέρους της τράπεζας, αφού, λαμβανομένων αυτών υπόψη, μπορεί να προκύψει αδυναμία ικανοποίησης των υφιστάμενων οφειλών έναντι του πιστωτικού ιδρύματος, ακόμη και με πλειστηριασμό των υπέγγυων στοιχείων. Άρρηκτα συνδεδεμένος με τα προλεχθέντα είναι και ο παράγοντας της αγοράς κατά τον κρίσιμο χρόνο. Πρακτικά, αν η αγορά είναι σε ανοδική πορεία, αντιστοίχως οι τιμές των ναύλων και κατ' επέκταση των πλοίων θα είναι υψηλές και το πιθανό εκπλειστηρίασμα από τη δικαστική εκποίηση του πλοίων και των λοιπών υπέγγυων στοιχείων θα είναι υψηλό, με αποτέλεσμα να είναι πιθανή και η ικανοποίηση της τραπεζικής απαίτησης. Αν όμως η ναυτιλιακή αγορά είναι σε καθοδική τροχιά, οι αξίες των πλοίων θα έχουν πτωτική τάση και τυχόν εκποίησή τους θα αποφέρει χαμηλό εκπλειστηρίασμα που, συντρεχόντων τυχόν άλλων προνομιακών απαιτήσεων εις βάρος του εκπλειστηριασθέντος, δεν θα επαρκεί και για την ικανοποίηση του πιστωτικού ιδρύματος. Εξάλλου, για να έχει οδηγηθεί το δάνειο σε καταγγελία, λόγω αδυναμίας εξυπηρέτησής του, είναι μάλλον σχεδόν απίθανο να συντρέχει περίοδος ανάπτυξης της αγοράς, με αποτέλεσμα να είναι αμφιβόλου αποτελέσματος η πλήρης εξόφληση

---

⁹² Επί ελλιμενισμού σε αλλοδαπό λιμάνι, εφαρμογής χαίρει η Διεθνής Σύμβαση των Βρυξελλών 1952 για τη συντηρητική κατάσχεση θαλασσοπλοούντων πλοίων, στην οποία η Ελλάδα προσχώρησε με το ν.δ. 4570/1966 (εφόσον το κράτος στο λιμάνι του οποίου βρίσκεται το επίδικο πλοίο είναι συμβαλλόμενο). Δυνάμει του άρθρου 6 παρ. 2 της ΔΣ, εφαρμοστέο για τη διαδικασία είναι το δίκαιο του τόπου όπου ζητείται η συντηρητική κατάσχεση.

των οφειλών από τα έσοδα του πλειστηριασμού. Επομένως, σε μια περίοδο βαθιάς και μακροχρόνιας κρίσης, όπως η διανυόμενη, δεν είναι προς το συμφέρον της τράπεζας να διεκδικήσει τις απαιτήσεις της δια της αναγκαστικής ρευστοποίησης των περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη της, αφού τόσο η εύρεση υποψήφιων αγοραστών όσο και η επίτευξη ικανοποιητικού τιμήματος είναι εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση.

Επιπλέον, τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα, με σχετικά μικρή έκθεση σε ναυτιλιακά χαρτοφυλάκια, δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα απορρόφησης μεγάλων απωλειών και διαγραφών δανείων (write-offs), τις οποίες αντιθέτως θα δύναντο να «σηκώσουν» τράπεζες-κολοσσοί της αλλοδαπής. Οι ελληνικές τράπεζες τηρούν, κατά κανόνα, μετριοπαθή στάση απέναντι στις καθυστερήσεις ή παραβιάσεις όρων εκ μέρους των δανειοληπτών εταιρειών. Και αυτό φυσικά διότι κατά τη στάθμιση των επιμέρους συμφερόντων τους, αναλογίζονται τις τυχόν απώλειες στις οποίες θα εκτίθεντο με την επιλογή της δικαστικής οδού, κλίνοντας στην επιλογή ηπιότερων λύσεων που έστω και σταδιακά, με σημαντική καθυστέρηση, θα τους αποφέρουν τα κεφάλαιά τους πίσω. Άλλωστε, όπως ήδη αναφέρθηκε, όλα τα πιστωτικά ιδρύματα δεσμεύονται πλέον από τον Κώδικα Δεοντολογίας, ο οποίος επιβάλλει μια σειρά ενεργειών προς εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων για τη «διάσωση» της δανειακής σύμβασης και την εξυπηρέτηση αμφότερων των συμφερόντων, με αποτέλεσμα, η πλειονότητα αυτών να ευδοκιμεί και το στάδιο της καταγγελίας να παρέλκει. Εξαίρεση, φυσικά, παρατηρείται στις περιπτώσεις των στρατηγικών κακοπληρωτών, οι οποίοι στο πλαίσιο της ΔΕΚ χαρακτηρίζονται ως «μη συνεργάσιμοι» και οδηγούν ηθελημένα την τράπεζα να προβεί σε καταγγελία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΜΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΑ ΔΑΝΕΙΑ

Έντονος λόγος γίνεται σήμερα για την αύξηση των ποσοστών των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ) ή κατά τη διεθνή ορολογία Non-Performing Loans (NPLs), γεγονός που είναι απόρροια της κρίσης που διέρχεται η διεθνής και δη η ευρωπαϊκή οικονομία. Πρόκειται για φαινόμενο που σταδιακά τα τελευταία χρόνια διογκώνεται, καλώντας τόσο την ευρωπαϊκή κοινότητα όσο και τις επιμέρους οικονομίες ξεχωριστά να λάβουν μέτρα αντιμετώπισης και διαχείρισης των μαζικών μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (ΜΕΑ).

Προκειμένου να αντιληφθεί κανείς τις διαστάσεις που έχει πάρει το φαινόμενο τη τελευταία δεκαετία, χαρακτηριστικά είναι τα ποσοστά που δημοσιεύουν τόσο οι τράπεζες όσο και οι διευρωπαϊκοί φορείς, καθώς και οι πολλαπλές εκθέσεις που έχουν δημοσιευτεί επισημαίνοντας τις καταστροφικές συνέπειες που συνεπάγονται αυτά τα ποσοστά για τις επιμέρους οικονομίες. Ενδεικτικά, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (EAT) το ποσοστό των ΜΕΔ στην Ελλάδα το Σεπτέμβριο του 2015 άγγιξε ποσοστό 47%, ενώ σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) τον Ιούνιο του ίδιου έτους το ποσοστό στη χώρα μας ανήλθε σε 32,92%.⁹³ Πιο προσφάτως, σύμφωνα με δημοσιευμένη έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος⁹⁴, το ύψος των ΜΕΑ κατά το α' τρίμηνο του 2017 ανέρχεται σε 45% για το επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο και σε ποσοστό 35,4% για τα ναυτιλιακά δάνεια συγκεκριμένα. Το β' τρίμηνο του 2017 το ποσοστό έχει ανέβει σε 37,8%. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συνολικά, το ποσοστό των ΜΕΔ ανέρχεται (σύμφωνα με στοιχεία μέχρι και το Δεκέμβριο του 2016) σε 5,1%⁹⁵, το οποίο είναι συγκριτικά χαμηλότερο με τα περασμένα έτη (6,5% το Δεκέμβριο του 2014 και 5,7% το Δεκέμβριο του 2015). Δε παύει, ωστόσο, να είναι ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό σε σχέση με άλλες χώρες του αναπτυγμένου κόσμου, όταν ενδεικτικά τα ποσοστά στην Αμερική και την Ιαπωνία ανέρχονται σε 1,5%. Στις ίδιες εκθέσεις, αποτυπώνονται εναργώς και τα προβλήματα που πηγάζουν από τα αυξημένα ποσοστά των ΜΕΔ, τα οποία επηρεάζουν καθοριστικά την ευρωπαϊκή αλλά και τις εθνικές οικονομίες. Πρακτικά, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αντιστοιχούν σε εκταμιευθέντα κεφάλαια, τα οποία τα πιστωτικά ιδρύματα δανείστηκαν είτε από τους καταθέτες τους είτε από τη διατραπεζική αγορά. Αυτό σημαίνει ότι ελλείπει αποπληρωμής τους, τα χρήματα αυτά λείπουν από τους ισολογισμούς των τραπεζών. Κατ' επέκταση, το φαινόμενο αυτό οδηγεί είτε σε αφερεγγυότητα του ιδρύματος εις βάρος των δικών του δανειστών, είτε σε ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, η οποία γίνεται με χρήματα των φορολογουμένων. Φυσικά, αυτό συνεπάγεται και παράπλευρες απώλειες σε περισσότερους τομείς, ενδεικτικά αναφέροντας την αύξηση του κόστους χρηματοδότησης, η οποία με τη σειρά της επιδρά αρνητικά στην εν γένει οικονομική ανάπτυξη, καθώς οι επενδύσεις είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη παροχή χρηματοδότησης και τους ευνοϊκούς αυτής όρους, τη συνεπαγόμενη μείωση του ΑΕΠ της κάθε χώρας και την αύξηση της ανεργίας. Πρόκειται για το οικονομικό φαινόμενο του *domino*.

⁹³ Η απόκλιση στα ποσοστά οφείλεται στους διαφορετικούς ορισμούς που υιοθετεί στην έρευνά της η κάθε αρχή. Η EAT συμπεριλαμβάνει στο ποσοστό δάνεια που δεν έχουν συμπληρώσει 90 μέρες ως ληξιπρόθεσμα, αλλά και δάνεια που εξυπηρετούνται αλλά περιλαμβάνουν ρήτρα cross-default, η οποία έχει παραβιαστεί. Αντίθετα, η ΕΚΤ ακολουθεί πιο στενό ορισμό και το δημοσιευμένο ποσοστό αντανάκλα δάνεια των οποίων η καταβολή δόσεως αποπληρωμής έχει καθυστερήσει για χρονικό διάστημα άνω των 90 ημερών.

⁹⁴(http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Report_Operational_Targets_for_NPEs_GR_clean_Final_June_2017.pdf).

⁹⁵ ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/602072/IPOL_BRI\(2017\)602072_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/602072/IPOL_BRI(2017)602072_EN.pdf)).

A. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΚΧΩΡΗΣΗΣ ΜΕΔ

Προς αντιμετώπιση του φαινομένου, έχει πλέον ανοιχθεί ο δρόμος προς τη δευτερογενή αγορά δανείων, με σκοπό την εκποίηση πακέτων ΜΕΔ σε επενδυτικά funds, με στόχο την ελάφρυνση των επιβαρυσμένων ισολογισμών των τραπεζών και την άμβλυνση των συνεπαγόμενων επιπτώσεων στις ευρωπαϊκές οικονομίες. Σε διεθνές επίπεδο, τα επενδυτικά funds, τα οποία πλέον αποκαλούνται distress funds, αγοράζουν πακέτα «κόκκινων» δανείων σε εξαιρετικά χαμηλότερες της ονομαστικής τους αξίας τιμές και κατόπιν αναλαμβάνουν τη διευθέτηση ή είσπραξη τους από τους οφειλέτες. Βέβαια, παρότι η Ευρώπη παρουσιάζει αθροιστικά τους μεγαλύτερους δείκτες ΜΕΔ, φαίνεται ακόμη να υστερεί στην ανάπτυξη της δευτερογενούς αγοράς τους. Σύμφωνα με στατιστικά του IMF⁹⁶, στα τέλη του 2013 ο συνολικός όγκος συναλλαγών ΜΕΑ στην Ευρώπη ανήρχετο σε 64 δις, την ώρα που ο αντίστοιχος όγκος στις ΗΠΑ ανήρχετο σε 469 δις, παρότι τα ποσοστά στην τελευταία, όπως αναφέρθηκε, είναι σημαντικά χαμηλότερα. Αιτία αυτής της εικόνας είναι ο συνδυασμός επιμέρους παραγόντων, με πρώτιστο την έλλειψη ρυθμιστικού πλαισίου λειτουργίας των λεγόμενων “funds”, όπου θα επιτρέπεται η αγορά πακέτων χρέους και από νομικά πρόσωπα που δεν είναι τραπεζικά ιδρύματα, οι πολύπλοκες δικαστηριακές διαδικασίες που απαιτούνται για τη ρευστοποίηση εξασφαλίσεων, καθώς και η υπερεκτίμηση των τελευταίων σε συνδυασμό με τη μειωμένη ρευστότητα της αγοράς.

Σε απάντηση της ανωτέρω δυσχερούς καταστάσεως, εισήχθη το 2015 στην ελληνική έννομη τάξη ρύθμιση για την εκχώρηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε αδειοδοτημένα νομικά πρόσωπα και την περαιτέρω ανάθεση της διαχειρίσεώς τους σε εταιρείες ειδικού σκοπού, επιβλεπόμενες από την Τράπεζα της Ελλάδος. Πρόκειται για το Νόμο 4354/2015, όπως προσφάτως τροποποιήθηκε με το Νόμο 4389/2016.⁹⁷ Ο επικαιροποιημένος σήμερα νόμος διακρίνει δύο δυνατότητες, είτε την ανάθεση διαχείρισεως ΜΕΔ σε ειδικό φορέα είτε τη μεταβίβασή τους σε άλλο νομικό πρόσωπο. Αντικείμενο πώλησης, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 Ν. 4354/2015, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 70 του Ν.4389/2016, συνιστούν πλέον «*απαιτήσεις από συμβάσεις δανείων και πιστώσεων, που έχουν χορηγηθεί από πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα*», διατύπωση που πλέον περιλαμβάνει και εξυπηρετούμενες οφειλές, οι οποίες με το προγενέστερο καθεστώς του 2015 μπορούσαν μόνο κατ' εξαίρεση να

⁹⁶ (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1519.pdf>)

⁹⁷ Η διευκόλυνση αντιμετώπισης των ΜΕΔ και η διαμόρφωση προσήκοντος θεσμικού πλαισίου προβλέφθηκε και ως προαπαιτούμενο για την πρώτη αξιολόγηση στην τρίτη ενότητα του Μνημονίου Κατανοήσεως της 19.08.2015 μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ.

μεταβιβασθούν. Με τη παρούσα ρύθμιση, ο Έλληνας νομοθέτης επέλεξε να διαμορφώσει ένα ειδικό δίκαιο εκχωρήσεως τραπεζικών απαιτήσεων, υποκείμενο σε ρητές προϋποθέσεις και περιορισμούς, ανεξαρτήτως όμως του είδους της απαιτήσεως, δηλαδή αν πρόκειται για ληξιπρόθεσμη ή όχι. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4389/2016 *«η θεσμοθέτηση της πώλησης απαιτήσεως από δάνεια και πιστώσεις που εξυπηρετούνται, πραγματοποιείται στο πλαίσιο του γενικότερου πνεύματος εκσυγχρονισμού και εναρμόνισης με τις ευρωπαϊκές αλλά και διεθνείς πρακτικές, διευκολύνοντας με αυτό το τρόπο τη δημιουργία μιας αγοράς η οποία λειτουργεί με όρους διαφάνειας και ορθολογικά αποσκοπώντας στη δημιουργία ενός νέου αναπτυξιακού κύκλου για την ελληνική οικονομία. [...] κρίνεται απαραίτητη η θέσπιση ενός σύγχρονου και πλήρους πλέγματος διατάξεων που θα διασφαλίσει τη δημιουργία μιας εξωχρηματοπιστηριακής αγοράς απαιτήσεων [...]»* Η διάταξη του άρθρου 3 διέπει κάθε απαίτηση από σύμβαση τραπεζικού δανείου, δίχως να ενδιαφέρει το νομοθέτη ο σκοπός χορηγήσεως ή τυχόν ειδική νομοθεσία που το διέπει, με αποτέλεσμα να καταλαμβάνει η ρύθμιση και τα επιχειρηματικά και ναυτιλιακά δάνεια που μας ενδιαφέρουν εν προκειμένω.

Αξιο σύντομης αναφοράς επί της παρούσης είναι το ειδικότερο ρυθμιστικό πλαίσιο του Νόμου που θέτει ένα σύνολο προϋποθέσεων τόσο για τη μεταβίβαση όσο και τη διαχείριση των χαρτοφυλακίων, προβλέποντας ταυτόχρονα και ένα σύνολο προστατευτικών για τον οφειλέτη διατάξεων. Μεταβιβάζων, κατά το νόημα του άρθρου 1 περ. β' του Ν.4354/2015 είναι κάθε τραπεζικό ίδρυμα αλλά και οι εταιρείες ειδικού σκοπού (SPVs) του Ν.3156/2003 οι οποίες διαχειρίζονται τιτλοποιημένες απαιτήσεις, καθώς και οι Εταιρείες Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (Ε.Α.Α.Δ.Π.).⁹⁸ Οι αποκτώντες πακέτα τραπεζικών απαιτήσεων αναφέρονται αποκλειστικά και περιοριστικά στο γράμμα του Νόμου. Ο αποκτών φορέας, ο οποίος αποκαλείται πλέον από το Νόμο «Εταιρεία Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις» δε χρειάζεται να είναι εταιρεία με αποκλειστικό σκοπό την εν λόγω απόκτηση, η σύσταση δε και λειτουργία του δεν υπόκειται σε ειδική εποπτεία.⁹⁹ Ωστόσο, ο Νόμος υποχρεώνει τον αποκτώντα να έχει ήδη συμβληθεί με αδειοδοτηθείσα στην Ελλάδα «Εταιρεία Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις» (Ε.Δ.Α.Δ.Π.), η οποία υπόκειται σε εποπτεία και είναι αρμόδια για την άσκηση των δικαιωμάτων που πηγάζουν από την κυριότητα των απαιτήσεων. Πρακτικά, τις ως άνω απαιτήσεις μπορούν να αποκτήσουν ανώνυμες εταιρείες που εδρεύουν στην Ελλάδα, εφόσον το καταστατικό τους προβλέπει, μεταξύ των σκοπών τους,

⁹⁸ Παρότι η πρόσφατη τροποποίηση του Ν.4354/2015 δεν περιλαμβάνει ρητή αφορά σε αυτά τα μορφώματα, θα ήταν παράδοξο να μη περιλαμβάνονται στη δυνατότητα των μεταβιβάζοντων (Ζαφείριος Τσολακίδης, *Μεταβίβαση απαιτήσεων από μη εξυπηρετούμενα δάνεια*, ΧρΠΔικ 2016, σελ. 644).

⁹⁹ Το περιεχόμενο του Ν.4354/2015, προ της τροποποίησής, ήταν πιο αυστηρό και προέβλεπε προηγούμενη αδειοδότηση των εταιρειών από την ΤτΕ, εγκατάσταση στην Ελλάδα και ελάχιστο ποσό μετοχικού κεφαλαίου διαιρεμένο σε ονομαστικές ή εισηγμένες στο Χρηματιστήριο μετοχές.

την απόκτηση απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις, εταιρείες που εδρεύουν στην ΕΕ ή ακόμη και εταιρείες που εδρεύουν σε τρίτες χώρες, όχι όμως και εκείνες που εδρεύουν σε κράτος με προνομιακό φορολογικό καθεστώς ή μη συνεργάσιμο κράτος. Περαιτέρω περιορισμοί δεν τίθενται κατά το γράμμα του Νόμου, με αποτέλεσμα οι αποκτώντες να δύνανται να είναι και εταιρείες συνδεδεμένες με τα τραπεζικά ιδρύματα ή να είναι και οι ίδιες τραπεζικά ιδρύματα. Να σημειωθεί βέβαια, ότι η μεταβίβαση των εν λόγω απαιτήσεων μπορεί να γίνει και σε πρόσωπα που δεν πληρούν τις εκτεθείσες προϋποθέσεις, υπό την προϋπόθεση ότι εμπίπτουν στις περιπτώσεις που ρητά επιτρέπει ο νόμος στο άρθρο 1 παρ. 1 περ. δ', στις οποίες περιλαμβάνονται οι εταιρείες ειδικού σκοπού που τιτλοποιούν και διαπραγματεύονται τις απαιτήσεις, σύμφωνα με το νόμο 3156/2003, καθώς και οι εταιρείες πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring).

Σημασία, επιπλέον, έχει ο τρόπος μεταβίβασης που προβλέπει ο νόμος. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 1 περ. β', μοναδική αιτία εκχώρησης μπορεί να είναι η πώληση (με εξαίρεση την ανωτέρω δυνατότητα τιτλοποίησης ή factoring). Άλλωστε, σκοπός θεσπίσεως του εν λόγω ρυθμιστικού πεδίου είναι να δημιουργηθεί *«μια δευτερογενής αγορά μη εξυπηρετούμενων δανείων, η οποία θα είναι ωφέλιμη τόσο για τα πιστωτικά ιδρύματα όσο και για τους οφειλέτες. Το πιστωτικό ίδρυμα θα μπορεί να ενισχύσει άμεσα τη ρευστότητά του εισπράττοντας άμεσα ένα τμήμα της αμοιβής του, το οποίο είναι αμφίβολο αν θα το εισέπραττε με αναγκαστική εκτέλεση και σε κάθε περίπτωση θα το εισέπραττε αργότερα.»*. Για τη μεταβίβαση, λοιπόν, εφαρμοστέες είναι συνδυαστικά οι διατάξεις των άρθρων 513 και 455ΑΚ, δηλαδή απαιτείται η κατάρτιση δύο δικαιοπραξιών, της συμβάσεως πώλησης και της συμβάσεως μεταβίβασης (εκχώρησης), οι οποίες αμφότερες υπόκεινται σε έγγραφο συστατικό τύπο και σε διπλή δημοσιότητα (εγγραφή στο ειδικό βιβλίο του ενεχυροφυλακείου της έδρας του εκχωρητή και αναγγελία προς τον οφειλέτη και τους εγγυητές με κάθε πρόσφορο τρόπο). Άξιο επισήμανσης, δε, είναι ότι η δημοσίευση στο ενεχυροφυλακείο δεν υποκαθιστά την αναγγελία έναντι του οφειλέτη, όπως συμβαίνει στη τιτλοποίηση απαιτήσεων κατ' άρθρο 10 Ν. 3156/2003.

B. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΦΕΙΛΕΤΗ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ο νομοθέτης προέβλεψε και θέσπισε διατάξεις προς εξασφάλιση της έννομης προστασίας του οφειλέτη, σε μια προσπάθεια μετριασμού των αρνητικών γι' αυτόν επιπτώσεων από την ως άνω μεταβίβαση. Να μη ξεχνάμε, άλλωστε, ότι η σύμβαση δανείου μεταξύ οφειλέτη και τράπεζας συνήφθη στο πλαίσιο μιας σχέσεως εμπιστοσύνης που τους συνέδεε στο πεδίο των επαγγελματικών τους συναλλαγών, βασίστηκε στην εμπιστοσύνη του δανειζόμενου στην

ιδιότητα του ιδρύματος ως νομίμως εποπτευόμενου νομικού προσώπου, υποκείμενου σε ειδικούς κανόνες και στηρίχθηκε έτι περισσότερο στη προσωπική επαφή με τους υπαλλήλους της τραπέζης, τη διαφώτιση και τη παροχή πληροφοριών εκ μέρους τους. Από την σχέση αυτή πηγάζουν και όλες οι αναφερθείσες στα προηγούμενα κεφάλαια υποχρεώσεις. Η διάσπαση αυτής της σχέσεως, με την υπεισέλευση ενός νέου μέρους στην έννομη σχέση, ενέχει κινδύνους για το αδύναμο εν προκειμένω μέρος, τον οφειλέτη, ιδίως αν αναλογιστούμε ότι οι αποκτώσες εταιρείες ειδικού σκοπού δεν εξομοιώνονται με τα τραπεζικά ιδρύματα, δηλαδή αφενός δεν ενδιαφέρονται για τη σύσταση μακροχρόνιων συναλλακτικών σχέσεων αλλά αποβλέπουν στην αποκόμιση κέρδους δια της εισπράξεως των εκκρεμών απαιτήσεων και επιπλέον δεν υπόκεινται σε υποχρεώσεις ακριβώς ανάλογες με αυτές των τραπεζών που στηρίζονται στη τραπεζικά συναλλακτικά ήθη. Στη τελευταία αυτή παραδοχή συνηγορεί και το γεγονός ότι κατά τη κρατούσα άποψη¹⁰⁰, ο προσωποπαγής χαρακτήρας της σύμβασης δανείου έχει εξαντληθεί στο χρονικό σημείο εκταμίευσης του συμφωνηθέντος ποσού. Τους κινδύνους επιδείνωσης της θέσεως του οφειλέτη, στο προαναφερθέν πλαίσιο, επιχειρεί να μετριάσει ο Έλληνας νομοθέτης με τις ακόλουθες ρυθμίσεις.

Κατ' αρχήν, για την εγκυρότητα της συμβάσεως πώλησης, πρέπει να πληρούνται δύο επιπλέον προϋποθέσεις. Κατ' άρθρο 1 παρ. 1 περ. γ' Ν.4354/2015, η αποκτώσα εταιρεία θα πρέπει προηγουμένως να έχει συνάψει σύμβασης ανάθεσης διαχείρισεως του χαρτοφυλακίου με νομίμως αδειοδοτηθείσα στην Ελλάδα «Εταιρεία Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις». Πρόκειται για διάταξη-αντιστάθμισμα στην έλλειψη εποπτείας και αδειοδότησης της αποκτώσας εταιρείας. Επίσης, κατ' άρθρο 3 παρ. 2 του ιδίου Νόμου, στη περίπτωση μεταβίβασης μη εξυπηρετούμενων απαιτήσεων, απαιτείται να έχει προηγηθεί εξώδικη πρόσκληση του οφειλέτη και του εγγυητή σε ρύθμιση και διακανονισμό των οφειλών του προ 12 μηνών από την ημερομηνία της προσφοράς εκχωρήσεως. Εν συνεχεία, κατά ρητή επιταγή του νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2 του Ν.4354/2015, ο νέος εκδοχέας, δηλαδή η Εταιρεία Απόκτησης Απαιτήσεων οφείλει να εκκινήσει εκ νέου τη διαδικασία που προβλέπει ο ΚΔΤ, δια μέσω της εταιρείας διαχείρισεως με την οποία είναι συμβεβλημένη. Κατά την αιτιολογική έκθεση¹⁰¹, η ρύθμιση «διασφαλίζει ότι σε κάθε περίπτωση δεν θα χειροτερεύσει η νομική ή πραγματική θέση του οφειλέτη μόνο και μόνο λόγω της μεταβίβασης της οφειλής του ή της ανάθεσής της προς διαχείριση». Επιπλέον, το άρθρο 3 παρ. 7 προβλέπει προστατευτικές διατάξεις, παρέχοντας εγγύηση για τη μη χειροτέρευση της πραγματικής και δικονομικής

¹⁰⁰ Απόστολος Δ. Τασίκας, *Μεταβίβαση απαιτήσεων από πώληση δανείων μετά τον ν. 4354/2015*, Αναμνηστικός Τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου, Vol. II, σελ. 980, Τράπεζα της Ελλάδος, 2016.

¹⁰¹ (<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/d-damme-eis.pdf>)

θέσεως του οφειλέτη, απαγορεύοντας στο νέο εκδοχέα κάθε βλαπτική μεταβολή. Ρητά μάλιστα, απαγορεύεται η μονομερής τροποποίηση όρου της συμβάσεως και δη η αύξηση του επιτοκίου. Διευκρινίζεται, δε, ότι για τις εξυπηρετούμενες οφειλές που συµμεταβιβάζονται με τις μη εξυπηρετούμενες σε πακέτα δανείων, αν έχει ήδη προβλεφθεί κυμαινόμενο επιτόκιο, ο εκδοχέας περιορίζεται στη τυχόν μεταβολή του περιθωρίου πλέον του επιτοκίου, υποκείμενος σε απαγόρευση αυξήσεως αυτού πέραν του ύψους που το μεταβιβάζον ίδρυμα είχε προσδιορίσει κατά το χρόνο καταχώρισης της μεταβίβασης. Τέλος, το άρθρο 1 παρ. 22 επεκτείνει ρητά την εφαρμογή των προστατευτικών περί καταναλωτή διατάξεων και στη σχέση μεταξύ οφειλέτη και εκδοχέα. Ενόψει της διατάξεως, ζήτημα γεννάται αν μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι παρεπόμενες υποχρεώσεις του πιστωτικού ιδρύματος που πηγάζουν από τη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ χρηματοδότη και δανειζόμενου και θεμελιώνονται στη καλή πίστη και τα τραπεζικά συναλλακτικά ήθη, μπορούν να επεκταθούν και να θεμελιώσουν όμοιες υποχρεώσεις και στις αποκτώσες απαιτήσεις εταιρείες. Η απάντηση, σαφώς, δεν είναι απόλυτη, αλλά απαιτεί *in concreto* εκτίμηση των περιστάσεων, λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική ευρωστία των μερών, τη καλόπιστη ή μη στάση του οφειλέτη καθώς και τις εξωγενείς περιστάσεις. Σίγουρα, πάντως, βάσει των όσων προεκτέθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, θα μπορούσαν να αναγνωριστούν δευτερογενείς υποχρεώσεις των εκδοχέων περί καλής πίστεως, ανοχής σύμφωνα με τις περιστάσεις και στηρίξεως του εν ανάγκη οφειλέτη, όχι όμως άνευ ετέρου.

Γ. ΤΟ ΕΠΙΤΡΕΠΤΟ ΤΗΣ ΕΚΧΩΡΗΣΗΣ

Κατ' αρχήν, λεκτέο είναι ότι πλέον, η πλειοψηφία, αν όχι όλες, οι τραπεζικές συμβάσεις ναυτιλιακού δανείου, περιλαμβάνουν σχετική ρήτρα¹⁰² αναγνώρισης του δικαιώματος της τράπεζας να μεταβιβάσει τα απορρέοντα από αυτή δικαιώματα, με ταυτόχρονη αποδοχή της εγκυρότητας της μεταβίβασης από το δανειζόμενο. Συγχρόνως, προβλέπεται το ανεκχώρητο της συμβάσεως εκ μέρους του δανειζόμενου.

Ωστόσο, αντικείμενο συζήτησης και διερεύνησης συνιστά το κατά πόσο η εν λόγω εκχώρηση συμβαδίζει με τις γενικές αρχές της εκχώρησης που διαγράφονται στον Αστικό Κώδικα (άρθρα 455επ., 460, 462,463,465). Πιο συγκεκριμένα, το τραπεζικό δάνειο είναι μια αμφοτεροβαρής, διαρκής ενοχική σχέση, η εκχώρηση των απαιτήσεων της οποίας συνιστά ένα

---

¹⁰² Ενδεικτική διατύπωση: «*Η Τράπεζα δύναται οποτεδήποτε να μεταβιβάσει, εν όλω ή εν μέρει τα δικαιώματά της από την παρούσα σύμβαση και τις συμβάσεις εξασφάλισης σε οποιαδήποτε τράπεζα ή χρηματοδοτικό οργανισμό [...] η τιοιαύτη μεταβίβαση δεν θα επηρεάσει στο ελάχιστο τις υποχρεώσεις της δανειζόμενης και του εγγυητή, οι οποίοι από τώρα αποδέχονται και αναγνωρίζουν την τιοιαύτη μεταβίβαση ως έγκυρη και ισχυρή.*»

από τα δυσμενή για το δανειολήπτη γεγονότα, που κατά κύριο λόγο επισυμβαίνουν ως απάντηση σε παρεμβληθέντα γεγονότα ανώμαλης εξέλιξης της ενοχής. Η αλλαγή του προσώπου του δανειστή, μολονότι ρητά προβλεπόμενη στις καταρτισθείσες συμβάσεις, ενδέχεται να συναντήσει ορισμένες αντιστάσεις από μέρους του δανειζόμενου, ο οποίος διατρέχει τους συνεπαγόμενους κινδύνους μιας πιο επιθετικής στάσης από το νέο εκδοχέα. Ο δανειζόμενος, ενδέχεται να ισχυριστεί τον προσωπικό χαρακτήρα της συναφθείσας σύμβασης, επικαλούμενος ότι απέβλεπε στο πρόσωπο του συγκεκριμένου δανειστή, με τον οποίο τον συνδέει σχέση αυξημένης εμπιστοσύνης. Εξεταστέο, λοιπόν, είναι το κατά πόσο η παροχή, δηλαδή το αντικείμενο της εκχωρούμενης απαίτησης, μπορεί να χαρακτηριστεί προσωποπαγές, υποκείμενο στη διάταξη του άρθρου 465ΑΚ. Η απάντηση, κατά κοινή παραδοχή, είναι μάλλον αρνητική, καθώς η διαρκής ενοχική σύμβαση του τραπεζικού δανείου πηγάζει μεν από μια ιδιαίτερη σχέση εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων, ωστόσο ο προσωποπαγής αυτής χαρακτήρας εξαντλείται με την εκταμίευση, καθώς η υποχρέωση αποπληρωμής έναντι του δανειστή έχει αμιγώς οικονομικό περιεχόμενο, το οποίο δε δύναται πλέον να μεταβληθεί, ανεξαρτήτως του προσώπου του δανειστή. Τυχόν, δε, αντιρρήσεις που δύναται να υποστηριχθούν υποχωρούν, δυνάμει των προστατευτικών για τον οφειλέτη διατάξεων που περιλαμβάνει το ειδικό δίκαιο εκχώρησης του Ν. 4354/2015. Η δωδεκάμηνη προθεσμία προηγούμενης ενημέρωσης του οφειλέτη περί της προθέσεως εκχώρησης των απαιτήσεων, ως κίνητρο, μεταξύ άλλων, για την προσέλευση και διαπραγμάτευση της ρυθμίσεως των οφειλών του, καθώς και οι υποχρεώσεις του νέου εκδοχέα, με σκοπό την αποφυγή οποιασδήποτε χειροτέρευσης της θέσεως του οφειλέτη, συνιστούν ένα αντιστάθμισμα στον ανωτέρω προβληματισμό, συμπεριλαμβανομένης δε και της εφαρμογής της διατάξεως του άρθρου 463ΑΚ, όπου ο οφειλέτης συνεχίζει να νομιμοποιείται στη προβολή όλων των ενστάσεων που έχει στη διάθεσή του και έναντι του νέου εκδοχέα.

Δ. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΚΧΩΡΗΣΗΣ

Η ολοκλήρωση της εκχώρησης με τη δημοσίευση της σύμβασης στο ειδικό βιβλίο αναπτύσσει τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας, όπως τα γνωρίζουμε από το Αστικό Δίκαιο. Ο εκχωρητής, δηλαδή το τραπεζικό ίδρυμα, αποξενώνεται από την απαίτηση και χάνει κάθε δικαίωμα επ' αυτής, η οποία εξέρχεται από το παθητικό του ισολογισμού του. Πρόκειται για *erga omnes* ενέργεια της μεταβίβασης, η οποία αποκτά ισχύ από την καταχώρηση στο οικείο βιβλίο. Εφαρμοζόμενου και του άρθρου 458ΑΚ, μαζί με την απαίτηση, συμμεταβιβάζονται και οι εξασφαλιστικές αυτής δικαιοπραξίες αυτοδικαίως. Μάλιστα, στο Νόμο έχει προβλεφθεί και η

δυνατότητα, κατ' άρθρο 3 παρ. 1, να συµµεταβιβαστούν και δικαιώµατα, µη εµπίπτοντα στην έννοια του 458ΑΚ, χωρίς ωστόσο η µεταβίβαση αυτή να είναι αυτοδίκαιη, αλλά να απαιτεί προηγούµενη συµφωνία εκχωρητή και εκδοχέα. Σηµειωτέο, επίσης, ότι κατά ρητή διευκρίνηση, στη περίπτωση του ειδικού δικαίου εκχώρησης του Ν.4354/2015, δεν εφαρµόζεται το άρθρο 479ΑΚ, περί ευθύνης του εκδοχέα για χρέη του εκχωρητή έως την αξία της απαίτησης. Προφανής λόγος αποκλεισµού της διάταξης από το εξεταστέο πεδίο εφαρµογής είναι ότι αυτό θα αποτελούσε σαφές αντικίνητρο για την επένδυση εκ µέρους των funds. Το ερώτηµα που ευλόγως βέβαια γεννάται σχετικά µε την τήρηση της αρχής της ισότητας, δηλαδή το λόγο για τον οποίο ορισµένοι δανειστές καθίστανται υπόχρεοι για οφειλές των εκχωρητών κατά το περιεχόµενο του 479ΑΚ, σε αντίθεση µε όλους που ρητά εξαιρούνται και κρίνονται πιο προστατευτέοι από το νοµοθέτη, θα έβρισκε µάλλον απάντηση στην ανάγκη προσέλκυσης των επενδυτικών κεφαλαίων, ενόψει της επείγουσας ανάγκης ελάφρυνσης των εκτεθέντων τραπεζικών ισολογισµών, ωστόσο δεν κρίνεται ιδιαίτερα ικανοποιητική. Τέλος, η διατήρηση όλων των δικαιωµάτων που εξ' αρχής αναγνωρίζονται στον οφειλέτη διατηρούνται, όπως ήδη προεκτέθηκε µε την ανάλυση των προστατευτικών διατάξεων, σε αρµονία δε µε τον Αστικό Κώδικα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συνοψίζοντας, η παρούσα μελέτη επιχείρησε να παρουσιάσει μια συστηματοποιημένη εικόνα της σύγχρονης ναυτιλιακής τραπεζικής χρηματοδότησης, εστιάζοντας στη προβληματική εξέλιξη των συναλλαγών, η οποία άλλωστε, ενόψει της οικονομικής ύφεσης των τελευταίων ετών, έχει αναδειχθεί ως ένα από τα πλέον επίκαιρα ζητήματα της τραπεζικής πρακτικής. Παρουσιάζοντας και αναλύοντας τις επιμέρους επιλογές που ανευρίσκονται στη φαρέτρα των συμβαλλομένων και δη των χρηματοδοτικών ιδρυμάτων έναντι της αφερεγγυότητας των αντισυμβαλλομένων τους, ως πλέον συμφέρουσα και προτιμητέα λύση διαφαίνεται η αναδιαπραγμάτευση και η επιμονή στη διατήρηση της συμβάσεως, υπό νέους φυσικά, ρεαλιστικούς και βιώσιμους όρους. Ιδιαίτερος, στην ελληνική οικονομία, όπου τα διακυβεύόμενα μεγέθη είναι σαφώς μικρότερα, η πλέον συνήθης πρακτική συνοψίζεται σε σειρά αναδιαπραγματεύσεων με διαδοχικές αναδιρθώσεις των συμβάσεων, με στόχο την ομαλή καίτοι καθυστερημένη επανείσπραξη των χορηγηθέντων κεφαλαίων. Προς αυτή τη κατεύθυνση άλλωστε παροτρύνει, τρόπο τινά, και ο Έλληνας νομοθέτης, με τη θέσπιση μιας σειράς κανόνων που συνθέτουν ένα ρυθμιστικό πεδίο για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της οικονομικής δυσπραγίας και την ωφέλεια αμφοτέρων των παραγόντων της συναλλαγής, με προτεραιότητα στη διατήρηση της σύμβασης και τη διευκόλυνση του οφειλέτη. Φυσικά, η καταγγελία και η επίτευξη αναγκαστικής εκτελέσεως είναι πάντοτε μια πιθανή επιλογή η οποία δε παραμερίζεται αλλά χρησιμοποιείται ως έσχατη λύση, λόγω υψηλού κόστους, χρονοβόρας διαδικασίας και αβέβαιου αποτελέσματος. Η πιο πρόσφατη, δε, πρακτική διαμορφώσεως μιας δευτερογενούς αγοράς δανείων με εκχώρηση συνόλου απαιτήσεων, εξυπηρετούμενων ή μη, σε επενδυτικά κεφάλαια, προς αποσυμφόρηση του παθητικού των τραπεζικών ισολογισμών, εισάγεται σταδιακά στην ελληνική πρακτική, παραμένει όμως σε πρώιμα επίπεδα και δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη. Μολονότι γίνονται νομοθετικές προσπάθειες προς εισαγωγή και επίρρωση του θεσμού, οι ελληνικές, τουλάχιστον, τράπεζες δεν έχουν προχωρήσει εκτενώς σε αξιοποίησή του. Κατά κοινή παραδοχή, το μεγαλύτερο τροχοπέδη στην ευόδωση συμφωνιών πώλησης συνιστά η αποτίμηση των αξιών των πακέτων και η σύγκλιση σε μια οριστική τιμή, η οποία αποτελεί το βασικότερο σημείο τριβής. Ελλείψει, δε, παραδειγμάτων συναλλαγών πώλησης δανειακών πακέτων, εκκρεμεί ακόμη η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ή των «κενών» του νεοεισαχθέντος ελληνικού νομοθετικού πλαισίου.

Με τα ανωτέρω άλλωστε συμβαδίζουν και οι επιχειρησιακοί στόχοι της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία έχει θέσει το πήχη σε μείωση του ποσοστού των ΜΕΔ έως το 2019 κατά

38%, δηλαδή από υπόλοιπο 105,2 δις. Ευρώ το Μάρτιο του 2017 σε 66,7 δις περί τα τέλη του 2019. Αποτιμώντας την αποτελεσματικότητα των επιμέρους επιλογών, ως ήδη αξιολογήθηκαν, το μεγαλύτερο ποσό εκτιμάται ότι θα προέλθει από επιτυχείς αναδιαρθρώσεις που θα αντικατοπτρίζουν το 29% της απώτερης μείωσης. Σε δεύτερη θέση τίθενται ως στόχοι η είσπραξη ποσών δυνάμει ρευστοποιήσεως εξασφαλίσεων και οι διαγραφές χρεών που συνδυάζονται ακριβώς με τις αναμενόμενες πωλήσεις, ενώ ποσό 7,4 δις Ευρώ εκτιμάται να προέλθει και από πωλήσεις πακέτων δανείων τη προσεχή τριετία, ανοίγοντας το δρόμο για την ανάπτυξη της δευτερογενούς αγοράς και στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

A. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Grammenos C., The Handbook of Maritime Economics, 2nd Edition, 2010
- Harwood Stephenson, Shipping Finance, 3rd Edition, 2006
- Kavussanos M.G.-Visvikis I.D., The International Handbook of Shipping Finance, 2016
- Schinas O., Carsten Gran, Max Johns, HSBA Handbook on Ship Finance, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2015
- Soyer Baris & Tettenborn Andrew, Shipbuilding, Sale and Finance, Routledge, 2015
- Stopford M., Maritime Economics, 3rd Edition, 2009

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναμνηστικός Τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου, Vol. I & II, Τράπεζα της Ελλάδος, 2016
- Αθανασίου Λ., Η διασυννοριακή πτώχευση της ναυτιλιακής επιχείρησης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015
- Αθανασίου Λ., Η λειτουργία της ναυτιλιακής επιχείρησης σε περιόδους οικονομικής αστάθειας, Δικηγορικός Σύλλογος Πειραιά, Νομική Βιβλιοθήκη 2015
- Γκόρτσος Χ., Λιβαδά Χ., Μικρουλέα Α., Ρόκας Ν., Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, Η αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2016
- Ένωση Δικαίου Προστασίας Καταναλωτή, Η προστασία του καταναλωτή στις τραπεζικές συναλλαγές, Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2014
- Καράκωστας Ι. Κ., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ερμηνεία-Νομολογία-Πρακτική Εφαρμογή, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016
- Περάκης Ευάγγελος, Πτωχευτικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη 2017
- Ρεπούσης Σπ., Τραπεζικές Πιστοδοτήσεις, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2004

- Ρόκας Κ. Νικόλαος, Εμπορικές Εταιρείες, Νομική Βιβλιοθήκη 2012
- Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων, Η αντιμετώπιση της αφερεγγυότητας, 23^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη 2013
- Σωτηρόπουλος Γ., Πτωχευτική Ανάκληση, Νομική Βιβλιοθήκη 2009
- Τιμητικός Τόμος Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, Νομική Βιβλιοθήκη 2016
- Ψυχομάνης Σπ., Τραπεζικό Δίκαιο Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα 2008

Β. ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- European Systemic Risk Board (ESRB), Resolving non-performing loans in Europe, July 2017,
(https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/20170711_resolving_npl_report.en.pdf)
- Kavussanos M.G. & Tsouknidis D. A, Default risk drivers in shipping bank loans, Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review, July 2016
- Syriopoulos T., Financing Greek Shipping: Modern Instruments, methods and markets, Maritime Transport: The Greek Paradigm, 2007

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργιάδης Α.Σ., Αδικοπρακτική ευθύνη μεταξύ τραπεζών, ΕπισκΕμπΔ. 2000/309
- Γεωργιάδης Α.Σ. Γνωμοδότησης, Ευθύνη Τράπεζας κατ' άρθρο 919ΑΚ, ΝΒ 1992/485
- Δωρής Φ., Ο χαρακτηρισμός αντισυμβαλλομένων τραπεζών ως καταναλωτών, ως προϋπόθεση για την προστασία τους από καταχρηστικούς γενικούς όρους συναλλαγών, ΝΒ 2004/47επ.
- Κουλορίδας Α. Στ., Η τιτλοποίηση απαιτήσεων ως μηχανισμός διαχείρισης και αναχρηματοδότησης επιχειρηματικών και στεγαστικών δανείων, ΔΕΕ 2017/1018

- Λαμπριανίδου Αγγελική, Η νομική φύση, η άσκηση και οι έννομες συνέπειες της πτωχευτικής ανάκλησης, Επισκ.Εμπ.Δ. 2016/321 επ.
- Μιχαλοπούλου Π. & Τσαπάρας Δ., Εξωδικαστικός μηχανισμός ρύθμισης οφειλών επιχειρήσεων-Επιγραμματική παρουσίαση του Νόμου 4469/2017, Περιοδικό Ε7, 2017/1252
- Μούζουλας Σπ., Ζητήματα από την εφαρμογή του Ν. 4354/2015, όπως ισχύει μετά τους Ν. 4389/2016 ως 4393/2016 για τις εταιρείες διαχείρισης ή απόκτησης απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις, ΧΡΗΔΙΚ 2016/28
- Ευθύνη Τράπεζας λόγω συμπεριφοράς αντίθετης στα χρηστά ήθη, Γνωμοδότηση Μ.Π. Σταθόπουλου, ΝΒ 1992/498
- Παπαδόπουλος Δ. Λ., Ιδιωτική ή δικαστική χρηματοοικονομική αναδιάρθρωση αντιμετώπισης της χρηματοοικονομικής δυσπραγίας των επιχειρήσεων, Περιοδικό Ε7, Economist, 2015/815
- Παπαδόπουλος Δ.Λ., Μορφές χρηματοοικονομικής αναδιάρθρωσης αντιμετώπισης της χρηματοοικονομικής δυσπραγίας των επιχειρήσεων με βάση το κριτήριο αφερεγγυότητας, Περιοδικό Ε7, Economist, 2015/527
- Παπαδόπουλος Δ.Λ., Χρηματοοικονομική δυσπραγία (αντιξοότητα) των επιχειρήσεων: μια πρώτη συνοπτική προσέγγιση, Περιοδικό Ε7, Economist
- Πιτσιρίκος Ε., Οι ιδιαιτερότητες στη παροχή ασφάλειας με δανειστή/ασφαλειοδότη Τράπεζα, ΠΕΙΡΝΟΜ 2012/132
- Ρόκας Ν.Κ., Ευθύνη για παρέλκυση της πτώχευσης, Επ.Εμπ.Δικ.2008/1
- Ρούσσης Δ.Κ., Το ειδικό δίκαιο της εκχώρησης απαιτήσεων, ΧρΙΔ ΙΣΤ2016/569
- Τσολακίδης Ζαφείριος, Μεταβίβαση απαιτήσεων από μη εξυπηρετούμενα δάνεια, ΧρΙΔ ΙΣΤ2016/641

Γ. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- 5025/1990 ΕΦ ΑΘ (NOM 889)
- 770/1991 ΕΦ ΑΘ (NOM 9388)
- 1198/1995 ΑΠ (NOM 131065)
- 2214/2001 ΕΦ ΑΘ (NOM 301745)
- 2087/2004 ΠΠΡ ΑΘ (NOM 387490)
- 109/2005 ΕΦ ΠΕΙΡ (NOM 373990)
- 4350/2007 ΠΠΡ ΠΕΙΡ (NOM 495198)
- 469/2009 ΕΦ ΠΕΙΡ (NOM 511055)
- 3157/2010 ΜΠΡ ΠΕΙΡ (NOM 570432)
- 900/2011 (NOM 560278)
- 1352/2011 ΑΠ (NOM 562939)
- 1508/2011 ΑΠ (NOM 571829)
- 1942/2013 ΑΠ (NOM 617761)
- 13/2015 ΑΠ (NOM 655797)
- 3425/2015 ΠΠΡ ΠΕΙΡ (NOM 656504)
- 16293/2015 ΠΡ ΘΕΣΣΑΛ (NOM 662442)
- 44/2016 ΠΠ ΗΡΑΚΛ (NOM 684476)
- 91/2016 ΕΦ ΠΕΙΡ (ΝΑΥΤ) (NOM 682484)
- 208/2016 ΑΠ (NOM 672678)
- 123/2017 ΑΠ (NOM 700720)
- 432/2017 ΕΦ ΘΕΣΣΑΛ (NOM 694390)
- 6176/2017 ΠΠΡ ΘΕΣΣΑΛ (NOM 698046)

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
- ΑΚ: Αστικός Κώδικας
- ΔΕΚ: Διαδικασία Επίλυσης Καθυστερήσεων
- ΔΣ: Διεθνής Σύμβαση
- ΕΑΤ: Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών
- ΕΓΔΙΧ: Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους
- ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
- Εμπ.Ν.: Εμπορικός Νόμος
- ΕΠΑΘ: Επιτροπή Πιστωτικών και Ασφαλιστικών Θεμάτων
- ΚΔΤ: Κώδικας Δεοντολογίας Τραπεζών
- ΚΙΝΔ: Κώδικας Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου
- κ.α.: και άλλα
- κοκ: και ούτω καθεξής
- κλπ: και λοιπά
- ΜΕΑ: Μη Εξυπηρετούμενα Ανοίγματα
- ΜΕΔ: Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια
- ΝΑΤ: Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο
- Ο.Χ.Ο.Α.: Οργανισμός Χρηματοδότησης Οικονομικής Ανάπτυξης
- παρ.: παράγραφος
- ΠΕΕ: Πράξη Εκτελεστικής Επιτροπής
- πρβλ.: παράβλεπε
- ΠτΚ: Πτωχευτικός Κώδικας
- π.χ.: παραδείγματος χάριν
- ΤτΕ: Τράπεζα της Ελλάδος
- C.P.: Conditions Precedent

- CRR: Capital Requirements Regulation
- DPP: Discounting Payback Period
- NPV: Net Present Value
- RSB: Royal Bank of Scotland
- S&P: Sales & Purchases
- SPV: Special Purpose Vehicle